

วารสาร
มนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้จัดทำพิมพ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ที่ปรึกษาบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. สัณญา สะสอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธีรพร จาตุยานุกิจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐวัฒน์ โสมดี
อาจารย์ ดร. เสกสรรค์ ท้าวทุมมา

อาจารย์ ดร. วรสุตา วัฒนวงศ์
อาจารย์ ดร. รณวีร์ พาสผล

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
รองคณบดีฝ่ายวิชาการและงานวิจัย
รองคณบดีฝ่ายบริหารและพัฒนานวัตกรรมทางสังคม
รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา วางแผนและประกัน
คุณภาพการศึกษา
ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายสื่อสารองค์กรและบริการชุมชน
ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และศิลปวัฒนธรรม

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิโบล วิมลสิทธิชัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วาที ธรรมเชื้อ
อาจารย์ ดร. ไกรลาส จิตรกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย

กองบรรณาธิการ

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สิทธิ บุตรอินทร์
รองศาสตราจารย์ ดร. มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์
ศาสตราจารย์ ดร. เทิดชาย ช่วยบำรุง
รองศาสตราจารย์ ดร. อัครณัฐ วงศ์ปรีดี
รองศาสตราจารย์ ดร. วิวัฒน์ มีสุวรรณ
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์
รองศาสตราจารย์ ดร. ชรินทร์ มั่งคั่ง
รองศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมชัย ปัญญาดี
ศาสตราจารย์ ดร. กุลธิดา ท่วมสุข
ศาสตราจารย์ ดร. ปรีศวรร ยืนแสน

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ประเทศไทย
สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ประเทศไทย
สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ประเทศไทย
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประเทศไทย
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี
ประเทศไทย

อาจารย์ ดร. เอกอมร เอี่ยมศิริรักษ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. มนัส สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
รองศาสตราจารย์ ดร. สัณญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
รองศาสตราจารย์สนิท สัตโยภาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย

กองจัดการวารสาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐวัฒน์ โสมดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รชฏ นุเสน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
อาจารย์ ดร. กฤษณา สมบัติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
อาจารย์พะเยา นุเสน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นางสาวนิตติกาญจน์ เชงคะแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นางรัชฎาพร พันธุ์ทวี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นายอดิศักดิ์ ดวงตาสีหิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นายพิชิตไพร่ สำราญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นายปฐมพงษ์ กันทะวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย

วัตถุประสงค์	1. เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความทางวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทางวิชาการและวิจัยแก่นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย ตลอดจนบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มีความสนใจทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
กำหนดออก	ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และกรกฎาคม-ธันวาคม)
สำนักงาน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 202 ถ. ข้างเผือก ต. ข้างเผือก อ. เมือง จ. เชียงใหม่ 50300 โทร 0 5388 5710 เว็บไซต์ http://www.human.cmru.ac.th
เว็บไซต์วารสาร	https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index

บทความทุกบทความที่ตีพิมพ์ได้รับการตรวจจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความของวารสารนี้เป็นของผู้เขียน มิใช่ความคิดเห็นของกองบรรณาธิการ และมิใช่ความรับผิดชอบของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Journal of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Publisher Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Consulting Members

Assoc. Prof. Dr. Sanya Sasong	Dean, Faculty of Humanities and Social Sciences
Asst. Prof. Natthaphorn Chatyangthon	Associate Dean for Academic Affairs and Research
Asst. Prof. Dr. Nattawat Somdee	Associate Dean for Administration and Social Innovation Development
Dr. Seksun Thaothumma	Associate Dean for Student Development Planning and Quality Assurance Education
Dr. Worasuda Wattanawong	Assistant Dean for Educational Quality Assurance and Community Services
Dr. Ranavi Papol	Assistant Dean for International Relations and Culture

Editor-in-Chief

Asst. Prof. Dr. Kittipong Wongthip	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
------------------------------------	--

Deputy Editors

Asst. Prof. Dr. Nilobon Wimolsittichai	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Asst. Prof. Wathit Thummachoe	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Dr. Krailas Jitkul	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

Editorial Board

Emeritus Prof. Dr. Surapon Wirunrak	Office of the Royal Society, Thailand
Emeritus Dr. Sit But-In	Office of the Royal Society, Thailand
Assoc. Prof. Dr. Maneepin Phromsuthirak	Office of the Royal Society, Thailand
Prof. Dr. Therdchai Choibamroong	National Institute of Development Administration, Thailand
Assoc. Prof. Dr. Achakorn Wongpreedee	National Institute of Development Administration, Thailand
Assoc. Prof. Dr. Wiwat Meesuan	Naresuan University, Thailand
Emeritus Prof. Dr. Anuwat Punyanuwat	Chiang Mai University, Thailand
Assoc. Prof. Dr. Charin Mangkang	Chiang Mai University, Thailand
Assoc. Prof. Dr. Chalermchai Panyadee	Maejo University, Thailand

Prof. Dr. Kunthida Tuamsuk	Khon Kaen University, Thailand
Prof. Dr. Parit Yinsen	Prince of Songkhla University, Pattani Campus, Thailand
Dr. Ekamorn Iamsirak	Ramkhamhaeng University, Thailand
Emeritus Prof. Dr. Manut SuwanUniversity	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Assoc. Prof. Dr. Sanya Sasong	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Assoc. Prof. Sanit Sattayopat	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

Editorial Managers

Asst. Prof. Dr. Nattawat Somdee	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Asst. Prof. Dr. Rachod Nusen	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Dr. Krisana Sombat	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Aj. Phayao Nusen	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Miss Nitikan Sengkasae	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Mrs. Ratchadaporn Panthawee	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Mr. Adisak Duangtasit	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Mr. Phichitpai Samran	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand
Mr. Patompong Kantawong	Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

Objectives	1. To publish research, academic and review articles related to Humanities and Social Sciences. 2. To be a forum for sharing knowledge, opinions and research advancement in Humanities and Social Sciences, and related fields for academic scholars, students, lecturers, researchers and others who interested in the fields of Humanities and Social Sciences.
Frequency	Bi-annually (January-June; July-December)
Office	Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University 202 Changpeuk Rd., Changpeuk, Muang, Chiang Mai 50300 Tel. 0 5388 5710 Website: http://www.human.cmru.ac.th
Journal Website	https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index

All articles submitted for this publication were reviewed by the academic reviewers. The editorial board and the Faculty of Humanities and Social Sciences, CMRU, claim no responsibility for the content or opinions expressed by the authors of individual articles or columns in this journal.

Reprinting of any articles in this journal must be permitted by the editorial board.

วารสาร
มนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทบรรณาธิการ	1
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์	
AI-Driven Technologies: Challenges and Countermeasures of Machine Translation in ELF Contexts	4
Kamonchat Tanamai	
แนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า (เมทแอมเฟตามีน) : การศึกษารายกรณี	19
ผกาสิริ ไชยคำภา และศานิตย์ ศรีคุณ	
ความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีน	37
กรณีศึกษา นักศึกษาภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต	
ณัฐณาภรณ์ เดชราช และกัลยรัตน์ แก้วคง	
การใช้ประโยชน์จากยางรักในการอนุรักษ์ศิลปกรรมในล้านนา	63
วาทีณี คุ่มแสง และกันยารัตน์ รินศรี	
ความสำคัญของงานประวัติศาสตร์และโบราณคดีต่อการจัดการมรดก	87
ทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนา บริเวณเมืองเก่าพะเยา	
วิชญา มาแก้ว	
บทวิจารณ์หนังสือ	110
วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย	
วาทีณี ศิริชัย	

Journal of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Editor-in-Chief	1
Asst. Prof. Dr. Kittipong Wongthip	
AI-Driven Technologies: Challenges and Countermeasures of Machine Translation in ELF Contexts	4
Kamonchat Tanamai	
Behavioral Trends of Students Whose Parents are Involved with Methamphetamine: A Case Study	19
Phakasiri Chaikumpa and Sanit Srikoorn	
A Study of Cross Cultural Adaptability of Thai Students in China: A Case Study of Chinese Language Students at Rangsit University	37
Natchaporn Dechrach and Kanlayarat Kaewkong	
Using Lacquer in the Conservation of Lanna Arts	63
Watinee Khumsaeng and Kanyarat Rinsri	
The Importance of History and Archaeology Works in Cultural Heritage Management: A Case Study of Master Plan of Phayao Old Town	87
Wichaya Makaew	
Book Review	110
Ecocriticism in Thai Literature	
Watinee Sirichai	

บทบรรณาธิการ

วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความวิจารณ์หนังสือ เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทางวิชาการและการวิจัยแก่นักวิชาการ นักวิจัย อาจารย์ นักศึกษา ตลอดจนบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

บทความในวารสารฉบับนี้มีทั้งหมด 6 บทความ บทความแรกเป็นบทความเกี่ยวกับความท้าทายในการนำเทคโนโลยีการแปลภาษาด้วยเครื่องมือที่ขับเคลื่อนด้วย AI มาใช้ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงประเด็นต่าง ๆ ที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการใช้ รวมทั้งได้นำเสนอมาตรการรับมือที่เกี่ยวข้องกับการใช้ ตลอดจนความสำคัญของการทำงานข้ามสาขาในการใช้การแปลภาษาด้วยเครื่องและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของเทคโนโลยี AI เพื่อยกระดับคุณภาพการแปลซึ่ง Kamonchat Tanamai ได้นำเสนอในบทความเรื่อง AI-Driven Technologies: Challenges and Countermeasures of Machine Translation in ELF Contexts

บทความที่สองเป็นบทความที่นำเสนอเกี่ยวกับการศึกษาสภาพแวดล้อมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องเกี่ยวกับยาบ้าและสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงตามทฤษฎีระบบเชิงนิเวศวิทยาซึ่งอาจจะส่งผลต่อพฤติกรรมที่จะเกี่ยวข้องเกี่ยวกับยาบ้าของผู้เรียน ดังที่ ผกาสิริ ไชยคำภา และ ศานิตย์ ศรีคุณ ได้นำเสนอในบทความเรื่อง แนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องเกี่ยวกับยาบ้า (เมทแอมเฟตามีน): การศึกษารายกรณี

ส่วนบทความที่สามเป็นบทความเกี่ยวกับความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีน ซึ่งต้องมีการปรับตัวในเรื่องการสื่อสารทางด้านภาษาและวัฒนธรรมเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข แต่หากไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่เกิดขึ้นหรือปรับตัวได้ไม่ดีอาจจะตกอยู่ในสภาวะชีวิตไม่มีความสุขและเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ดังที่ ณัฐณารณ์ เดชราช และกัลยรัตน์ แก้วคง ได้นำเสนอในบทความเรื่อง ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีน กรณีศึกษา นักศึกษาภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต

บทความที่สี่เป็นบทความที่นำเสนอเกี่ยวกับการนำยางรักมาใช้ประโยชน์ในงานศิลปกรรมล้านนาโดยใช้เป็นตัวยึดติดแผ่นทองคำเปลว (กาว) ในการปิดประดับทองคำเปลวเงินเปลว ผงทอง ผงโลหะมีค่าต่าง ๆ และนำมาปรับประยุกต์ใช้ในกระบวนการอนุรักษ์

เรียกว่า “งานลงรักปิดทอง” ซึ่งจากการศึกษาพบว่าช่างใช้วิธีการอนุรักษ์ด้วยวิธี “งานปิดทองทึบ” และ “งานปิดทองล่องชาด” เพื่อให้ศาสนสถานและศาสนวัตถุมีความคงทน สามารถใช้ประโยชน์ได้ยาวนานขึ้น โดย วาทีนี คุ่มแสง และ กันยารัตน์ รินศรี นำเสนอไว้ในบทความ เรื่องการใช้ประโยชน์จากยารักในการอนุรักษ์ศิลปกรรมในล้านนา

บทความที่ห้าเป็นบทความที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของงานศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์-โบราณคดีที่มีส่วนสำคัญต่อการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าพะเยา การนำองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี มาต่อยอดในการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทจะมีส่วนช่วยสร้างอัตลักษณ์ของเมืองและนำไปสู่การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจต่อไปในอนาคตโดยมีวัฒนธรรมและองค์ความรู้ทางวิชาการเป็นฐานสำคัญ ดังที่ วิชญา มาแก้ว นำเสนอไว้ในบทความเรื่อง ความสำคัญของงานประวัติศาสตร์และโบราณคดีต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าพะเยา

บทความสุดท้ายเป็นบทความวิจารณ์หนังสือเรื่อง วรรณคดีสีเขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย (Ecocriticism in Thai Literature) ของ ธิญญา สังขพันธานนท์ ซึ่งเป็นหนังสือที่ได้นำประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทยมาอ่านและพิจารณาใหม่ โดยใช้แนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) ที่มุ่งแสดงนัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดี ถือว่าเป็นการเปิดมุมมองใหม่ในการศึกษาวรรณคดีไทยแบบฉบับในประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในวรรณคดี ดังที่ วาทีนี ศิริชัย ได้นำเสนอไว้ในบทความ

ขอขอบคุณคณะกรรมการบริหารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ กองบรรณาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกที่กรุณาประเมินบทความให้มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ต้องขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่ส่งบทความเข้ามาตีพิมพ์ในวารสารฯ

ท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอเชิญผู้สนใจทุกท่านร่วมส่งบทความวิจัยหรือบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่แบ่งปันองค์ความรู้ในการพัฒนาศาสตร์ด้านมนุษยและสังคมต่อไป หากต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวารสารฯ หรือมีข้อเสนอแนะสามารถติดต่อได้ที่ husocjr@gs.cmru.ac.th

กองบรรณาธิการยินดีน้อมรับเพื่อจะได้นำมาปรับปรุงวารสารฯ ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
นอกจากนี้สามารถติดตามวารสารทางออนไลน์ได้ที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index> หรือทาง QR code ท้ายบทบรรณาธิการนี้

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์

AI-Driven Technologies: Challenges and Countermeasures of Machine Translation in ELF Contexts

Kamonchat Tanamai

Business English Program, Humanities and Social Sciences,
Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

Email: Kamonchat_tan@g.cmru.ac.th

Received 31/05/24 Revised 14/09/24 Accepted 28/10/24

Abstract

With the revolution and development in artificial intelligence (AI) and translation amongst ELF learners, the accuracy and quality of machine translation (MT) has facilitated the process of language translations. This article discusses the challenges and countermeasures related with AI-driven machine translation (MT) technologies and the uses in the context of English as a global lingua franca (ELF) where MT and AI have significant roles in terms of a tool to express certain language output. However, the integration of these technologies in the setting, particularly in academic contexts, reveals several challenges. Key issues including linguistic inaccuracies, cultural insensitivity, and domain-specific translation difficulties have been criticized. Moreover, this paper shows a range of countermeasures, such as, hybrid translation models that combine AI with human expertise, the development of domain-specific translation tools, and the implementation of human expertise guidelines. Also, the paper highlights the importance of interdisciplinary of using machine translation and continuous improvement in AI technologies to enhance translation quality.

Keywords: Artificial Intelligence, Machine Translation, English as A Global Lingua Franca

1. Introduction

Translation, from the past until now, has played a pivotal role in our increasingly interconnected and multicultural world, serving as a bridge that facilitates communication, understanding, and collaboration across different linguistic and cultural parts. It facilitates the global exchange of knowledge, ideas, and information, thereby enabling cross-cultural communication, and understanding, also in academic, diplomatic, and commercial contexts. In an era dealing with the rapid exchange of information, the importance of translation extends beyond linguistic conversion. With translation, ones can access, share, and benefit from research findings, new knowledge, policies, and innovations (Munday et al., 2022). Furthermore, it preserves and promotes cultural heritage by making literary and historical texts available to a wider audience. By enhancing mutual understanding and cooperation among nations, translation plays a vital role in fostering global harmony and progress, underscoring its indispensable value in our increasingly globalized society (Zainudin & Awal, 2012). ‘Translation’, traditionally relied on human expertise to convey meaning accurately across languages. Nowadays, machine translation (MT) has emerged as a powerful alternative, leveraging computational methods to automate the translation process. Therefore, this article endeavors to explore the challenges and countermeasures of machine translation in terms of the usage in university contexts, offering insights into strategies for enhancing translation quality, promoting cultural inclusivity, and maximizing the benefits of AI-driven technologies in higher education.

2. The use of artificial intelligence (AI) and translation across language boundaries in higher education contexts

In the age of artificial intelligence (AI), where global communication and collaboration are beyond linguistic boundaries, it should be noted that an importance of English translation cannot be overstated. The global prevalence of English, both as a first and second language, underscores its status as a dominant medium of international communication. As of recent estimates, approximately 375 million people speak English as their first language, with the majority residing in countries such as the United States, the United Kingdom, Canada, Australia, and New Zealand. Beyond these native speakers, an additional 1.5 billion individuals use English as a second language, often

acquiring it as part of their education or professional development in regions including Europe, Asia, and Africa. This widespread adoption of English as a second language highlights its role as a lingua franca or ELF (Yuan, 2022). As a result, English can be seen and served as a gateway to knowledge dissemination, economic opportunity, and cultural exchange on a global scale (Al-Salman, 2007). In consequence, English translation also plays a significant role in facilitating the interoperability, accessibility, and usability of the widespread of information, enabling seamless communication and collaboration across diverse linguistic and cultural contexts.

Apart from the importance of translation and English language stated above, the dynamic landscape of higher education, in the era of globalization and digitalization, the integration of AI-driven technologies has emerged as a transformative force reshaping teaching, learning, and scholarly communication. Among these technologies, machine translation (MT) occupies a central role in facilitating cross-cultural exchange and multilingual discourse within English served as a lingua franca university context, especially in teaching and learning (Liu, 2022). The study of Atarchi et al. (2024) identified the AI tools used by doctoral students for translating and post-editing academic articles from online survey comprising 17 items. The result shows that the role of AI-powered translation tools has a great impact on facilitating the composition of research articles. In addition, a majority of research participants have stated the advantage of using machine translation as the tool to increase their confidences in writing.

According to Kenny & Winters (2020), machine translation has become increasingly prevalent in various contexts. For example, in regular university where English is served as a foreign language or lingua franca, translation is a tool revolutionizing the way academic materials are accessed, disseminated, and understood. To be more specific, machine translation (MT) help access to global data, generate collaboration across borders, and further academic translating materials. As universities strive to embrace globalization and accommodate diverse student populations, machine translation offers a promising solution for breaking down linguistic barriers and facilitating multilingual communication (Wang, 2021). By using MT technologies, it can enhance the accessibility of educational materials for non-native English speakers, international students, and individuals with diverse linguistic

backgrounds. Moreover, machine translation has the potential to facilitate cross-cultural exchange and collaboration, fostering a more inclusive and globally engaged academic community.

Nevertheless, using MT technologies can also create flaws. In terms of translation accuracy, the research reveals the results in translations that often lack grammatical accuracy and readability, particularly in Thai language, such as tone, formality, and context-specific meanings. This leads to translations that may be grammatically correct but fail to convey the intended academic tone or cultural nuances (Chimsuk et al., 2009).

3. What is Machine Translation?

In terms of globalization and digital connectivity, the field of machine translation (MT) also stands at the forefront of technological innovation, positioned to completely transform communication between different cultures and overcome language obstacles. Machine translation (MT) itself refers to the automated process of converting text or speech from one language to another using computer algorithms and software (Asscher, 2023). It contains various related methodologies, including Rule-Based Machine Translation (RBMT), Statistical Machine Translation (SMT), and Neural Machine Translation (NMT). The goal of MT is to facilitate communication across different languages by providing translations that are both accurate and contextually appropriate. Despite significant advancements, challenges such as handling idiomatic expressions, cultural nuances, and low-resource languages remain areas of active research and development. Additionally, MT has witnessed some benefits, offering the promise of rapid, scalable, and cost-effective translation solutions. However, despite the remarkable progress made in recent years, machine translation continues to encounter challenges and disproof that impede its efficacy and reliability.

4. MT with linguistic challenges, cultural nuances, and domain specificity

By leveraging advanced artificial intelligence and natural language processing technologies, machine translation enables researchers to access and interpret vast amounts of literature and data in multiple languages, thereby broadening the scope of their investigations (Liebling et al., 2020). This technological advancement facilitates the inclusion of diverse perspectives

and findings that might otherwise remain inaccessible due to language barriers. Consequently, machine translation not only enhances the comprehensiveness and depth of certain studies but also promotes greater inclusivity and diversity in academic research, fostering a more complete understanding of complex global issues.

The influence of machine translation on field studies is not without challenges. The accuracy and reliability of machine-generated translations can vary significantly, particularly when dealing with idiomatic expressions, specialized terminologies, and culturally nuanced texts. Such limitations necessitate careful validation and, human post-editing to ensure the fidelity of translated materials (Khasawneh et al., 2023). Furthermore, the ethical implications of relying on machine translation in research must be considered, especially regarding the potential for misinterpretation and the perpetuation of biases embedded within training data. As machine translation continues to evolve, it is imperative for researchers to adopt a critical approach, balancing the benefits of technological efficiency with rigorous standards for accuracy and cultural sensitivity.

Despite significant steps in AI-driven translation, machine translation systems often struggle to accurately capture the subtleties, nuances, and specific characteristics inherent in human language. The complexity of language, characterized by its semantic ambiguity, syntactic variability, and cultural connotations, also poses difficult challenges for automated translation systems, which may result in inaccuracies, mistranslations, and distortions in the translated output (Wei, 2020). However, the adoption of machine translation in academic settings is still facing its challenges, as it deals with issues of linguistic accuracy, cultural sensitivity, and domain specificity in terms of translation.

Firstly, to be more specific, in terms of linguistic accuracy, machine translation often struggles with idiomatic phrases. For instance, translating the English phrase "kick the bucket" into another language could result in confusion since the phrase means "to die," not the literal action of kicking a bucket. According to the study of Tongpoon-Patanasorn et al. (2020), they investigated the effectiveness of Google Translate in translating academic abstracts from Thai to English. The study focuses on assessing the quality of translations produced by the machine translation tool, particularly in academic

contexts, where precision, clarity, and formality are essential. Key findings from the study also reveal that the translation accuracy has been occurred but still struggling with technical terms and complex sentence structures common in academic writing. For example, when using machine translation with Thai sentence “เมื่อธุรกิจรีสอร์ท ได้รับ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น จึงควรร่วมรับผิดชอบ”, the result is “When resort business Benefit from local natural resources. Should be responsible. This can be seen as an incomplete sentence because machine translation tool cannot clarify the beginning and the ending of the sentence, especially in other languages.

Secondly, for cultural sensitivity, it deals with culture references, formal and informal languages, and culturally specific terminology. For instance, translating the concept of "Thanksgiving" into another languages where this holiday is not celebrated might require additional explanation or adaptation.

Lastly, domain specificity in terms of translation, Chimsuk & Auwatanamongkol (2009) mentioned the use of machine translation and the output of Thai words such as “โรคเบาหวาน” which the general machine translation output is “sweet urine disease” (Incorrect) or in business domain specificity the word “ทุนจดทะเบียน” is translated as “capital registration” (Incorrect).

In addition to this, the inherent variability and dynamism of language evolution further compound these challenges, necessitating continuous adaptation and refinement of machine translation algorithms to keep pace with linguistic trends and developments. According to the study of Liu (2022), the recent AI technologies in translation still somehow lacks the ability to replace an entirely human translator. In addition, it can be seen as a flaw of nuances comprehension in terms of colloquial language and cultural aspect.

Machine translation still grapples with the cultural diversity and sensitivity. Translation is not merely a mechanical process of substituting words from one language to another but a nuanced act of intercultural communication, wherein cultural nuances, conventions, and context play a vital role in conveying meaning and intent. According to Asscher (2023), machine translation is insufficient to deal with cultural concepts. For example, it faces some difficulties with contextual complexities of a source-text which

finally leads to misunderstanding in the translation process. Machine translation systems, however, often struggle to navigate the intricacies of cultural dimensions, leading to mistranslations, misinterpretations, and cultural insensitivity in the translated content or output. The inadequacy of machine translation algorithms to grasp cultural nuances poses significant challenges in domains such as marketing, literature, diplomacy, and legal translation, where cultural appropriateness and resonance are paramount for effective communication and comprehension, particularly in terms of teaching and learning in the higher education contexts.

Translation tasks in specialized domains demand a thorough understanding of domain-specific terminology, concepts, and conventions, which might not be adequately handled by using only generic machine translation systems (Kolhar & Alameen, 2021). The lack of domain expertise and contextual knowledge inherent in machine translation algorithms may result in inaccuracies, ambiguities, and misinterpretations in translated content, thereby undermining the reliability and credibility of machine-translated texts (Araújo et al., 2020). Moreover, the rapid increase of domain-specific jargon, terminologies, and neologisms further exacerbates these challenges, necessitating adaptive and context-aware translation solutions to ensure terminological accuracy and domain relevance.

5. Countermeasures of Machine Translation

In response to these challenges, various countermeasures and strategies have been proposed to enhance the efficacy and reliability of machine translation systems. One approach involves using the power of neural machine translation (NMT), a latest paradigm in machine translation that employs deep learning techniques to model complex linguistic patterns and dependencies (Das, 2018). Neural machine translation systems have demonstrated superior performance in capturing semantic nuances, syntactic structures, and contextual dependencies, thereby enhancing translation quality and fluency compared to traditional statistical machine translation (SMT) approaches (Stahlberg, 2020). Additionally, advancements in pre-trained language models, such as transformer-based architectures like BERT (Bidirectional Encoder Representations from Transformers) and GPT (Generative Pre-trained Transformer), have facilitated significant improvements in machine

translation by enabling contextual understanding and generating more coherent and contextually relevant translations (Gruetzemacher & Paradice, 2022).

Similarly, in EFL (English as a Foreign Language) contexts and ELF (English as a Lingua Franca) contexts, the processes against the limitations of machine translation (MT) often focus on enhancing linguistic accuracy and cultural appropriateness among those learners. In regular classes, they are encouraged to use MT as an additional tool rather than a primary source for language learning. One effective strategy is the incorporation of post-editing practices, where learners critically assess and revise MT outputs to improve grammatical and contextual correctness. Furthermore, it can enable learners to spot, identify, and correct common errors made by MT systems. Cultural sensitivity is also a key focus, learners can be trained to recognize when MT may misinterpret or fail to convey culturally nuanced expressions (Asscher, 2023). Integrating these countermeasures into the curriculum helps mitigate the over-reliance on MT, fostering a more balanced and reflective approach to language acquisition.

On the contrary, Jeanjaroonsri (2023) conduct research with the data that were collected through a questionnaire from 305 English learners who enrolled in various English for Specific Purpose courses in a public university in Thailand. The study aims to explore learners' independent use and perceptions of machine translation for their foreign language writing. The result shows that while machine translation can be served as a helpful supplementary tool for Thai EFL learners, it comes with significant challenges, particularly in terms of translation accuracy, reliance on literal outputs, and the lack of contextual understanding.

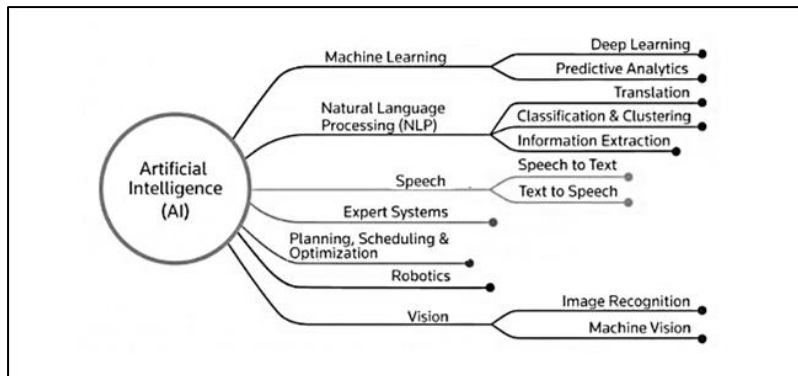

Fig 1: NMT, AI, and Deep Learning using Neural Networks (adapted from Antonio Grasso, as quoted in Das, 2018, p.5)

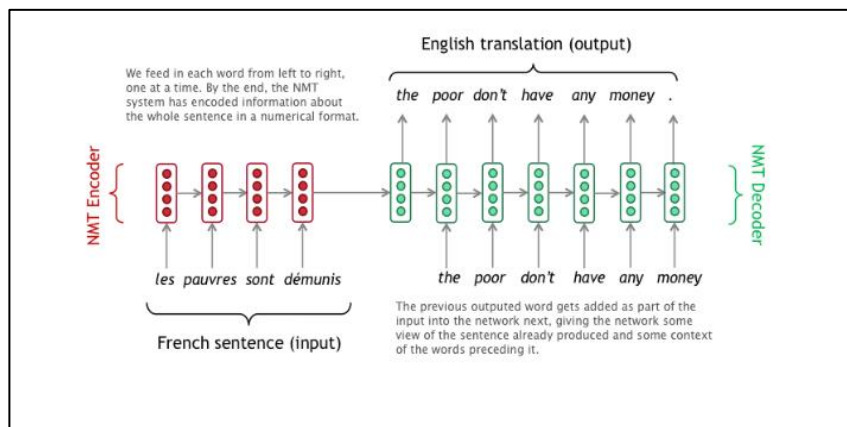

Fig 2: Illustration of Neural Machine Translation in Google translate (Abigail See's slides for Stanford's CS224n class, as quoted in Das, 2018, p.5)

From the figures shown above, Neural Machine Translation (NMT) is considered as an up-to-date technology that leverages artificial intelligence (AI) and deep learning techniques to produce more accurate and fluent in language translation settings. Unlike traditional phrase-based systems, NMT uses neural networks to model entire sentences as continuous sequences, capturing complex linguistic patterns and contextual nuances. These neural networks, particularly deep learning architectures like Long Short-Term Memory (LSTM) and Transformer models, enable the system to learn from vast amounts of bilingual text data, improving its ability to handle idiomatic

expressions, syntactic structures, and word ambiguities. For example, as can be seen from Figure 2, the input language is French sentence ‘les pauvres sont démunis,’ which is encoded into numerical format and finally turned into English translation output as ‘the poor don’t have any money.’

From the example shown in the figure, AI and deep learning contribute to NMT’s ability to generalize better across languages and domains, leading to more natural and human-like translations. However, while NMT represents a significant advancement, it still faces challenges such as handling low-resource languages and maintaining consistency in specialized terminology, areas where ongoing research and development are focused.

Another promising avenue for enhancing machine translation quality involves the integration of human expertise and oversight into the translation process through the hybridization of machine translation and human post-editing. Hybrid machine translation models combine the computational capabilities of machine translation systems with the linguistic proficiency and cultural insights of human translators, thereby synergizing the strengths of both approaches and mitigating their respective limitations (Wu et al., 2016). According to Zong’s study (2018), he proposed a framework of machine translation blending with human translation which can be used as a new model to do the basics translation and then followed by human post-editing. In this case, human post-editing allows for the refinement and correction of machine-translated output by human translators, ensuring linguistic accuracy, cultural sensitivity, and domain relevance while maximizing efficiency and scalability. Moreover, collaborative frameworks that facilitate iterative feedback loops between machine translation systems and human translators enable continuous improvement and adaptation to evolving linguistic and cultural dynamics, fostering a virtuous cycle of refinement and enhancement in translation quality.

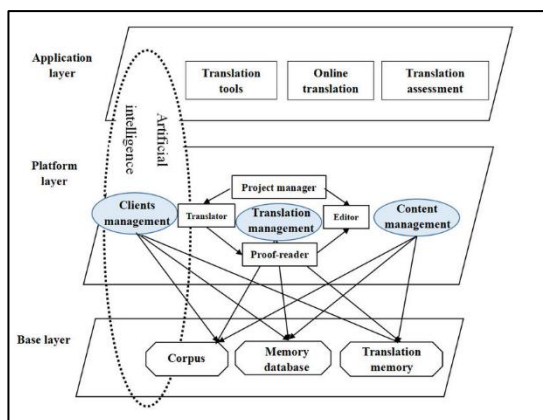

Fig 3: A framework of machine translation blending with human translation
Source: (Zong, 2018)

From Figure 3, a framework that blends machine translation (MT) with human translation (HT) aims to harness the strengths of both approaches, creating a well-matched translation process that maximizes efficiency and accuracy. This hybrid model typically involves an initial machine translation, followed by human post-editing to refine and correct the output. The framework operates on the principle that while MT can quickly generate a rough draft by handling large volumes of text and identifying basic patterns, human translators bring expertise in cultural nuances, contextual understanding, and creative expression, which are often beyond the reach of current AI technologies. Among EFL settings, this collaboration can take various forms, such as interactive translation environments where translators work alongside MT systems, actively guiding and refining the machine's output in real-time. By combining the speed and consistency of MT with the nuanced decision-making of human translators, this framework not only improves translation quality but also reduces time and costs, making it an increasingly popular approach in both commercial and academic settings.

Furthermore, efforts to address the challenges of cultural sensitivity and diversity in machine translation involve the integration of cultural knowledge bases, socio-linguistic resources, and cross-cultural communication strategies into translation algorithms. Cultural adaptation techniques, such as sentiment analysis, cultural profiling, and style transfer, enable machine translation systems to account for cultural nuances, preferences, and conventions in the translation process, thereby enhancing

cultural appropriateness and resonance in translated content (Tursunovich, 2022). Moreover, collaborative initiatives that involve diverse stakeholders, including linguists, translators, domain experts, and cultural consultants, facilitate the development of culturally aware machine translation systems that reflect the diversity and richness of global languages and cultures.

6. Conclusion

In summary, the integration of AI-driven machine translation technologies within English as a Lingua Franca (ELF) university contexts presents both significant opportunities and interesting challenges. While these technologies have the potential to enhance accessibility and efficiency in multilingual academic environments, their implementation must be approached with careful consideration of their limitations. Key challenges such as linguistic accuracy, cultural sensitivity, and domain specificity underscore the need for ongoing refinement and validation of machine translation systems. Moreover, the risk of biases emerged to the deployment of these technologies in educational settings.

To effectively address these challenges, a multifaceted strategy that incorporates human oversight or post-human editing, interdisciplinary collaboration, and continuous improvement is essential. Hybrid models that combine the computational power of AI with the nuanced understanding of human translators can moderate many of the results associated with machine translation. Additionally, fostering collaborations between linguists, technologists, and educators can drive innovations that clarify the contextual and cultural relevance of translations. By adopting these countermeasures, universities can leverage AI-driven machine translation technologies to support and enrich the multilingual academic discourse, thereby reinforcing the role of English as a global lingua franca while maintaining the integrity and quality of scholarly communication.

7. References

Ali, M. A. (2020). Quality and machine translation: An evaluation of online machine translation of English into Arabic texts. *Open Journal of Modern Linguistics*, 10(5), 524-548.

- Al-Musawi, N. M. (2014). Strategic use of translation in learning English as a foreign language (EFL) among Bahrain university students. *Comprehensive Psychology*, 3, 10-03.
- Al-Salman, S. M. (2007). Global English and the role of translation. *Asian EFL Journal*, 9(4), 141-156.
- Araújo, M., Pereira, A., & Benevenuto, F. (2020). A comparative study of machine translation for multilingual sentence-level sentiment analysis. *Information Sciences*, 512, 1078-1102.
- Asscher, O. (2023). The position of machine translation in translation studies: A definitional perspective. *Translation Spaces*, 12(1), 1-20.
- Atarchi, K., Elamari, A., & Marouane, M. (2024). The role of artificial intelligence translation tools in academic translation: Faculties of Pure Sciences as a case study. *International Journal of Translation and Interpretation Studies*, 4(3), 7-17.
- Chimsuk, T., & Auwatanamongkol, S. (2009). A Thai to English machine translation system using Thai LFG tree structure as interlingua. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 3(12), 1134-1139.
- Das, A. K. (2018). Translation and artificial intelligence: Where are we heading. *International Journal of Translation*, 30(1), 72-101.
- Green, S., Heer, J., & Manning, C. D. (2013, April). The efficacy of human post-editing for language translation. In *Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems* (pp. 439-448).
- Gruetzemacher, R., & Paradice, D. (2022). Deep transfer learning & beyond: Transformer language models in information systems research. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 54(10s), 1-35.
- Hardwick, L. (2004). *Translating words, translating cultures*. London: Duckworth.
- Hongwei, C. (1999). Cultural differences and translation. *Meta*, 44(1), 121-132.
- Kenny, D., & Winters, M. (2020). Machine translation, ethics and the literary translator's voice. *Translation Spaces*, 9(1), 123-149.
- Khasawneh, M. A. S., & Al-Amrat, M. G. R. (2023). Evaluating the role of artificial intelligence in advancing translation studies: Insights from experts. *Migration Letters*, 20(S2), 932-943.

- Kolhar, M., & Alameen, A. (2021). Artificial intelligence based language translation platform. *Intelligent Automation & Soft Computing*, 28(1), 1-9.
- Liebling, D. J., Lahav, M., Evans, A., Donsbach, A., Holbrook, J., Smus, B., & Boran, L. (2020, April). Unmet needs and opportunities for mobile translation AI. In *Proceedings of the 2020 CHI conference on human factors in computing systems* (pp. 1-13).
- Liu, D. (2022). IoT-based English translation teaching from the perspective of artificial intelligence. *International Journal of Antennas and Propagation*. DOI: 10.1155/2022/1749728.
- Munday, J., Pinto, S. R., & Blakesley, J. (2022). *Introducing translation studies: Theories and applications*. London: Routledge.
- Stahlberg, F. (2020). Neural machine translation: A review. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 69, 343-418.
- Tongpoon-Patanasorn, A. & Griffith, K. (2020). Google translate and translation quality: A case of translating academic abstracts from Thai to English. *PASAA*, 60(1). DOI: 10.58837/CHULA.PASAA.60.1.5.
- Tursunovich, R. I. (2022). Linguistic and cultural aspects of literary translation and translation skills. *British Journal of Global Ecology and Sustainable Development*, 10, 168-173.
- Wang, Q. (2021). *An investigation of challenges in machine translation of literary texts: the case of the English-Chinese language pair*. (Dissertation Master of Research). Sydney: Western Sydney University.
- Wei, Z. (2020, April). The development prospect of English translation software based on artificial intelligence technology. *Journal of Physics: Conference Series*, 1533(3), 032081.
- Wilks, Y. (1978). Machine translation and artificial intelligence Implementing machine aids to translation. In *Translating and the Computer*. London: Asib Proceedings.
- Wu, Y., Schuster, M., Chen, Z., Le, Q. V., Norouzi, M., Macherey, W., ... & Dean, J. (2016). Google's neural machine translation system: Bridging the gap between human and machine translation. *arXiv preprint*. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1609.08144>
- Yuan, L. (2022). The construction and exploration of university English translation teaching mode based on the integration of multimedia network technology. *Mathematical Problems in Engineering*, 7609195, 1-8.

- Zainudin, I. S., & Awal, N. M. (2012). Teaching translation techniques in a university setting: Problems and solutions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 800-804.
- Zainudin, I. S., & Awal, N. M. (2012). Translation techniques: Problems and solutions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 59, 328-334.
- Zong, Z. (2018, September). Research on the relations between machine translation and human translation. *Journal of Physics: Conference Series*, 1087(6), 062046.

แนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้อง กับยาบ้า (เมทแอมเฟตามีน) : การศึกษารายกรณี

ผกาสิริ ไชยคำภา¹ และ ศานิตย์ ศรีคุณ²

¹ นักศึกษาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² อาจารย์สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Received 13/05/24 Revised 04/11/24 Accepted 06/11/24

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกัวยาบ้า (เมทแอมเฟตามีน) โดยทำการศึกษาเป็นรายกรณี กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 2 คน คือ ผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกัวยาบ้า และสนใจในการให้ข้อมูล ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ในการศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกัวยาบ้า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2) แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก 3) แบบบันทึกภาคสนาม และ 4) เครื่องบันทึกเสียง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยการศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกัวยาบ้า โดยทำเป็นรายกรณี พบว่า ผู้เรียนที่เป็นกรณีศึกษาไม่ได้มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะเกี่ยวข้องกัวยาเสพติด แต่อย่างไรก็ตามการที่ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกัวยาบ้า และสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงตามทฤษฎีระบบเชิงนิเวศวิทยา เช่น มีชุมชนติดกับประเทศเพื่อนบ้านและเป็นพื้นที่ระบาดของยาเสพติด คนในสังคมรอบตัวของผู้เรียนมีความเกี่ยวข้องกัวยาบ้า ผู้เรียนก็ยังคงมีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะเกี่ยวข้องกัวยาบ้า

คำสำคัญ: การศึกษารายกรณี, พฤติกรรม, ยาบ้า, เมทแอมเฟตามีน

Behavioral Trends of Students Whose Parents Are Involved With Methamphetamine: A Case Study

Phakasiri Chaikumpa¹ and Sanit Srikoon²

¹ Student in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Khon Kaen University

² Lecturer in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Khon Kaen University

Received 13/05/24 Revised 04/11/24 Accepted 06/11/24

Abstract

This study aims to examine the behavioral trends of students whose parents are involved with methamphetamine using a qualitative case study approach. The target group consisted of two students whose parents were involved with methamphetamine and who voluntarily provided information. The research tools included: 1) personal interview data recording forms, 2) in-depth interview questions, 3) field recording forms, and 4) voice recorders. Data were analyzed using content analysis methods. The findings indicated that the students did not exhibit behavioral tendencies toward drug involvement. However, their environments-characterized by parental involvement with methamphetamine and high-risk surroundings as defined by ecological systems theory-posed significant risks. These environments included proximity to neighboring countries, areas with widespread drug activity, and social networks associated with methamphetamine. Consequently, the students remained at risk of developing behavioral tendencies related to drug involvement.

Keywords: Case study, Behavior, Methamphetamine

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันพบว่า เด็กและเยาวชนยังเข้าไปข้องเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง แม้ที่ผ่านมาประเทศไทยสามารถควบคุมการผลิตยาเสพติดได้ แต่ยาเสพติดก็ยังเข้ามาแพร่ระบาดในประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่สูงทำให้เด็กและเยาวชนของโรงเรียนในพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร เป็นกลุ่มที่มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด โดยเฉพาะจังหวัดที่อยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

ยาเสพติดเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทยโดยเฉพาะยาบ้ายังคงเป็นปัญหาหลัก มีการแพร่ระบาดในกลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่มนักเรียนนักศึกษา และคนว่างงานทั่วประเทศ ปัจจุบันยาบ้าได้ก่อปัญหาทางสังคมมากมายทั้งปัญหาก่ออาชญากรรมและผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ โดยที่มีการลักลอบผลิต นำเข้า และจำหน่าย ดังที่ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์อยู่เป็นประจำ ยาบ้าเป็นสารกระตุ้นประสาทในกลุ่มแอมเฟตามีน ออกฤทธิ์ทำให้ร่างกายตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา และลดความอยากอาหาร มีผลต่อระบบหัวใจและหลอดเลือดเพิ่มความดันโลหิตและทำให้หัวใจเต้นไม่เป็นจังหวะ การควบคุมสารกระตุ้นประสาทในกลุ่มแอมเฟตามีนและอนุพันธ์ตามประมวลกฎหมายยาเสพติดจัดให้เป็นยาเสพติดให้โทษประเภท 1 (กองควบคุมวัตถุเสพติด, 2566)

พฤติกรรมเป็นกิริยาอาการที่มนุษย์แสดงออกมาทางกาย วาจา และใจ โดยแสดงออกมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งเป็นกิริยาอาการที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อให้ผู้อื่นได้ทราบความหมายและสามารถปฏิบัติต่อตนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งกิริยาอาการดังกล่าว มีทั้งผู้อื่นสามารถสังเกตเห็นได้ มองเห็น หรือไม่สามารถใช้ตาเปล่ามองเห็นได้ แต่สามารถกำหนดได้ด้วยการตีความการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์อาจจะแสดงออกมาเป็นคำพูด กิริยาอาการที่แสดงออกเป็นท่าทาง และการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ (บัญชา จำปารักษ์, 2549) มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมภายในและพฤติกรรมภายนอกตั้งแต่เกิดจนตาย พฤติกรรมที่แสดงออกมาอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเลี้ยงดูและอบรมจากครอบครัว หรือในทางตรงกันข้ามอาจสืบเนื่องมาจากการขาดการเลี้ยงดู จึงทำให้มีปัญหาอยู่มาก (พวงทอง ป้องภัย, 2540)

ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (Ecological system theory) ของ ยูรี บรอนเฟนเบรเนอร์ (Urie Bronfenbrenner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันเชื่อว่า อิทธิพลของสภาพแวดล้อมมีผลต่อการพัฒนาการของเด็ก และเขาได้สร้างข้อสังเกตว่า เด็กจะเปลี่ยนไปตามบริบทที่พวกเขาเติบโตขึ้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของเด็กกับผู้อื่น ในทางกลับกันการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมก็สามารถมีอิทธิพลต่อเด็ก ทฤษฎีนิเวศวิทยาของ Bronfenbrenner ที่มีผลต่อการพัฒนาเด็กได้แบ่งออกเป็น 4 ระบบ จากระบบที่ใกล้เคียงที่สุดไปจนถึงระบบที่ไกลที่สุด (Bronfenbrenner, 1995)

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า โดยทำการศึกษานี้เป็นรายกรณี ซึ่งนำทฤษฎีระบบนิเวศวิทยามาประยุกต์ใช้ในการประเมินแนวโน้มพฤติกรรมในครั้งนี้ เนื่องจากมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องทำให้สามารถรวบรวมข้อมูลที่สำคัญและครอบคลุม เพื่อนำมาศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า โดยทำการศึกษานี้เป็นรายกรณี

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 ยาบ้า

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดังกล่าวและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยาบ้า ดังนี้

พันธุภา กิตติรัตนไพบูล (2542) ได้กล่าวเกี่ยวกับยาบ้าไว้ว่า ยาบ้าเป็นสารเสพติดที่มีสารในกลุ่มแอมเฟตามีน (Amphetamine) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ มีฤทธิ์ในการกระตุ้นประสาทอย่างแรง ในอดีต พบว่า สารกลุ่มนี้นิยมใช้กันในกลุ่มผู้ใช้แรงงาน คนขับรถบรรทุก หรือนักเรียนที่ต้องการอ่านหนังสือ เนื่องจากทำให้ตื่นตัว มีเรี่ยวแรง ไม่่วงนอน แต่การระบาดในปัจจุบันมีรูปแบบที่เปลี่ยนไป ส่วนใหญ่เสพยาบ้าโดยการสูดดม เพื่อต้องการให้เกิดฤทธิ์ที่พึงพอใจ ความรู้สึกสบาย (Euphoric effect) ยาบ้ามีฤทธิ์ในการเสพติดสูงมาก แต่ในกลุ่มวัยรุ่นหรือผู้เสพนั้ก็มีค่านิยมว่า การเสพยาบ้าเป็นเรื่องธรรมดา

ไม่อันตรายมาก และไม่คิดว่าตนเองจะติดได้จึงมีการใช้แพร่หลายมากขึ้นอย่างมาก กลายเป็นปัญหาใหญ่ที่มีผลกระทบทั้งต่อตัวผู้เสพ ครอบครัว และสังคม จึงต้องมีการร่วมมือกันวางแผนจัดการแก้ไขทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

ชนิดา พลาณช, วิไล ชินเวชกิจวานิชย์, สมชาย อิศระวานิชย์ และอนุสรณ์ รัสสีโยธิน (2544) ได้ศึกษาการออกฤทธิ์ของยาบ้าและยาอี พบว่า เมื่อวิเคราะห์ส่วนประกอบทางเคมีของยาบ้า 175 ตัวอย่าง และยาอี 10 ตัวอย่าง โดยวิธีแก๊สโครมาโตกราฟีร่วมกับทินเลเยอร์โครมาโตกราฟี บันทึกสี สัญลักษณะ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง และความหนาของเม็ดยา ตัวอย่างยาบ้าเป็นเม็ดยากลมแบน มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 6.075 ± 0.121 มิลลิเมตร หนา 2.953 ± 0.213 มิลลิเมตร สีและสัญลักษณ์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.4) เป็นสีส้ม ด้านหนึ่งเรียบ ด้านหนึ่งมีตัวหนังสือ “ดับเบิลยู” “วาย” ซึ่งแบ่งย่อยได้เป็น 3 แบบ คือ “Wy”, “wy” หรือ “w” ยาบ้าเกือบทุกตัวอย่างมีสารออกฤทธิ์เป็นเมทแอมเฟตามีนผสมกับคาเฟอีนในปริมาณ 19.9 ± 4.2 และ 54.6 ± 5.7 มิลลิกรัมต่อเม็ดยา ตามลำดับ พบยาบ้าที่มีเอพิดรีนผสมด้วยเพียง 1 ตัวอย่าง ในปริมาณน้อยมาก และพบยาบ้าที่มีสารออกฤทธิ์เป็นพาราเซตามอล 4 ตัวอย่าง สำหรับตัวอย่างยาอี เป็นเม็ดยากลมแบน ขนาดใหญ่กว่ายาบ้า เส้นผ่านศูนย์กลางยาว 8.848 ± 0.926 มิลลิเมตร หนา 4.761 ± 0.610 มิลลิเมตร มีสัญลักษณ์หลายแบบ ได้แก่ “ดี” & “จี” “อาร์” & “เอ็น” โอเมกา ไนกี้ ยูโร และนกบิน เป็นต้น สารออกฤทธิ์ที่พบมีทั้งเอ็มดีเอ็มเอเดี่ยว และผสมกับสารอื่น

สรุปได้ว่า ยาบ้า หรือ เมทแอมเฟตามีน คือ สารกระตุ้นประสาทชนิดหนึ่งในกลุ่มแอมเฟตามีน (Amphetamine) มีฤทธิ์ทำให้ระบบประสาทส่วนกลางตื่นตัว ทำให้เกิดการกระตุ้นทั้งร่างกายและจิตใจ กระปรี้กระเปร่า ลดความรู้สึกเหนื่อยล้า มีเรี่ยวแรงไม่่วงนอน ยาบ้ามีลักษณะกลมแบน มีสีและสัญลักษณ์ การเสพยาบ้านั้นสามารถทำได้โดยหลายวิธี เช่น การกลืน การสูดดม หรือการฉีดเข้าเส้นเลือด เป็นต้น

3.2 ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา ดังนี้

บรอนเฟนเบรนเนอร์ คือ บุคคลผู้มีแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อพัฒนาการมนุษย์ โดยได้อธิบายถึงบทบาทของสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของมนุษย์ และใช้ชื่อทฤษฎีว่ารูปแบบชีวนิเวศวิทยาของการพัฒนามนุษย์ (Bioecological model of human development) หรือทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา เขาแบ่งบริบทแวดล้อมรอบตัวเด็กเป็นระบบต่าง ๆ ออกเป็น 4 ระบบ ได้แก่ (Bronfenbrenner, 1995)

1) ระบบจุลภาค (Micro-system) คือ ระบบที่ประกอบด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมโดยตรง เช่น ครูกับนักเรียนหรือผู้ปกครองกับนักเรียน เป็นต้น

2) ระบบปฏิสัมพันธ์ (Meso-system) คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก เช่น ผู้ปกครองกับครู เป็นต้น

3) ระบบภายนอก (Exo-system) คือ สิ่งแวดล้อมที่เป็นผลกระทบทางอ้อมเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอก/สถานที่ แต่ไม่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับ “บุคคล”

4) ระบบมหภาค (Macro-system) คือ ระบบสังคมวัฒนธรรมที่ครอบคลุมทุกระบบ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบชาติพันธุ์ ระบบกฎหมาย ระบบการศึกษา เป็นต้น ระบบต่าง ๆ เหล่านี้เองล้วนมีผลต่อการพัฒนาของเด็กทั้งสิ้น

เฮเลน เจ. บูน (Boon, 2006) ศึกษาทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรอนเฟนเบรนเนอร์ ภายใต้กรอบแนวคิดพบว่าเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้การรับรู้ของผู้ปกครองและโรงเรียนเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการเผชิญปัญหาต่าง ๆ โดยทางครอบครัวของนักเรียนและโรงเรียนเป็นบริบทแวดล้อมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน

ประภาพรณ จูเจริญ (2554) ได้ศึกษาติดตามเด็กติดยาบ้าในชุมชนกองขยะหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่า เด็กกลุ่มนี้มีลักษณะครอบครัวที่ไม่เอื้อต่อพัฒนาการในทุกด้าน เช่น สิ่งแวดล้อมภายในบ้านและบริเวณชุมชนไม่สะอาด พ่อแม่ เพื่อนบ้านมีการทะเลาะวิวาท ใช้ภาษาหยาบคายเป็นประจำ ครอบครัวมีการใช้สิ่งเสพติด เช่น บุหรี่ เหล้า ยาบ้า กัญชา และการพนัน ให้เด็กเห็นเป็นประจำ เมื่อเด็กเติบโตก็มีการใช้สิ่งเสพติดเช่นเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงใช้ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรอนเฟนเบรนเนอร์ โดย

ดำเนินการนำพ่อแม่ (Parents) แกนนำชุมชน (Community leaders) มาร่วมทำความเข้าใจในปัญหา ร่วมหาแนวทางในการแก้ปัญหา และร่วมป้องกันกลุ่มเสี่ยงและ ติดตามเฝ้าระวังการติดซ้ำ สร้างเครือข่ายแม่ที่มีลูกติดยา (Mother networking for drug dependence) เพื่อเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลลัพธ์ที่ได้ คือ ชุมชนน่าอยู่ พ่อแม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นพุดดี ปฏิบัติต่อกันในสมาชิกครอบครัวดี ใช้เวลาว่างร่วมกัน มีทัศนคติที่ดีต่อชุมชน เลิกใช้สิ่งเสพติด หรือไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า และไม่เล่นการพนัน ต่อหน้าเด็ก ครอบครัวในชุมชนเป็นหนี้้น้อยลง มีทักษะการใช้ชีวิต มีอาชีพมั่นคง เด็กและเยาวชนมีทักษะในการปฏิเสธสิ่งเสพติดดีขึ้น เกิดภาวะครอบครัวเป็นสุข ชุมชนเป็นสุข สังคมเป็นสุข

ดังนั้นพิจารณาจากทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา ของบรอนเฟนเบรนเนอร์จะสะท้อนได้ว่า ปัจจัยด้านครอบครัว ชุมชน และสังคม เป็นได้ทั้งปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบ หมายถึงเป็นได้ทั้งปัจจัยส่งเสริมกระตุ้นพัฒนาการทางกายใจ และปัญญา หรืออาจเป็นปัจจัยควบคุมพัฒนาการส่งผลให้พัฒนาการล่าช้า มีปัญหาพฤติกรรมและบุคลิกภาพ แต่อย่างไรก็ตามเด็กไม่ได้อยู่แต่ในครอบครัวเท่านั้น เด็กต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ที่โรงเรียน สิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนมีผลมากต่อพัฒนาการ คุณครูและผู้ดูแลเด็กต้องเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ ต้องมีทักษะในการประเมินติดตามพัฒนาการเด็ก และต้องมีทักษะในการส่งต่อ เชื่อมต่อกับผู้ปกครอง เพื่อช่วยกันเป็นพลังในการกระตุ้นส่งเสริมปัญญาของเด็ก และเยาวชนจะเปลี่ยนเป็นพลังสร้างสรรค์ พลังแห่งปัญญา นำพาสังคมประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองต่อไป

สรุปได้ว่า ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา เป็นหนึ่งในทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและมนุษย์ โดยทฤษฎีนี้เน้นถึงบทบาทของปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนาของบุคคล ทฤษฎีแบ่งระบบแวดล้อมออกเป็น 4 ระบบ ได้แก่

- 1) ระบบจุลภาค (Micro system) สภาพแวดล้อมใกล้ชิดที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์โดยตรง เช่น ครอบครัวโรงเรียน เพื่อนฝูง
- 2) ระบบปฏิสัมพันธ์ (Meso system) ความสัมพันธ์ระหว่างระบบจุลภาค เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและครอบครัว

3) ระบบภายนอก (Exo system) สภาพแวดล้อมที่บุคคลไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงแต่ส่งผลต่อการพัฒนาของบุคคล เช่น ชุมชน สถานที่ทำงานของผู้ปกครอง

4) ระบบมหภาค (Macro system) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม นโยบาย และระบบความเชื่อที่ครอบคลุมทุกระบบ

3.3 การศึกษารายกรณี

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารายกรณี ดังนี้

จิรวัดน์ มูลศาสตร์ (2545) ได้ศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเสพติดในนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งของ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผลการศึกษา กลุ่มตัวอย่างนักเรียนเริ่มต้นด้วยการดื่มเหล้า เบียร์ ตามด้วยบุหรี่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งอยู่ในช่วงมัธยมต้น ส่วนยาบ้า นั้นตามมาภายหลังแต่การเริ่มต้นใช้ก็ไม่แน่นอน ขึ้นกับโอกาสในการพบเห็นและการอยู่รวมกลุ่มกับผู้ใช้ โดยแบบแผนการทดลองใช้คือ มีการรวมกลุ่มกัน (เที่ยวกลางคืน งานเลี้ยง วงเหล้า โดดเรียน ขาดเรียน) มีการพบเห็นจากเพื่อนหรือพี่ที่ใช้อยู่ก่อนแล้ว จากนั้นจึงชักชวนทดลองหรือทดลองเอง มีการใช้ต่อเนื่อง ติดตลามาจากความพึงพอใจและพฤติกรรมกรรวมกลุ่ม สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ โดยเฉพาะยาบ้าแล้วที่สำคัญที่สุด คือ ตนเอง ขณะที่ปัจจัยอื่น ๆ นั้นเป็นผลทางอ้อมมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม/บรรยากาศในโรงเรียน สภาพครอบครัว พฤติกรรมกรรวมกลุ่ม และการที่ได้ตัวมาง่าย ๆ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการลดหรือหยุดใช้คือ ความตั้งใจของตนเอง การตัดสินใจเลิกใช้ของกลุ่ม พยายามเลี่ยงกลุ่มเพื่อนที่มีการใช้ การหายาบ้าได้ยากขึ้น ไม่มีเงิน การเข้ามาในโรงเรียนของตำรวจและการสุ่มตรวจปัสสาวะ โดยที่ภาพรวมแล้ว ส่วนใหญ่เป็นการใช้เป็นครั้งคราวสลับกับการใช้เป็นประจำเมื่อมีโอกาส ผลกระทบจากการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ นั้นมีน้อยมาก ส่วนกรณียาบ้าจะเห็นผลกระทบทั้งด้านพฤติกรรมและร่างกายในช่วงที่มีการใช้บ่อยขึ้นแต่ก็ไม่พบว่ามีผลผิดปกติหรืออาการทางจิตที่ชัดเจน สำหรับชนิดของสารที่มีการใช้มากในนักเรียนชาย คือ เหล้า บุหรี่ ยาบ้า ส่วนนักเรียนหญิง คือ เหล้า ยาบ้า บุหรี่ เรียงตามลำดับ ด้านการจัดการกับปัญหาสารเสพติดในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นการรณรงค์ให้ความรู้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนักเรียนกล่าวว่า ไม่ค่อยสนใจ และเข้าร่วมมากนัก และไม่มีผลต่อการใช้สารเสพติดของตน

พัชชา วงศ์สุวรรณ (2552) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเสพติดของวัยรุ่น: การศึกษารายกรณี พบว่า

1) ปัญหาที่ทำให้วัยรุ่นเสพติด คือ ปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว และปัญหาสิ่งแวดล้อม

2) สาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นเสพติด ได้แก่

2.1) สาเหตุจากตัววัยรุ่นเอง ได้แก่ การเป็นคนอ่อนไหวง่าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ใจร้อน วิตกกังวลสูง ย้ำคิดย้ำทำ ขาดความยับยั้งชั่งใจ อยากรู้ อยากลอง มีความรู้สึกขาดความรู้ ความอบอุ่น เรียกร้องความสนใจจากบุคคลรอบข้าง

2.2) สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม

2.2.1) การเลี้ยงดูของครอบครัว ผู้ปกครองไม่ค่อยให้ความสนใจ ปล่อยปละละเลยการอบรมเลี้ยงดูอย่างเข้มงวด ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากครอบครัว

2.2.2) การเลียนแบบเพื่อนและสิ่งแวดล้อม เพื่อน ๆ ของวัยรุ่นมีการรวมกลุ่มกันเสพติด โดยเริ่มตั้งแต่ชักชวนให้ทดลองเสพ จนกระทั่งติดไม่สามารถเลิกเสพได้ และบริเวณที่พักอาศัยก็มีแหล่งที่สามารถจะหาซื้อยาบ้าได้ง่าย มีการระบาดของยาเสพติด

3) การเสพติดของวัยรุ่นลดลงภายหลังได้รับการศึกษารายกรณี วัยรุ่นที่ได้รับการศึกษา ทั้ง 4 คน เข้าใจตนเองมากขึ้น สามารถควบคุมตนเองได้มากขึ้น และมีการเรียนรู้วิธีที่จะหลีกเลี่ยงจากการไปเกี่ยวข้องกับการเสพติดได้ และสามารถปรับตัวในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารายกรณีนี้ พบว่า ปัญหาการเสพติดของนักเรียนหรือช่วงวัยรุ่น สาเหตุส่วนใหญ่มักจะเกิดจากสภาพแวดล้อมรอบตัวที่มีความเสี่ยงที่จะทำให้พวกเขาเข้าไปเริ่มเสพติดได้ง่าย เช่น ครอบครัวไม่ได้เข้มงวด ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากครอบครัวมีการเลียนแบบเพื่อจะเข้าสังคม มีการชักชวนจากคนรอบข้าง เป็นต้น จึงเป็นเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า โดยทำการศึกษาเป็นรายกรณี

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบกรณีศึกษา (Case study) ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

4.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 2 คน คือ ผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า (เมทแอมเฟตามีน) และสนใจในการให้ข้อมูล

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.3.1 ผู้วิจัยลงภาคสนามเพื่อสร้างความคุ้นเคยและขอความร่วมมือกับบุคลากรและนักเรียนในสถานศึกษา

4.3.2 ผู้วิจัยชี้แจงบทบาทหน้าที่ของผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

4.3.3 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เดือนกุมภาพันธ์ 2567 - เดือนมีนาคม 2567

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

5. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

5.1 กรณีศึกษา เด็กหญิง เอ (นามสมมุติ)

5.1.1 ตอนที่ 1 สภาพการณ์ทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย

เด็กหญิง เอ เป็นเด็กหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ณ สถานศึกษาแห่งหนึ่ง เด็กหญิง เอ มีสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 2 คน คือ คุณยาย และเด็กหญิง เอ เธอไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ เนื่องจากพ่อแม่ของเธอนั้นได้ไปหางานทำที่ต่างจังหวัด เพื่อส่งเงินมาเลี้ยงดูเธอและคุณยาย สภาพชุมชนเป็นชุมชนที่มีเขตพื้นที่ใกล้กับประเทศเพื่อนบ้าน มีพื้นที่

โดยรอบใกล้กับภูเขาและพื้นที่ป่าขนาดใหญ่ อาชีพหลักของชุมชน คือ ทำนา ทำการเกษตร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

5.1.2 ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับยาบ้าของกลุ่มเป้าหมาย

จากบทสัมภาษณ์ของเด็กหญิง เอ (นามสมมุติ) ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับยาบ้า เธอได้กล่าวว่า รู้จักและรู้ว่ายาบ้าเป็นสิ่งไม่ดี มีโทษต่อสังคมและต่อตนเอง เพราะทำให้คนเสียสติ คลุ้มคลั่ง เกิดการหลอน ออกอาละวาด ทำให้เกิดการสูญเสียขึ้น และเด็กหญิง เอ ยังได้บอกอีกว่ารู้สึกกลัวยาบ้า

5.1.3 ตอนที่ 3 ความรู้สึกที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า

จากบทสัมภาษณ์ของเด็กหญิง เอ (นามสมมุติ) ในเรื่องความคิดเห็นต่อผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับยาบ้า เด็กหญิง เอ เธอได้กล่าวว่า เธอรู้สึกว่าเวลาที่เห็นผู้ปกครองของเธอเสพยาบ้า เธอจะรู้สึกไม่ดี ไม่อยากเข้าไปยุ่ง เพราะเธอรู้ว่ายาบ้าเป็นสิ่งไม่ดี

5.1.4 ตอนที่ 4 แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมเสี่ยงที่จะเกี่ยวข้องกับยาบ้า

ผู้วิจัยได้ผลการวิเคราะห์แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรม โดยการนำทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา มาประกอบการวิเคราะห์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรม โดยวิเคราะห์ตามทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา ของกรณีศึกษา เด็กหญิง เอ (นามสมมุติ)

ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (Ecological system theory)	เด็กหญิง เอ (นามสมมุติ)
1. ระบบจุลภาค (Micro system) - สิ่งแวดล้อมที่ส่งผลโดยตรงและใกล้ชิด	ระบบจุลภาคที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ สภาพความเป็นอยู่จากบริบท จากการให้ข้อมูลของเด็กหญิง เอ (นามสมมุติ) สรุปได้ว่า สภาพบริบทของครอบครัวเธอนั้น เธอได้อาศัยอยู่กับคุณยายเพียง 2 คน ทำให้เธอได้รู้สึกขาดความรักจากผู้เป็นพ่อแม่อยู่ลึก ๆ
2. ระบบปฏิสัมพันธ์ (Meso systems) -	ระบบปฏิสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ ชุมชนและโรงเรียน เนื่องจากเด็กหญิง เอ (นามสมมุติ) อาศัยอยู่ชุมชนและ

ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (Ecological system theory)	เด็กหญิง เอ (นามสมมุติ)
สิ่งแวดล้อมที่เป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งใกล้ตัวที่ร่วมกันมากกว่า 1 ประเภท	โรงเรียนเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า ทางโรงเรียนและชุมชนนั้นก็ให้มีมาตรการที่จะร่วมกันป้องกันปัญหาและแนวโน้มของประชากรในหมู่บ้านและในโรงเรียนให้ปลอดภัยจากยาเสพติดมากที่สุด ด้วยความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านที่มีการสอดส่องดูแล ส่วนโรงเรียนก็ได้มีการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดตามหน่วยการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา
3. ระบบภายนอก (Exo system) - สิ่งแวดล้อมที่เป็นผลกระทบทางอ้อม	ระบบภายนอกที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ ชุมชน เนื่องจากเด็กหญิง เอ (นามสมมุติ) อาศัยอยู่ชุมชนเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า ชุมชนมีการระบาดของยาเสพติดเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีเขตพื้นที่ใกล้กับประเทศเพื่อนบ้านที่มีการขนยาเสพติดข้ามแดน และมีความห่างไกลจากตัวเมืองมาก อีกทั้งครอบครัวของเด็กหญิง เอ (นามสมมุติ) ได้มีรกรากที่นี่ จึงทำให้เด็กหญิง เอ (นามสมมุติ) อาศัยอยู่ที่นี่โดยจำยอม
4. ระบบมหภาค (Macro system) - สิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายนอกสุด	ระบบมหภาคที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติต่าง ๆ ก็ได้มีมาตราที่กำหนดไว้เพื่อเด็กและเยาวชนทั้งประเทศ

5.2 กรณีศึกษา เด็กหญิง บี (นามสมมุติ)

5.2.1 ตอนที่ 1 สภาพการณ์ทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย

เด็กหญิง บี เป็นเด็กหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ณ สถานศึกษาแห่งหนึ่ง เด็กหญิง บี มีสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 4 คน คือ คุณลุง คุณป้า เด็กหญิง บี และน้องของเด็กหญิง บี เธอไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ เนื่องจากคุณพ่อของเธอนั้นเสียชีวิต คุณแม่ก็

ไม่ได้อยู่ดูแลเลี้ยงดูเธอ ให้เด็กหญิง บี และน้องของเด็กหญิง บี มาอาศัยอยู่กับคุณลุงและคุณป้า ให้คุณลุงและคุณป้าเป็นคนเลี้ยงดูแทน สภาพชุมชนเป็นชุมชนที่มีเขตพื้นที่ใกล้กับประเทศเพื่อนบ้าน มีพื้นที่โดยรอบใกล้กับภูเขาและพื้นที่ป่าขนาดใหญ่ อาชีพหลักของชุมชน คือ ทำนา ทำการเกษตร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

5.2.2 ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับยาบ้าของกลุ่มเป้าหมาย

จากบทสัมภาษณ์ของเด็กหญิง บี (นามสมมุติ) ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับยาบ้า เธอได้กล่าวว่า เธอนั้นรู้จักและเคยเห็นยาบ้า เพราะมีผู้ปกครองของเด็กข้างบ้านเธอทำหล่นไว้และรู้ว่าเขาเสพยาอีกด้วย และเธอได้บอกว่าการเสพยาบ้า ทำให้คนเกิดอาการคลื่นไส้เสียสติ ทำให้คนเป็นซึมเศร้า และมีอาการหลอน

5.2.3 ตอนที่ 3 ความรู้สึกที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า

จากบทสัมภาษณ์ของเด็กหญิง บี (นามสมมุติ) ในเรื่องความคิดเห็นต่อผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับยาบ้า ในครั้งแรกที่สัมภาษณ์นั้น เด็กหญิง บี ไม่กล้าที่จะให้ข้อมูลตอบไม่ตรงประเด็น ผู้วิจัยจึงได้เข้าไปสัมภาษณ์อีกครั้ง ได้ข้อมูลว่า เด็กหญิง บี เธอไม่ได้รู้สึกกลัวแต่อย่างใด เพราะเธอรู้สึกว่าตนเองเห็นจนชินแล้ว แต่เธอก็รู้ว่ายาบ้าที่ผู้ปกครองของเธอเสพนั่นเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายและเป็นสิ่งไม่ดี

5.2.4 ตอนที่ 4 แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมเสี่ยงที่จะเกี่ยวข้องกับยาบ้า

ผู้วิจัยได้ผลการวิเคราะห์แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรม โดยการนำทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (Ecological system theory) มาประกอบการวิเคราะห์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรม โดยวิเคราะห์ตามทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (Ecological system theory) ของกรณีศึกษา เด็กหญิง บี (นามสมมุติ)

ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (Ecological system theory)	เด็กหญิง บี (นามสมมุติ)
1. ระบบจุลภาค (Micro system) - สิ่งแวดล้อมที่ส่งผลโดยตรงและใกล้ชิด	ระบบจุลภาคที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ สภาพความเป็นอยู่จากบริบท จากการให้ข้อมูลของเด็กหญิง บี (นามสมมุติ) สรุปได้ว่า สภาพบริบทของครอบครัวเธอนั้น เธออาศัยอยู่กับคุณลุง คุณป้า ตัวเธอ และน้องสาว จำนวน 4 คน คุณพ่อของเธอนั้นเสียชีวิตไป จึงได้ฝากเธอและน้องให้ คุณลุง คุณป้าดูแล เธอนั้นได้กล่าวว่า ยายบ้านนั้นเธอได้เห็นบ่อยเนื่องจากมีผู้เฒ่าที่อยู่ใกล้ตัวเธอ
2. ระบบปฏิสัมพันธ์ (Meso systems) - สิ่งแวดล้อมที่เป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งใกล้ตัวที่ร่วมกันมากกว่า 1 ประเภท	ระบบปฏิสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ ชุมชนและโรงเรียน เนื่องจากเด็กหญิง บี (นามสมมุติ) อาศัยอยู่ชุมชนและโรงเรียนเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า ทางโรงเรียนและชุมชนนั้นก็ได้มีมาตรการที่จะร่วมกันป้องกันปัญหาและแนวโน้มของประชากรในหมู่บ้านและในโรงเรียนให้ปลอดภัยจากยาเสพติดมากที่สุด ด้วยความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านที่มีการสอดส่องดูแล ส่วนโรงเรียนก็ได้มีการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดตามหน่วยการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
3. ระบบภายนอก (Exo system) - สิ่งแวดล้อมที่เป็นผลกระทบทางอ้อม	ระบบภายนอกที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ ชุมชน เนื่องจากเด็กหญิง บี (นามสมมุติ) อาศัยอยู่ชุมชนเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า ชุมชนมีการระบาดของยาเสพติดเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีเขตพื้นที่ใกล้กับประเทศเพื่อนบ้านที่มีการขนยาเสพติดข้ามแดน และมีความห่างไกลจากตัวเมืองมาก อีกทั้งครอบครัวของเด็กหญิง บี (นามสมมุติ) ได้มีรกราก

ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (Ecological system theory)	เด็กหญิง บี (นามสมมุติ)
	ที่นี่ จึงทำให้เด็กหญิงบี (นามสมมุติ) อาศัยอยู่ที่นี่โดยจำยอม
4. ระบบมหภาค (Macro system) - สิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายนอกสุด	ระบบมหภาคที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติต่าง ๆ มีมาตราที่กำหนดไว้เพื่อเด็กและเยาวชนทั้งประเทศ

6. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย แนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

กรณีศึกษา เด็กหญิง เอ (นามสมมุติ)

เธออาศัยอยู่กับคุณยาย ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ เธอรู้ว่ายาบ้าเป็นสิ่งไม่ดี มีโทษต่อสังคมและต่อตนเอง เธอรู้ว่าผู้ปกครองของเธอเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เธอรู้สึกกลัวและไม่อยากเข้าไปยุ่ง แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมเสี่ยงที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาบ้าตามทฤษฎีระบบเชิงนิเวศวิทยา (Ecological system theory) กล่าวได้ว่า การที่กรณีศึกษา เด็กหญิง เอ (นามสมมุติ) ได้มีสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยง เด็กหญิง เอ (นามสมมุติ) ก็ยังคงมีความเสี่ยงตามสภาพแวดล้อมนั้น

กรณีศึกษา เด็กหญิง บี (นามสมมุติ)

เธออาศัยอยู่กับคุณลุง คุณป้า และน้องของเธอ เธอไม่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ เนื่องจากคุณพ่อของเธอเสียชีวิตและคุณแม่ก็ไม่ได้อยู่ดูแลเลี้ยงดูเธอ เธอกล่าวว่า เธอรู้จักและเคยเห็นยาบ้า เพราะมีผู้ปกครองของเด็กข้างบ้านทำหล่นไว้ เธอรู้ว่ายาบ้าที่ผู้ปกครองของเธอเสพเป็นสิ่งผิดกฎหมายและเป็นสิ่งไม่ดี และเธอไม่ได้รู้สึกกลัวแต่อย่างใด แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมเสี่ยงที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาบ้า ตามทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา กล่าวได้ว่า

กรณีศึกษา เด็กหญิง บี (นามสมมุติ) มีสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงตามทฤษฎี แต่เธอได้บอกไว้ว่าเธอจะย้ายไปเรียนโรงเรียนกีฬาประจำของจังหวัดใกล้เคียง ดังนั้นเมื่อเธอไปเรียนสภาพแวดล้อมของเธอก็มีความเสี่ยงในแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมเสี่ยงที่จะเข้าไปยุ่งกับยาบ้าบ้างน้อยลง

7. อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์รายกรณีแนวโน้มพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า โดยภาพรวม พบว่า ผู้เรียนที่เป็นกรณีศึกษาไม่ได้มีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะเกี่ยวข้องกับยาเสพติด แต่อย่างไรก็ตามการที่ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า และสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงตามทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา เช่น มีชุมชนติดกับประเทศเพื่อนบ้านและเป็นพื้นที่ระบาดของยาเสพติด คนในสังคมรอบตัวของผู้เรียนมีความเกี่ยวข้องกับยาบ้าอยู่ ผู้เรียนก็ยังคงมีแนวโน้มพฤติกรรมที่จะเกี่ยวข้องกับยาบ้าอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับ ประภาพรรณ จุเจริญ (2554) พบว่า จากการทำงานติดตามเด็กติดยาบ้าในชุมชนกองขยะหนองแขม กรุงเทพมหานคร เด็กกลุ่มนี้มีลักษณะครอบครัวที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาการในทุกด้าน เช่น สิ่งแวดล้อมภายในบ้านและบริเวณชุมชนไม่สะอาด พ่อแม่ เพื่อนบ้านมีการทะเลาะวิวาท ใช้ภาษาหยาบคายเป็นประจำ ครอบครัวมีการใช้สิ่งเสพติด เช่น บุหรี่ เหล้า ยาบ้า กัญชา และการพนันให้เด็กเห็นประจำ เมื่อเด็กเติบโตก็มีการใช้สิ่งเสพติดเช่นเดียวกัน ดังนั้นสภาพแวดล้อม ชุมชน และครอบครัว ส่งผลให้การที่เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงในเด็กทั้งแง่บวกและแง่ลบ ดังนั้นโรงเรียนและครูมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการเด็กและมีความเชื่อมโยงกับผู้ปกครอง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วยกัน

ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการส่งเสริมให้โรงเรียนจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีความรู้ ความสามารถมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสมรรถนะตามความมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยได้วิเคราะห์สภาพปัญหา การดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของโรงเรียนพื้นที่สูงในโครงการร้อยใจรักซ์ เพื่อการกำหนดสมรรถนะนักเรียนและการจัดการเรียนรู้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

มีการศึกษาผ่านกรณีศึกษาและปัจจัยความสำเร็จเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด ส่งผลให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน เป็นคนดี คนเก่ง และดำรงตนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขไม่ข้องเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ผลการศึกษาพบว่า การศึกษารายกรณีแนวโน้มนวัตกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้า นั้นเกิดจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน เช่น ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน สังคม เป็นต้น ดังนั้นครูหรือผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาควรมีความเข้าใจในนักเรียนกลุ่มนี้ เนื่องจากครูเปรียบเสมือนผู้ช่วยเหลือที่แสดงให้ผู้เรียนทราบถึงวิธีการเรียนรู้และพัฒนาความคิดและข้อมูลใหม่ ๆ ให้แก่ผู้เรียน

8.2 ผลการศึกษารายกรณีแนวโน้มนวัตกรรมของผู้เรียนที่มีผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับยาบ้าเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ควรมีการร่วมมือกันระหว่าง ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน เช่น ครอบครัวให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สังคมจัดเพื่อป้องกันปัญหายาเสพติด ชุมชนจัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันและปราบปรามแก้ไขปัญหายาเสพติด โรงเรียนมีการส่งเสริมและให้ความรู้ในการป้องกันและรู้จักสารเสพติด เป็นต้น

8.3 การศึกษารายกรณีควรศึกษาต่อเนื่องโดยพบว่าถ้าศึกษาเป็นเวลานานมากเท่าใดยิ่งได้ผลดีมากเท่านั้น

9. เอกสารอ้างอิง

กองควบคุมวัตถุเสพติด. (2566). ยาบ้า (Metamphetamine). สืบค้นจาก <https://narcotic.fda.moph.go.th/information-about-drugs/metamphetamine>
 จิรวัดน์ มูลศาสตร์. (2545). พฤติกรรมการใช้สารเสพติดในนักเรียนมัธยม: กรณีศึกษาในโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งของ จ.อุบลราชธานี. สืบค้นจาก <https://suicide.dmh.go.th/abstract/details.asp?id=606>

- ชนิดา พลาณูช, วิไล ชินเวชกิจวานิชย์, สมชาย อิศระวาณิชย์ และอนุสรณ์ รังสีโยธิน. (2544). การศึกษาการออกฤทธิ์ของยาบ้าและยาอี. *วารสารวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์*, 15(2), 95-107.
- บัญชา จำปารักษ์. (2549). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชา มนุษย์กับสังคม*. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.
- ประภาพรณ จูเจริญ. (2554). บทบรรณาธิการ ครอบครัวและชุมชนกับการป้องกันสิ่งเสพติด. *วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา*, 9(1), 5-6.
- พัชชา วงศ์สุวรรณ. (2552). *พฤติกรรมและการเสพยาบ้าของวัยรุ่น: การศึกษารายกรณี*. สืบค้นจาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Gui_Cou_Psy/Patcha_W.pdf
- พันธุ์ภา กิตติรัตนไพบูลย์. (2542). ยาบ้าและการรักษา. *วารสารสวนปรุง*, 15(12), 37-51.
- พวงทอง ป้องภัย. (2540). *พฤติกรรมศาสตร์เบื้องต้น*. ปัตตานี: ภาควิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แนวทางการพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมสมรรถนะในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในโรงเรียนพื้นที่สูง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- Boon, H. J. (2006). *Students at-risk: A bioecological investigation*. [Doctoral dissertation]. James Cook University.
- Bronfenbrenner, U. (1995). Developmental ecology through space and time: A future perspective. In P. Moen, G. H. Elder, & K. Jr. Lüscher (Eds.), *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (pp.619-647). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10176-018>

ความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีน
กรณีศึกษา นักศึกษาภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต

ณัฐमारณณ์ เดชราช และกัลยรัตน์ แก้วคง

ภาควิชาภาษาจีน วิทยาลัยศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Received 01/09/24 Revised 24/11/27/11/24 Accepted

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาไทยในประเทศจีน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 38 คน เพศชาย 3 คน เพศหญิง 35 คน เป็นนักศึกษาไทยในโครงการ 2+2 2+1+1 และ 3+1 ของภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต โดยเข้าร่วมโครงการแบบ 2 ปี (โครงการ 2+2) จำนวน 13 คน และเข้าร่วมในโครงการแบบ 1 ปี (2+1+1 และ 3+1) จำนวน 25 คน ผลวิจัยพบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยอยู่ในเกณฑ์มากทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่มีค่าเฉลี่ยการปรับตัวเท่ากับ 3.70 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.89 2) ด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 3) ด้านการสร้างเครือข่ายจิตวิทยาสันับสนุน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 4) ด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้นมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.75 5) ด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวกมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.45 และแนวทางในการพัฒนาความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม 5 ด้าน คือ 1) การเข้าสังคม 2) การสื่อสาร 3) การจัดการอารมณ์ 4) ความคิดสร้างสรรค์ และ 5) การมีทัศนคติเชิงบวก

คำสำคัญ: ความสามารถ, การปรับตัวข้ามวัฒนธรรม, นักศึกษาไทยในประเทศจีน, สาขาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต

A Study of Cross Cultural Adaptability of Thai Students in China: a Case Study of Chinese Language Students, Rangsit University

Natchaporn Dechrach and Kanlayarat Kaewkong

Chinese Language Department, College of Liberal Arts, Rangsit University

Received 01/09/24 Revised 24/11/27/11/24 Accepted

Abstract

This research aimed to study the cross cultural adaptability of Thai students in China. It was a quantitative research. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed by finding the mean ($\bar{x}$) and standard deviation (S.D.) from the sample group of Thai students in China by purposive sampling, totaling 38 males and 35 females. They were Thai students in the 2+2, 2+1+1, and 3+1 programs of the Chinese Language Department, Rangsit University. 13 people participated in the 2-year program (2+2 program) and 25 people participated in the 1-year program (2+1+1 and 3+1). The results of the research found that the cross-cultural adaptability of Thai students was at a high level in all 5 dimensions: 1) Learning and understanding a new culture had a mean ($\bar{x}$) of 3.70 and a standard deviation (S.D.) of 0.89, 2) Acceptance and understanding of differences mean ($\bar{x}$) of 3.92 and a standard deviation (S.D.) of 0.69, 3) Building a supportive psychological network had a mean ($\bar{x}$) of 3.98 and a standard deviation (S.D.) of 0.52, 4) Active communication had a mean ($\bar{x}$) of 3.76 and a standard deviation (S.D.) of 0.75, and 5) Maintaining a positive attitude had a mean ($\bar{x}$) of 4.08 and a standard deviation (S.D.) of 0.45. The study Proposed guidelines for developing cross-cultural adaptability in 5 areas: 1) Socialization 2) Communication 3) Emotion management 4) Creativity and 5) Having a positive attitude.

Keyword: Cross Cultural Adaptability, Thai Students, Chinese Language Department of Rangsit University

1. ที่มาและความสำคัญ

ปัจจุบันผู้สอนภาษาต่างประเทศพยายามให้ผู้เรียนมีโอกาสได้สัมผัสกับวัฒนธรรมเจ้าของภาษา สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ตลอดจนผู้เรียนกับภาษาและวัฒนธรรมเป้าหมาย ซึ่งการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสอดแทรกวัฒนธรรมเข้าไปในเนื้อหาทางภาษาอย่างกลมกลืน เนื่องจากทั้งภาษาและวัฒนธรรมเป็นหน่วยที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมจึงนับว่ามีบทบาทสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนภาษาต่างประเทศ โดยปัจจุบันการสอนภาษาจีนในประเทศไทยมีการพัฒนาต่อยอดผ่านการดำเนินงานในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการจับคู่มหาวิทยาลัยไทย - จีน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีน เช่น การจัดหลักสูตรร่วมระดับปริญญาตรี การส่งเสริมการเรียนภาษาจีนควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะด้านวิชาชีพ เป็นต้น

ภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่ได้ดำเนินการจัดหลักสูตรร่วมระดับปริญญาตรี โครงการระยะสั้น โครงการ 3+1 โครงการ 2+2 และโครงการ 2+1+1 ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการมายาวนานกว่า 16 ปี และจากการที่นักศึกษาไทยเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทำให้เห็นปรากฏการณ์ย้ายถิ่นฐานเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่ต่างภาษาและต่างวัฒนธรรม แน่นอนว่าบุคคลเหล่านั้นจำเป็นต้องมีการปรับตัวในเรื่องของการสื่อสารทางด้านภาษาและวัฒนธรรมเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในดินแดนนั้นอย่างสุขสงบ คนที่มาจากวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันย่อมมีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมแตกต่างกัน (ณัฐชดา ชูตระกูล, 2564) เมื่ออยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ หากปรับตัวให้ผสมกลมกลืนเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ย่อมทำให้มีความสุขได้ และหากไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่เกิดขึ้นได้หรือปรับตัวได้ไม่ดี ก็อาจจะตกอยู่ในสภาวะชีวิตไม่มีความสุข และเกิดปัญหาต่าง ๆ (陈歆敏, 2013) การที่บุคคลมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันย่อมทำให้พฤติกรรมการสื่อสารที่แสดงออกมีความแตกต่างกันไปด้วย (มัญชรี โชติรสฐิติ, 2556) เมื่อบุคคลนั้นเข้าไปสู่สภาพสังคมและวัฒนธรรมใหม่ จึงต้องมีความอดทนและใช้ความพยายามในการปรับตัวให้มาก รวมถึงฝึกการยอมรับและมีความพยายามที่จะตีความหมายที่ได้รับมาตามวัฒนธรรมของอีกฝ่ายอย่างถูกต้อง เพื่อช่วยให้สามารถสื่อสารได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นักศึกษาในโครงการของภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิตพบกับปัญหาหลากหลายไม่ว่าจะเป็น 1) ปัญหาการใช้ชีวิตประจำวันในสังคม 2) ปัญหาด้านการสื่อสาร 3) ปัญหาการเรียน และ 4) ปัญหาอื่น ๆ เช่น ช่วงแรกที่ไปถึง คิดถึงบ้าน คิดถึงผู้ปกครอง เมื่อเข้าเรียนพบปัญหาด้านการฟัง เนื่องจากไม่คุ้นเคยกับสำเนียงของภาษาถิ่นจีน โดยเฉพาะคนจีนปักกิ่งที่มีจังหวะการพูดที่เร็วและทุกการออกเสียงมีคำควบกล้ำ (儿话音) มากจนฟังไม่รู้เรื่อง การรู้คำศัพท์ไม่มากพอทำให้ไม่สามารถสื่อสารได้ ปัญหาในชีวิตประจำวัน เช่น เวลาเรียนที่จีนเร็วกว่าไทยและคนจีนก็เข้าเรียนเร็วกว่าประเทศไทย ปัญหาเรื่องรสชาติของอาหารจีนที่ค่อนข้างมันและเลี่ยน บางครั้งเรื่องอากาศ เพราะที่ประเทศจีนจะมีความแตกต่างทางด้านฤดูกาล 4 ฤดูกาลที่ชัดเจน เช่น พอเข้าฤดูหนาวจะหนาวมากกว่าไทย หรือบางเมืองอุณหภูมิติดลบหรือหิมะตก รวมถึงสถานที่อยู่อาศัย หอพักในบางมหาวิทยาลัยไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องทำความร้อน เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น (ณัฐมาภรณ์ เดชราช, ปิยวรรณ เพ็ญทรัพย์ และปภัต ยอตระบำ, 2564) จากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้นักศึกษาบางคนถึงขั้นขอกลับประเทศไทยทันที บางคนเกิดความเครียด กังวล เกิดความไม่แน่ใจในการสื่อสาร รวมถึงเกิดภาวะการตระหนกทางวัฒนธรรม ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีน กรณีที่ต้องอยู่ศึกษาในโครงการจนเสร็จสิ้นตามระยะเวลาที่กำหนดหรือการผ่านพ้นอุปสรรคหรือปัญหาการใช้ชีวิตในต่างแดน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีน

3. การทบทวนวรรณกรรม

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มนุษย์เองก็ต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย มนุษย์จะต้องรู้จักเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมและสังคมที่อาศัยอยู่ เพื่อที่จะช่วยให้สามารถปรับตัวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ๆ ได้ และภาษาก็เป็นอีกช่องทางที่ทำให้มนุษย์เกิดความเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งก็คือกระบวนการปรับตัวของบุคคลหรือกลุ่มในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมใหม่ รวมถึงการยอมรับและความเข้าใจ

ในบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม ประเพณี ภาษา และพฤติกรรมใหม่ โดยเน้นการยอมรับ และการบูรณาการบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในระดับจิตวิทยา อารมณ์ และสังคม อย่างครอบคลุม มากกว่าการเลียนแบบพฤติกรรมเพียงผิวเผิน (Ren Zhiyuan, 2555)

สาเหตุการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม (胡文仲, 1999) มี 4 ข้อคือ 1) อุปสรรคทางภาษา (语言障碍) ภาษาเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมใหม่ ผู้คนใช้ภาษาที่แตกต่างกันในการสื่อสาร ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาในการสื่อสารและความเข้าใจผิดได้ 2) ความขัดแย้งด้านค่านิยม (价值观冲突) วัฒนธรรมที่ต่างกันมีค่านิยมและบรรทัดฐานทางพฤติกรรมที่แตกต่างกันซึ่งนำไปสู่แนวคิดที่ขัดแย้งกัน และพฤติกรรมที่ขัดแย้งกัน พฤติกรรมบางอย่างอาจเป็นเรื่องปกติหรือเป็นที่ยอมรับในวัฒนธรรมหนึ่ง แต่อาจไม่เป็นที่ยอมรับในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง 3) ความคาดหวังในบทบาททางสังคม (社会角色期望) ในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน บทบาทและความคาดหวังทางสังคมของแต่ละคนอาจแตกต่างกัน เช่น การรับรู้ถึงอำนาจบริหารจัดการผลประโยชน์ของแต่ละบุคคลและส่วนรวม บทบาททางเพศสภาพและโครงสร้างครอบครัว อาจแตกต่างกันไป ซึ่งทำให้เกิดความยากลำบากในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม 4) ความเหงาและความเครียด (孤独与压力) การละทิ้งสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่คุ้นเคย เช่น การขาดความรู้สึกที่ไม่เป็นกันเอง ทำให้ผู้คนก่อนเข้าไปอยู่ต่างวัฒนธรรมได้รับรู้ถึงอุปสรรค บุคคลอาจรู้สึกเหงาและเครียด เมื่อต้องเผชิญกับความท้าทายและความยากลำบากใหม่ ๆ

กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของ Sojourner ตามแนวคิด 胡文仲 (1999) ได้ระบุไว้ 4 ช่วงคือ 1) ระยะฮันนีมูน (Honeymoon stage) เป็นช่วงที่รู้สึกตื่นตาตื่นใจกับสภาพแวดล้อมใหม่ 2) ระยะความหงุดหงิด (Hostility stage) เป็นช่วงที่รู้สึกไม่ดีต่อวัฒนธรรมใหม่ที่ตนไปอยู่ และเริ่มคบหากันเองในกลุ่มคนที่มาจากต่างวัฒนธรรมด้วยกัน 3) ระยะการปรับเปลี่ยน (Recovery stage) เป็นช่วงที่เริ่มเข้าที่เข้าทาง เช่น มีความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น 4) ระยะปรับตัวได้ (Final stage) เป็นช่วงที่ปรับตัวได้มากที่สุด ความวิตกกังวลต่าง ๆ ลดลงและรู้สึกสนุกสนานที่จะอยู่กับวัฒนธรรมใหม่ ทั้งนี้การปรับตัวหรือเรียนรู้วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกิดจากมนุษย์พยายามที่จะปรับแบบ

แผนในการดำรงชีวิตเพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ และเมื่อต้องเข้าไปสู่วัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ มักจะเกิดความตึงเครียด ไม่สบายใจซึ่งเป็นแรงกดดันและยังเป็นแรงขับเคลื่อนให้ต้องปรับตัวและดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ นั้นได้ อีกทั้งระยะเวลาก็เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลอย่างมากที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดด้านการยกระดับความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม (提高跨文化适应能力) ของ Hammer (1989, อ้างถึงใน Ren Zhiyuan, 2555) ซึ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยปรับตัวให้กับผู้แปลกหน้าที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ได้ดี 5 ด้าน คือ 1) เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ (学习和理解新的文化) การทำความเข้าใจบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม พฤติกรรม ฯลฯ ในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมใหม่สามารถช่วยให้บุคคลปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ดีขึ้น 2) ยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง (接受和理解差异) เคารพและยอมรับความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และไม่วิพากษ์วิจารณ์หรือต่อต้านองค์ประกอบทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ซึ่งช่วยสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม 3) สร้างเครือข่ายจิตวิทยาสันับสนุน (建立心理支持网络) การเชื่อมต่อกับผู้คนจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมเดียวกันสามารถให้การสนับสนุนและความเข้าใจทางอารมณ์ได้ การขอคำแนะนำและความช่วยเหลือจากบุคคลที่ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ได้สำเร็จ 4) การสื่อสารอย่างกระตือรือร้น (积极沟通) เมื่อเผชิญกับความยากลำบากหรือปัญหา จงแสวงหาแนวทางแก้ไขและสื่อสารอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมากับผู้อื่น เพื่อช่วยบรรเทาความเครียดและแก้ไขข้อขัดแย้ง 5) รักษาทัศนคติเชิงบวก (保持积极心态) การรักษาทัศนคติในแง่ดีและเชิงบวกตลอดจนความอยากรู้อยากเห็นและเปิดกว้างต่อสภาพแวดล้อมใหม่ จะช่วยปรับปรุงความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม

งานวิจัยด้านปัญหาการปรับตัว เช่น บุษยากร ตีระพุดชัชกุล (2561) ปัญหาในการสื่อสารและการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวต่างชาติที่ทำงานในสถาบันการศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ 4 ข้อคือ 1) ปัญหาการสื่อสารของชาวต่างชาติที่ทำงานในสถาบันการศึกษา 2) เครือข่ายการสื่อสารของชาวต่างชาติ 3) ทัศนคติของชาวต่างชาติต่อการ

ทำงานร่วมกับชาวไทย และ 4) การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวต่างชาติ พบว่า ปัญหาการสื่อสารหลักคือปัญหาในเรื่องกำแพงภาษา การไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร หรือรับสารซ้ำผลวิจัยคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ มัญชรี โชติรสสุติ (2556) การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในต่างประเทศ พบว่าส่วนใหญ่ประสบปัญหาเกี่ยวกับเรื่องของการสื่อสาร ความแตกต่างทางด้านภาษามีผลต่อการสื่อสารระหว่างบุคคลและกลุ่มคน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ อัลณิกา สายน้ำเย็น (2563) ปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและการปรับตัวของนักศึกษาแลกเปลี่ยนประเทศญี่ปุ่นของนักศึกษาไทยราชภัฏเชียงใหม่ พบปัญหา 3 ด้านคือ 1) ด้านความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการใช้ภาษาและวัฒนธรรม 2) ด้านทัศนคติ และ 3) ด้านพฤติกรรม นอกจากนี้ ธรรมนูญเดชราช และคณะ (2564) ปัญหาการปรับตัวของนักศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางให้กับนักศึกษาที่มีความสนใจโครงการศึกษาต่อเนื่องประเทศจีน พบว่า นักศึกษามีการปรับตัวได้ดีที่สุดในด้านสังคม ด้านการเรียน และด้านการสื่อสาร ทั้ง 3 ด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์มาก

งานวิจัยด้านกระบวนการที่มีผลต่อการปรับตัว เช่น พิณนภา หมวกยอด, ศนิ ไทรหอมนวล (2563) การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีการปรับตัว 7 ระยะคือ 1) ระยะการเกิดแรงจูงใจ 2) ระยะค้นหาข้อมูล 3) ระยะจัดการเรื่องตั้งหลักฐาน 4) ระยะนำฝั่งพระจันทร์ 5) ระยะเผชิญความแตกต่างทางวัฒนธรรม 6) ระยะการปรับตัว 7) ระยะเป็นเจ้าของตนเอง และให้แนวทางการปรับตัวไว้ 4 ข้อ คือ 1) การตระหนักและไม่ใส่ใจ 2) การตระหนักและทั้งความเข้าใจเหตุและผลในเชิงบวก 3) การตลาดและทำความเข้าใจ รวมทั้งวิธีการแก้ไขการปรับตัวที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ 4) การหลอมรวมตนเองเข้ากับคนไทยหรือสังคมวัฒนธรรมไทย ณัฐชัฐดา ชูตระกูล (2564) การปรับตัวทางด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของนักเรียน นักศึกษาชาวไทยที่ศึกษาอยู่ในเมืองออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ พบว่า ช่วงแรกเป็นช่วงความตระหนักในวัฒนธรรมใหม่ซึ่งไม่สอดคล้องกับช่วงระยะฮันนีมูน (Honeymoon stage) และทำให้เข้าสู่ช่วงที่รู้สึกไม่ดีต่ต่อวัฒนธรรมที่ตนไปอยู่ แต่จะมีบางคนปรับตัวในการกินอยู่ได้ก็จะยอมรับวัฒนธรรมใหม่ได้ ทำให้เข้าสู่ช่วงสุดท้ายซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการความคิดและพฤติกรรม ทำให้สามารถปรับรูปแบบการใช้ชีวิตให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมใหม่มากขึ้น

การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนแต่คุ้มค่า ซึ่งแต่ละบุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมใหม่ได้ดีขึ้น และส่งเสริมการสื่อสารและความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพในโลกยุคโลกาภิวัตน์ การรับรู้ถึงความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญที่จะช่วยค้นพบคำตอบตามประเด็นหัวข้อวิจัยนี้เพื่อสร้างความเชื่อมโยงและความเข้าใจในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีน โดยมีขั้นตอนและระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักศึกษาไทยจากภาควิชาภาษาจีนมหาวิทยาลัยรังสิต ที่เข้าร่วมโครงการศึกษาต่อ ณ ประเทศจีนโดยศึกษาอยู่ใน 3 มหาวิทยาลัยในประเทศจีน ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยภาษาวัฒนธรรมปักกิ่ง (BLCU) 7 คน 2) มหาวิทยาลัยคุงว้างสี (GXNU) 26 คน และ 3) มหาวิทยาลัยนานาชาติศึกษาเชียงใหม่ (SISU) 5 คน ในปีการศึกษา 2566 โดยใช้แบบสอบถามในรูปแบบ Google form ซึ่งชุดคำถามประกอบด้วย 3 ส่วนคือ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ข้อมูลด้านความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม 5 ด้าน และ 3) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากการทำแบบสอบถาม รวมทั้งหมด 38 ชุด ในระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่ เดือนมีนาคม - พฤษภาคม 2567

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบบรรยายพรรณนา

4.4 นิยามคำศัพท์เฉพาะ

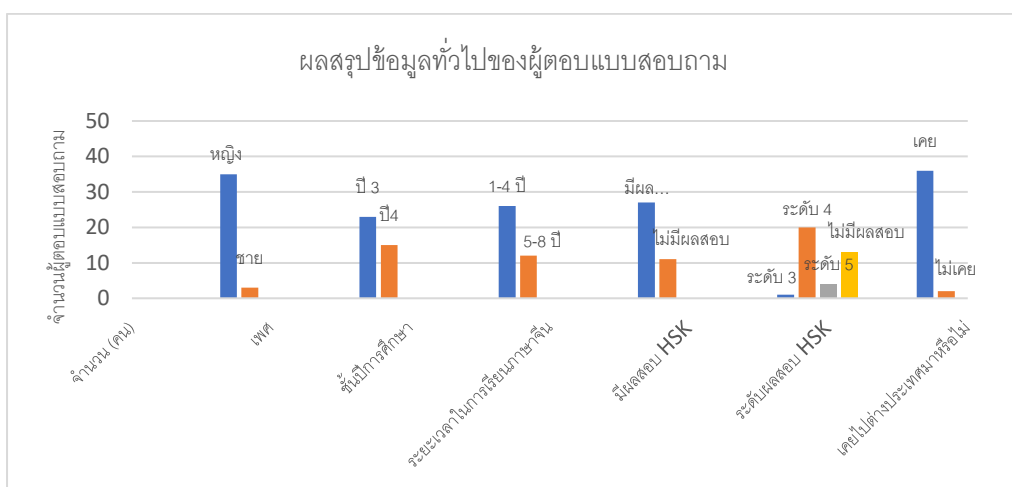
1) นักศึกษาไทยในประเทศจีน หมายถึง นักศึกษาไทยจากภาควิชาภาษาจีนมหาวิทยาลัยรังสิต ที่เข้าร่วมโครงการศึกษาต่อ ณ ประเทศจีนทุกประเภท ซึ่งเดินทางไปศึกษาต่อประเทศจีน ตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2566 เท่านั้น

2) ความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถในการประยุกต์หลักการและเทคนิคเข้ากับสภาพหรือสถานการณ์จริง ซึ่งในงานวิจัยนี้ หมายถึง ความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต

5. ผลการศึกษา

ผลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและข้อมูลด้านความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและจำแนกข้อมูลตามด้านต่าง ๆ ดังนี้

5.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ภาพที่ 1 ภาพแสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากภาพที่ 1 สรุปผลข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาไทยในโครงการ 2+2 โครงการ 2+1+1 และโครงการ 3+1 ภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต ทั้งหมด 38 คน จำแนกเป็นเพศชาย 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.9 เพศหญิง 35 คนคิดเป็นร้อยละ 92.1 ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาโครงการ 2+2 คือ ศึกษาต่อประเทศจีนแบบ 2 ปี จำนวน 13 คน และศึกษาต่อประเทศจีนแบบ 1 ปี (โครงการ 2+1+1 และโครงการ 3+1) จำนวน 25 คน จำแนกตามสถาบันการศึกษาในคู่สัญญาความร่วมมือ

ทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยรังสิต (RSU) 3 แห่ง ดังนี้ 1) มหาวิทยาลัยภาษาวัฒนธรรมปักกิ่ง (BLCU) จำนวน 7 คน 2) มหาวิทยาลัยครูกวาสี (GXNU) จำนวน 26 คน และ 3) มหาวิทยาลัยนานาชาติศึกษาเซี่ยงไฮ้ (SISU) จำนวน 5 คน โดยร้อยละ 60.5 จากกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ระยะเวลาในการเรียนภาษาจีนของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในช่วง 1-4 ปี คิดเป็นร้อยละ 68 มีผลสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีน (HSK3 - 5) แล้วคิดเป็นร้อยละ 71.1 ยังไม่มีผลสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีน (HSK) คิดเป็นร้อยละ 28.9 เคยไปต่างประเทศมาแล้ว คิดเป็นร้อยละ 94.7 และไม่เคยไปต่างประเทศเลย คิดเป็นร้อยละ 5.3

5.2 ข้อมูลด้านความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม

ผลการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งหมด 38 ชุด ได้รับการตอบกลับมาทั้งหมด 38 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 โดยข้อมูลในส่วนที่ 2 เป็นคำถามด้านความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ 2) ด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง 3) ด้านการสร้างเครือข่ายการสนับสนุน 4) ด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้น และ 5) ด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวก รวม 32 ข้อ ประเมินผลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) โดยใช้เกณฑ์ประเมิน ดังนี้

ระดับค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง ค่าความสามารถการปรับตัวมากที่สุด

ระดับค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.99 หมายถึง ค่าความสามารถการปรับตัวมาก

ระดับค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง ค่าความสามารถการปรับตัวปานกลาง

ระดับค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง ค่าความสามารถการปรับตัวน้อย

ระดับค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง ค่าความสามารถการปรับตัวน้อยที่สุด

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอ ดังนี้

5.2.1 ด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ (学习和理解新的文化)

ผลสำรวจความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งคำถามในด้านนี้มีทั้งหมด 8 ข้อ โดยจำแนกเป็นตารางแสดงผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรม

คำถาม	ค่าเฉลี่ย การปรับตัว	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
1. คุณมักจะเห็นคนเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่งร้องเพลงและเต้นรำในสวนสาธารณะ	4.18	0.89
2. คุณชอบที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่จัดโดยนักศึกษาชาวจีนในมหาวิทยาลัย	3.45	1.19
3. คุณมีความสนใจโบราณสถานในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และเมืองอื่น ๆ ในจีนมาก	3.97	0.92
4. คุณสนใจประเพณีพื้นบ้านในปักกิ่ง กุ้ยหลิน และเมืองอื่น ๆ ในประเทศจีนมาก	3.61	1.03
5. คุณเต็มใจที่จะนำผลิตภัณฑ์พิเศษของท้องถิ่นเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนกลับประเทศไทย	4.11	0.99
6. คุณมีความรู้ประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และเมืองอื่น ๆ ในประเทศจีน	3.74	1.51
7. คุณมีความสนใจการละเล่นจิวปักกิ่ง การแสดงเพลงพื้นเมืองของชาวหยาชัวมาก	3.16	1.13
8. คุณสนใจบ้านโบราณจีน เช่น “四合院” “石库门” “古镇” ที่เป็นเอกลักษณ์ในเชียงใหม่ กุ้ยหลินและปักกิ่งมาก	3.42	1.03
รวม	3.70	0.89

จากตารางที่ 1 พบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 3.70) อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.89 ซึ่งสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับค่าคะแนนการปรับตัว โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) มักจะเห็นคนเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่งร้องเพลงและเต้นรำในสวนสาธารณะ 2) เต็มใจที่จะนำผลิตภัณฑ์พิเศษของเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในจีนกลับประเทศไทย 3) มีความสนใจสถานที่ที่น่าสนใจในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และเมืองอื่น ๆ ในจีนมาก 4) รู้ประวัติศาสตร์

ของเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และเมืองอื่น ๆ ในประเทศจีน 5) สนใจประเพณีพื้นบ้าน ในปักกิ่ง กุ้ยหลิน และเมืองอื่น ๆ ในจีนมาก 6) ชอบที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่จัดโดยนักศึกษาชาวจีนในมหาวิทยาลัย 7) สนใจบ้านโบราณจีน เช่น “四合院 (เรือนสี่ ประสาน)¹” “石库门 (ประตูหินสี่คูเหมิน)²” “古镇 (หมู่บ้านโบราณ)³” ที่เป็นเอกลักษณ์ ในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน และปักกิ่งมาก และ 8) มีความสนใจวิถีปักกิ่ง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ การแสดงเพลงพื้นเมืองของชาวหยางชว่

5.2.2 ด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง (接受和理解差异)

ผลสำรวจความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งคำถามในด้านนี้มีทั้งหมด 5 ข้อ โดยจำแนกเป็นตารางแสดงผลการวิเคราะห์ ดังตารางนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการยอมรับและ เข้าใจความแตกต่าง

คำถาม	ค่าเฉลี่ย การปรับตัว	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
1. คุณสามารถบอกความแตกต่างของคนปักกิ่ง เชียงไฮ้ กุ้ยหลิน และ สถานที่อื่น ๆ ของประเทศจีนได้จากสำเนียงและรูปร่างหน้าตา	3.37	0.98
2. คุณเห็นว่า การประกาศในสถานีรถไฟใต้ดินและบนรถประจำทาง ในประเทศจีนมีความชัดเจน	4.32	0.69
3. คุณไม่ค่อยชอบเวลาที่ไปร้านอาหารแล้วต้องสแกนคิวอาร์โค้ด สั่งอาหารเท่านั้น	3.47	1.02
4. คุณกลัวที่จะไปโรงพยาบาลในจีน เพราะกังวลเรื่องการสื่อสาร กับหมอ รวมถึงขั้นตอนการรับการรักษา	4.24	0.84
5. คุณสามารถทำความเข้าใจการจราจรบนถนนและป้ายบอก สถานที่ท่องเที่ยวของประเทศจีนได้	3.92	0.84
รวม	3.92	0.69

¹ ลานกว้างที่ล้อมรอบด้วยอาคารทั้งสี่ด้าน เป็นรูปแบบที่อยู่อาศัยโบราณที่พบได้ทั่วไปทั่วประเทศจีนส่วนใหญ่ที่มีชื่อเสียงในกรุงปักกิ่งและชนบทชานซี

² รูปแบบบ้านเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ของเชียงใหม่ ผสมผสานโครงสร้างแบบจีนและแบบตะวันตก เป็นบ้านหลายชั้น ทางเข้าซอยแต่ละซอยมีซุ้มหินที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอยู่ด้านบน

³ หมู่บ้านอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม รักษาวิถีชีวิตสะท้อนรากเหง้าดั้งเดิมของเมืองไว้ได้อย่างดี ตึกกรมบ้านช่องที่มีรูปทรงโบราณ แหล่งผลิตสินค้าและอาหารพื้นเมืองที่สืบทอดกิจการต่อกันมาหลายรุ่น

จากตารางที่ 2 พบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 3.92 อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.69 ซึ่งสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับค่าคะแนนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) คุณเห็นว่า การประกาศในสถานีรถไฟใต้ดินและบนรถประจำทางในประเทศจีนมีความชัดเจน 2) กลัวที่จะไปโรงพยาบาลในจีน เพราะกังวลเรื่องการสื่อสารกับหมอ รวมถึงขั้นตอนการรักษา 3) สามารถทำความเข้าใจการจราจรบนถนนและป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวของจีนได้ 4) คุณไม่ค่อยชอบเวลาที่ไปร้านอาหารแล้วต้องสแกนคิวอาร์โค้ดสั่งอาหารเท่านั้น 5) คุณสามารถบอกความแตกต่างของคนปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ กุ้ยหลิน และสถานที่อื่น ๆ ของประเทศจีนได้จากสำเนียงและรูปร่างหน้าตา

5.2.3 ด้านการสร้างเครือข่ายจิตวิทยาสันสนุน (建立心理支持网络)

ผลสำรวจความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างซึ่งคำถามในด้านนี้มีทั้งหมด 6 ข้อ โดยจำแนกเป็นตารางแสดงผลการวิเคราะห์ ดังตารางนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการสร้างเครือข่ายการสนับสนุน

คำถาม	ค่าเฉลี่ย การปรับตัว	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
1. คุณมีเพื่อนใหม่เป็นชาวต่างชาติมากขึ้น เมื่อเรียนอยู่ที่ปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ และกุ้ยหลิน	3.97	0.66
2. คุณมักจะคิดถึงประเทศไทยอยู่บ่อย ๆ	4.03	0.97
3. คุณมักจะรู้สึกเหงาอยู่บ่อย ๆ	3.66	0.86
4. การเรียนภาษาจีนสร้างแรงกดดันทางจิตใจให้คุณเป็นอย่างมาก	3.87	0.85
5. คุณพอใจเป็นอย่างมากที่ตัดสินใจเรียนต่อต่างประเทศในเซี่ยงไฮ้ กุ้ยหลิน และปักกิ่ง	4.21	0.59
6. คุณปรับตัวกับชีวิตในเซี่ยงไฮ้ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในจีนได้แล้ว	4.18	0.52
รวม	3.98	0.52

จากตารางที่ 3 พบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการสร้างเครือข่าย การสนับสนุนของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 3.98 อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.52 ซึ่งสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับค่าคะแนนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) คุณพอใจเป็นอย่างมากที่ตัดสินใจเรียนต่อต่างประเทศในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน และปักกิ่ง 2) สามารถปรับตัวกับชีวิตในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนได้แล้ว 3) มักจะคิดถึงประเทศไทยอยู่บ่อย ๆ 4) คุณมีเพื่อนใหม่เป็นชาวต่างชาติมากขึ้น เมื่อเรียนอยู่ที่ปักกิ่ง เชียงใหม่ และกุ้ยหลิน 5) การเรียนภาษาจีนสร้างแรงกดดันทางจิตใจให้คุณเป็นอย่างมาก และ 6) มักจะรู้สึกเหงาอยู่บ่อย ๆ

5.2.4 ด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้น (积极沟通)

ผลสำรวจความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งคำถามในด้านนี้มีทั้งหมด 8 ข้อ โดยจำแนกเป็นตารางแสดงผลการวิเคราะห์ ดังตารางนี้

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้น

คำถาม	ค่าเฉลี่ย การปรับตัว	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
1. คุณกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมภาษาต่าง ๆ ในห้องเรียน	3.89	0.75
2. หลังเลิกเรียนคุณมักจะเป็นฝ่ายพูดคุยกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนและคนรู้จักด้วยภาษาจีน	3.32	0.92
3. คุณมีเพื่อนคนจีนและทุกวันคุณมีโอกาสนำภาษาจีนพูดคุยกับคนจีน	3.18	1.25
4. เมื่อถามทางเป็นภาษาจีน ผู้คนส่วนใหญ่ยินดีที่จะช่วยคุณ	4.08	0.87
5. คุณใช้ภาษาจีนแสดงความรู้สึกของตัวเองได้เป็นอย่างดี	3.58	0.91
6. หลังจากมาประเทศจีน คุณรู้สึกว่าระดับภาษาจีนของคุณดีขึ้นอย่างรวดเร็ว	4.11	0.82
7. คุณสามารถเข้าใจและใช้คำพูดที่สุภาพ แบบคนจีนได้ดี เช่น เรียกคนอื่นว่า “您” และพูดว่า “慢走” เวลาส่งแขก	4.18	0.79
8. คุณสามารถสื่อสารกับพนักงานในห้างสรรพสินค้าและร้านอาหารได้	4.21	0.73
รวม	3.76	0.75

จากตารางที่ 4 พบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 3.76 อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.75 ซึ่งสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับค่าคะแนนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) สามารถเข้าใจและใช้คำพูดที่สุภาพแบบคนจีนได้ เช่น เรียกคนอื่นว่า “您 nin คุณ /ท่าน” และพูดว่า “慢走 man zou เดินทางปลอดภัย/เดินทางโดยสวัสดิภาพ” เวลาส่งแขก 2) หลังจากมาประเทศจีน คุณรู้สึกว่ารระดับภาษาจีนของคุณดีขึ้น 3) เมื่อคุณถามทางเป็นภาษาจีนที่ประเทศจีน ผู้คนส่วนใหญ่ยินดีที่จะช่วยคุณ 4) กระตือรือร้นที่จะฝึกภาษาต่าง ๆ ในห้องเรียน 5) สามารถแสดงความรู้สึกด้านภาษาจีนได้เป็นอย่างดี 6) หลังเลิกเรียนคุณเริ่มพูดคุยกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนและคนรู้จักด้วยภาษาจีน และ 7) มีเพื่อนคนจีนและทุกวันมีโอกาสนำใช้ภาษาจีนพูดคุยกับชาวจีน

5.2.5 ด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวก (保持积极心态)

ผลสำรวจความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างซึ่งคำถามในด้านนี้มีทั้งหมด 5 ข้อ โดยจำแนกเป็นตารางแสดงผลการวิเคราะห์ ดังตารางนี้

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวก

คำถาม	ค่าเฉลี่ยการปรับตัว	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ชีวิตในความเป็นอยู่ที่เชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนค่อนข้างที่จะสะดวกสบาย	4.42	0.45
2. สินค้าอุปโภค บริโภคที่เชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนมีมากมาย จับจ่ายซื้อหาสะดวกสบายมาก	4.42	0.45
3. การคมนาคมขนส่งในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนค่อนข้างสะดวกสบาย	3.61	0.50
4. การใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต SMS, WECHAT, WIFI ฯลฯ ที่ปักกิ่ง เชียงใหม่ และกุ้ยหลินค่อนข้างสะดวกสบาย	3.84	1.34
5. คุณสามารถค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้ด้วยการโทรหรือค้นหาผ่านเว็บไซต์ของจีนได้อย่างสะดวกสบาย	4.11	0.67
รวม	4.08	0.45

จากตารางที่ 5 พบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวกของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 4.08 อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.45 ซึ่งสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับค่าคะแนนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ซึ่งลำดับที่ 1 มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 1) ชีวิตในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนค่อนข้างที่จะสะดวกสบาย และสินค้าอุปโภคบริโภคที่เชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนมีมากมาย จับจ่ายซื้อหาสะดวกสบายมาก 2) สามารถค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้ด้วยการโทรหรือค้นหาผ่านเว็บไซต์ของจีนได้อย่างสะดวกสบาย 3) การใช้อินเทอร์เน็ต SMS, WECHAT, WIFI ฯลฯ ที่ปักกิ่ง เชียงใหม่ กุ้ยหลิน ค่อนข้างสะดวก และ 4) การคมนาคมในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนค่อนข้างสะดวก

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีนดังกล่าวข้างต้น ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า นักศึกษาไทยในประเทศจีนจำนวน 38 คน มีค่าเฉลี่ยการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมอยู่ในเกณฑ์มาก ทั้ง 5 ด้าน ดังตารางที่ 6 ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับเด็กยุคใหม่ (Soft skills) หรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ อุปนิสัย และสังคม (หลัน เชียหลิง และสุธิดา สุนทรวิภาต, 2566) ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพการใช้ชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในประเทศหรือต่างประเทศ

ตารางที่ 6 ตารางผลสรุปความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในจีน

ความสามารถ	ค่าเฉลี่ย การปรับตัว	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
1. ด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ (学习和理解新的文化)	3.70	0.89
2. ด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง (接受和理解差异)	3.92	0.69
3. ด้านการสร้างเครือข่ายจิตวิทยาสันับสนุน (建立心理支持网络)	3.98	0.52
4. ด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้น (积极沟通)	3.76	0.75
5. ด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวก (保持积极心态)	4.08	0.45

จากตารางที่ 6 สรุปผลการศึกษาความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในจีน จำนวน 38 คน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์มากทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวก (保持积极心态) มีค่าเฉลี่ยการปรับตัว 4.08 ด้านการสร้างเครือข่ายจิตวิทยาสนับสนุน (建立心理支持网络) มีค่าเฉลี่ยการปรับตัว 3.98 ด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง (接受和理解差异) ค่าเฉลี่ยการปรับตัว 3.92 ด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้น (积极沟通) มีค่าเฉลี่ยการปรับตัว 3.76 ด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ (学习和理解新的文化) ค่าเฉลี่ยการปรับตัว 3.7 ตามลำดับจากมากไปน้อย

6. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของ Kim Young Yum (1994) และอ้างอิงแนวคิดของ มัญชรี โชติรสฐิติ (2556) จากกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาไทยในโครงการ 2+2 โครงการ 2+1+1 และโครงการ 3+1 ภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต ทั้งสิ้น 38 คน ที่เข้าร่วมโครงการศึกษาต่อเนื่อง ณ ประเทศจีน ในปีการศึกษา 2566 และเดินทางไปประเทศจีนตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2567 เท่านั้น จำแนกเป็นเพศชาย 3 คน เพศหญิง 35 คน เข้าร่วมในโครงการแบบ 2 ปี จำนวน 13 คน และเข้าร่วมในโครงการแบบ 1 ปี จำนวน 25 คน และจำแนกตามสถาบันการศึกษาในคู่สัญญาความร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยรังสิต 3 แห่ง คือ 1) มหาวิทยาลัยภาษาวัฒนธรรมปักกิ่ง (BLCU) จำนวน 7 คน 2) มหาวิทยาลัยครูกวางสี (GXNU) จำนวน 26 คน 3) มหาวิทยาลัยนานาชาติศึกษาเซี่ยงไฮ้ (SISU) จำนวน 5 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 60.5 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ระยะเวลาในการเรียนภาษาจีนอยู่ระหว่าง 1 - 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 68.0 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีผลสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีน (HSK3 - 5) อยู่แล้วก่อนที่จะเดินทางไปศึกษาต่อประเทศจีน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 71.1 และเคยเดินทางไปต่างประเทศมาแล้ว คิดเป็นร้อยละ 94.7 ทั้งนี้ ข้อมูลทั่วไปด้าน เพศ ระยะเวลาการศึกษาภาษาจีน ความรู้เกี่ยวกับภาษาจีนและวัฒนธรรมจีน รวมถึงประสบการณ์การเคยเดินทางไปต่างประเทศ ฯลฯ เหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการวัดประเมินความสามารถการปรับตัว

ข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวไทยในประเทศจีนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้วิจัยสรุปและอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

6.1 ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวไทยในประเทศจีน 5 ด้าน ประกอบด้วย

6.1.1 ด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ (学习和理解新的文化)

ผลวิจัยพบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 3.70 อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.89 โดย 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) การที่มีมักจะเห็นผู้คนในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน และปักกิ่งร้องเพลงและเต้นรำในสวนสาธารณะหรือที่ต่าง ๆ 2) การที่มีความเต็มใจในการจะนำผลิตภัณฑ์พิเศษหรือสินค้าท้องถิ่นของเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่งและสถานที่อื่น ๆ ในจีนกลับประเทศไทย และ 3) สนใจสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่งและเมืองอื่น ๆ ในจีนมาก รวมถึงซื้อที่มีค่าเฉลี่ยการปรับตัวที่คะแนนไม่มากแต่สามารถสะท้อนความสนใจการเรียนรู้วัฒนธรรมสิ่งใหม่ได้อย่างชัดเจน เช่น สนใจบ้านโบราณจีน เช่น “四合院 (เรือนสี่ประสาน)” “石库门 (อาคารประตูหิน)” “古镇 (หมู่บ้านโบราณ)” ที่เป็นเอกลักษณ์ในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน และปักกิ่งมาก เป็นต้น

นอกจากนี้ งานวิจัยยังสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับแนวคิดและทฤษฎีความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ นั่นคือการทำความเข้าใจบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม พฤติกรรม ฯลฯ สอดคล้องกับที่ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530, อ้างถึงใน จุฑาทิพย์ บุญรอด, 2545) เรื่องการปรับตัวที่เราปรับตัว (Conscious attempt of adjustment) การที่มนุษย์เพิ่มความพยายามมากขึ้นเพื่อที่จะเอาชนะอุปสรรค รวมถึงความยุ่งยากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมใหม่สามารถช่วยให้บุคคลปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ดีขึ้น หรือไม่ว่าจะเป็นการเริ่มมีความคุ้นชินกับวัฒนธรรมใหม่ที่ตนได้พบเจอ ได้เห็นชีวิตประจำวันส่วนใหญ่ของผู้คนในประเทศจีนที่ทุกคนต่างมีกิจกรรมที่พร้อมใจกันออกมาทำตามสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการเรียนรู้วิถีชีวิตของเจ้าบ้าน โดยจากการเข้าร่วมกิจกรรมหรือการทำตาม การออกกำลังกายหรือการพักผ่อนในสวนสาธารณะ

ที่มีให้เห็นได้ทั่วไปในจีน เพื่อที่จะได้เกิดความคุ้นชินและได้เรียนรู้เข้าใจวัฒนธรรมและได้ออกไปเห็นการใช้ชีวิตของผู้คนในแต่ละวัน

6.1.2 ด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง (接受和理解差异)

ผลวิจัยพบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 3.92 อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.69 โดย 3 ลำดับแรกที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ 1) เห็นว่าการประกาศในสถานีรถไฟใต้ดินและบนรถประจำทางในประเทศจีนมีความชัดเจน 2) มีความกลัวที่จะไปโรงพยาบาลในจีนเพราะกังวลเรื่องการสื่อสารกับหมอ รวมถึงขั้นตอนการรับรักษา และ 3) สามารถทำความเข้าใจการจราจรบนถนนและป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวของจีนได้ ซึ่งจากการพิจารณาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบ ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของสถิติระหว่างกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มีผลสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีน (HSK3 - 5) อยู่แล้วก่อนที่จะเดินทางไปศึกษาต่อประเทศจีน จำนวนกว่าร้อยละ 71.1 และมีกลุ่มตัวอย่างที่เคยเดินทางไปต่างประเทศมาแล้ว ซึ่งกว่าร้อยละ 94.7 ส่งผลต่อความสามารถหรือสามัตถิยะในปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านนี้ให้อยู่ในเกณฑ์มาก อีกทั้งไม่พบปัญหาการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมแต่อย่างใด และในขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างก็พร้อมที่จะยอมรับและเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ ๆ ด้วยเช่นกัน

สอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับแนวคิดและทฤษฎีความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง นั่นคือการเคารพและยอมรับความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และไม่วิพากษ์วิจารณ์หรือต่อต้านองค์ประกอบทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ซึ่งช่วยสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งในความเป็นจริงตามแนวคิดของ Young Yum Kim (1994 อ้างถึงใน มัญชรี โชติรสฐิติ, 2556) อุปสรรคและปัญหาของนักศึกษาที่ไปเรียนต่อต่างประเทศส่วนใหญ่มักจะมีความกังวลด้านการใช้ภาษาจีนสื่อสาร บุคคลส่วนใหญ่จะประสบปัญหาในเรื่องของภาษาด้วยความแตกต่างทางด้านภาษานั้นมีผลต่อการสื่อสารระหว่างบุคคลและแบบกลุ่ม จึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปรับตัวเพื่อเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ เพราะการเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ทำให้บุคคลเกิดสภาวะตื่นตระหนกต่อวัฒนธรรม (Culture shock) เมื่อต้องเผชิญกับสิ่งที่ไม่คุ้นเคยได้ช่วงแรก (กลอยกมล ขวัญเอื้องพันธ์, 254) อ้างถึงใน Ren Zhiyuan, 2555)

ทำให้การปรับตัวในการใช้ชีวิตในช่วงแรกจะเกิดความลำบากบ้างเล็กน้อย เพราะเนื่องจากทุกสิ่งล้วนเป็นสิ่งใหม่ที่ต้องเริ่มทำความรู้จักและเรียนรู้ต่อไป

6.1.3 ด้านการสร้างเครือข่ายจิตวิทยาสันับสนุน (建立心理支持网络)

ผลวิจัยพบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการสร้างเครือข่าย การสนับสนุนของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 3.98 อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.52 โดย 6 ลำดับ ได้แก่ ความพอใจเป็นอย่างมากที่ตัดสินใจเรียนต่อต่างประเทศในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง การสามารถปรับตัวกับชีวิตในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนได้แล้ว และแม้ว่ามักจะคิดถึงประเทศไทยอยู่บ่อย ๆ การมีเพื่อนใหม่เป็นชาวต่างชาติมากขึ้นเมื่อเรียนอยู่ที่ปักกิ่ง เชียงใหม่ และกุ้ยหลิน การเรียนภาษาจีนสร้างแรงกดดันทางจิตใจให้คุณเป็นอย่างมาก และการที่มักจะรู้สึกเหงาอยู่บ่อย ๆ เหล่านี้แม้จะเป็นเรื่องปกติของการโยกย้ายถิ่นการไปศึกษาต่อต่างประเทศ ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเหงาและความเครียดอยู่บ้างเล็กน้อย (Kim Young Yum, 1994) การขาดความรู้สึกที่ไม่เป็นกันเองทำให้ผู้คนก่อนเข้าไปอยู่ต่างวัฒนธรรมได้รับรู้ถึงอุปสรรค มีการเตรียมตัวและเตรียมใจก่อนที่จะเข้าไปในต่างวัฒนธรรม สามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้และปรับตัวได้เร็วขึ้น

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับแนวคิดและทฤษฎีความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการสร้างเครือข่ายจิตวิทยาสันสนับสนุน นั่นคือเมื่อเผชิญกับความยากลำบากหรือปัญหา จงแสวงหาแนวทางแก้ไขและสื่อสารอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมากับผู้อื่น เพื่อช่วยบรรเทาความเครียดและแก้ไขข้อขัดแย้ง นั่นคือการเชื่อมต่อกับผู้คนจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมเดียวกันสามารถให้การสนับสนุนและความเข้าใจทางอารมณ์ได้ การขอคำแนะนำและความช่วยเหลือจากบุคคลที่ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ได้สำเร็จ นอกจากนี้ พบข้อมูลในส่วนของการข้อคิดเห็นเพิ่มเติมระบุว่า ก่อนเดินทางมาประเทศจีนภาควิชาภาษาจีนจัดการปฐมนิเทศเพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นก่อนการเดินทางโดยอาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการ มีรุ่นพี่ที่เคยเข้าร่วมโครงการนี้ให้คำแนะนำ และคอยให้ความช่วยเหลือเมื่อไปใช้ชีวิตอยู่ที่จีน นอกจากนี้ยังสร้างกลุ่มวิเวทสำหรับการติดต่อสื่อสาร อำนวยความสะดวกทุกด้านตลอดโครงการอีกด้วย

ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ส่งผลกระทบต่อความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านนี้ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในเกณฑ์มาก

6.1.4 ด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้น (积极沟通)

ผลวิจัยพบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 3.76 อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.75 โดย 3 ลำดับแรกที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ สามารถเข้าใจและใช้คำพูดที่สุภาพแบบชาวจีนได้ เช่น เรียกคนอื่นว่า “您 nin” และพูดว่า “慢走 man zou” เมื่อส่งแขก และหลังจากมาประเทศจีนกลุ่มตัวอย่างรู้สึกว่าการระดับภาษาจีนของคุณดีขึ้น รวมถึงเมื่อถามทางเป็นภาษาจีนที่ประเทศจีน ผู้คนส่วนใหญ่ยินดีที่จะช่วยคุณ ซึ่งจากคำถามเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านนี้ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาก

ผลการวิจัยยังสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับแนวคิดและทฤษฎีความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้น นั่นคือเมื่อเผชิญกับความยากลำบากหรือปัญหา จงแสวงหาแนวทางแก้ไขและสื่อสารอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมากับผู้อื่น เพื่อช่วยบรรเทาความเครียดและแก้ไขข้อขัดแย้ง

นอกจากนี้ ผลวิจัยส่วนของข้อคิดเห็นเพิ่มเติมยังพบว่า นอกจากเข้าใจและใช้คำสุภาพแบบคนจีนเป็นแล้ว ยังกล้าพูดประโยคง่าย ๆ เมื่อฟังอาจารย์หรือคนจีนพูดไม่เข้าใจ โดยใช้คำว่า “请说慢一点 Qing shuo man yi dian กรุณาพูดช้า ๆ หน่อย” “请再说一遍 Qing zai shuo yibian กรุณาพูดซ้ำอีกครั้ง” รวมถึงเมื่อเจอปัญหาเรื่องหอพักแล้วต้องย้ายหอก็จะมีวิธีการแก้ไขได้เอง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มัญชรี โชติรสฐิติ (2556) เมื่อคนที่ได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในสถานที่ที่ต่างภาษาและต่างวัฒนธรรมแน่นอนว่าจำเป็นต้องมีการปรับตัวในเรื่องของการสื่อสารทางด้านภาษาและวัฒนธรรม หากบุคคลใดสามารถปรับตัวทำให้ผสมกลมกลืนเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ดี ย่อมทำให้บุคคลนั้นมีความสุขอีกด้วย

6.1.5 ด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวก (保持积极心态)

ผลวิจัยพบว่า ความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวกของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 38 คน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) การปรับตัวเท่ากับ 4.08 อยู่ใน

เกณฑ์มาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.45 โดย 5 ลำดับ ได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนค่อนข้างที่จะสะดวกสบาย และสินค้าอุปโภค บริโภคที่เชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ เช่น ในประเทศจีนมีมาก สามารถซื้อหาได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ยังสามารถค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้ด้วยการโทรหรือค้นหาผ่านเว็บไซต์ของจีนได้อย่างสะดวกสบาย การใช้ อินเทอร์เน็ต, SMS, WECHAT, WIFI ฯลฯ ที่ปักกิ่ง เชียงใหม่ กุ้ยหลินค่อนข้างสะดวก และการคมนาคมในเชียงใหม่ กุ้ยหลิน ปักกิ่ง และสถานที่อื่น ๆ ในประเทศจีนค่อนข้างสะดวก

ผลการวิจัยยังสอดคล้องอย่างมีนัยยะสำคัญกับแนวคิดและทฤษฎีความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวก นั่นคือการรักษาทัศนคติในแง่ดีและเชิงบวก ตลอดจนความอยากรู้อยากเห็นและเปิดกว้างต่อสภาพแวดล้อมใหม่ จะช่วยปรับปรุงความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม และเมื่อบุคคลใดสามารถปรับตัวทำให้ผสมกลมกลืนเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ดี ย่อมทำให้บุคคลนั้นมีความสุขซึ่งมักมีผลมาจากการปรับตัวที่ตนเอง (陈歆敏, 2013) และจากการวิเคราะห์สถิติด้านนี้ ผลความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม พบว่า ระดับการปรับตัวของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในเกณฑ์สูง สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญในด้านการคมนาคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการพัฒนาเทคโนโลยีสู่ยุค 5.0 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชากรจีน ในยุคที่เทคโนโลยีทวีบทบาทสำคัญมากขึ้น ระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานได้รับการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด อาทิ ระบบขนส่งมวลชนที่มีประสิทธิภาพสูง ประกอบด้วยรถไฟความเร็วสูง ระบบขนส่งสาธารณะที่มีความตรงต่อเวลา และการจัดให้มีบริการจักรยานสาธารณะที่มีราคาประหยัดและครอบคลุมพื้นที่เมืองอย่างทั่วถึง

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมไร้เงินสด โดยประชากรจีนส่วนใหญ่ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการชำระเงินผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Alipay และ WeChat Pay ซึ่งการมีโทรศัพท์มือถือที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตเปรียบเสมือนการถือครองสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนทางการเงินในรูปแบบดิจิทัล ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชากรรุ่นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการใช้ชีวิตในต่างประเทศ การมีโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี

ที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูงนี้ ส่งผลให้กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมและสังคมเป็นไปอย่างราบรื่นมากขึ้น ลดทอนอุปสรรคและความท้าทายในการดำรงชีวิต อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชากร

6.2 แนวทางการพัฒนาความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม

จากผลการวิจัยที่พบว่า นักศึกษาไทยในประเทศจีนมีค่าเฉลี่ยความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากถึง 5 ด้าน ดังแสดงในตารางที่ 6 สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมที่ดีของนักศึกษาไทยในบริบทการศึกษาในประเทศจีน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับเยาวชนในยุคปัจจุบัน (Hammer, 1989 อ้างถึงใน Ren Zhiyuan, 2555) หรือที่เรียกว่า “Soft skills” ประกอบด้วยทักษะที่เกี่ยวข้องกับมิติทางอารมณ์ อุปนิสัย และสังคม ทักษะเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของบุคคล ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในประเทศบ้านเกิดหรือในต่างแดน และการที่นักศึกษาไทยแสดงให้เห็นถึงความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมในระดับสูงทั้ง 5 ด้านนั้น อาจเป็นผลมาจากปัจจัย 5 ประการ คือ 1) ความพร้อมด้านจิตใจและทัศนคติ มีความเปิดกว้างทางความคิดและทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม 2) การเตรียมความพร้อมก่อนการเดินทาง หรือกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นก่อนที่นักศึกษาจะเดินทางไปศึกษาในประเทศจีน 3) ระบบสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพจากสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศไทยและจีน 4) ลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีความใกล้เคียงบางประการระหว่างวัฒนธรรมไทยและจีน และ 5) ประสบการณ์การเรียนรู้เชิงบวก โดยเฉพาะการได้รับประสบการณ์ที่ดีในการปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมจีนอาจส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึกอาจมีความจำเป็นเพื่อระบุปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในประเทศจีนอย่างชัดเจน รวมถึงการวิเคราะห์ความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นและแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวให้ยั่งยืนต่อไป ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางในการพัฒนาและเพิ่มความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมสำหรับนักศึกษาไทยที่ต้องการศึกษาต่อต่างประเทศจีน โดยนำเสนอในรูปแบบตารางเปรียบเทียบข้อมูลสองประเด็น ดังนี้

ตารางที่ 7 ตารางเปรียบเทียบความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาไทยในจีนและแนวทางการพัฒนา

ความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม	แนวทางการพัฒนาความสามารถการปรับตัว
1 ด้านการรักษาทัศนคติเชิงบวก (保持积极心态)	มีทัศนคติเชิงบวก (有开放的心态)
2 ด้านการสร้างเครือข่ายจิตวิทยาสันับสนุน (建立心理支持网络)	เรียนรู้ปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม (增强人际交往)
3 ด้านการยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง (接受和理解差异)	เข้าใจและยอมรับความแตกต่าง (理解包容和兼收并蓄)
4 ด้านการสื่อสารอย่างกระตือรือร้น (积极沟通)	ยกระดับทักษะการสื่อสาร (提升语言表达水平)
5 ด้านการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ (学习和理解新的文化)	ฝึกเรียนรู้ ตั้งคำถาม ถกเถียงสิ่งใหม่ ๆ (积极主动, 迎难而上)

ดังนั้น การพัฒนาทัศนคติเชิงบวกมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างการรับรู้คุณค่าในตนเองและส่งเสริมมุมมองที่เป็นประโยชน์ต่อโลกรอบตัว การแสดงความเคารพ ยอมรับ และปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมจีนและบริบทท้องถิ่นที่อาศัยอยู่เป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้การทำความเข้าใจและยอมรับระบบการศึกษาของประเทศจีนยังมีความสำคัญอย่างยิ่ง การพัฒนาทักษะทางสังคมการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ และการเรียนรู้ที่จะปรับตัว เข้าใจ และยอมรับความหลากหลายเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม การฝึกฝน ทักษะการสื่อสารควบคู่ไปกับการพัฒนาความสามารถในการตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์และการคิดเชิงนวัตกรรม จะช่วยเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในต่างประเทศอีกทั้งยังเป็นการพัฒนาความสามารถการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

7. เอกสารอ้างอิง

ณัฏฐ์ชุตดา ชูตระกูล. (2564). การปรับตัวทางด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของชาวไทยที่อาศัยอยู่ในเมืองออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ. *นิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 25(2), 62-76.

- ณัฐมาภรณ์ เดชราช, ปิยวรรณ เพ็ญรพัฒน์ และปัดต์ ยอดระบำ. (2564). การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักศึกษาโครงการศึกษาต่อเนื่อง 2+2 และ 3+1 ภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต. *วารสารรวมคำแห่งฉบับมนุษยศาสตร์*, 40(1), 1-22.
- บุษยากร ตีระพลดิษฐ์กุล. (2561). ปัญหาการสื่อสารและการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวต่างชาติในสถาบันการศึกษาจังหวัดเพชรบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 26(50), 189-212.
- พัชรพล ชื่นจิตร และ Yilan Wu. (2565). การวิเคราะห์ปัญหาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของครูอาสาสมัครชาวจีนในประเทศไทย. *วารสารพิกุล*, 20(2), 1-25.
- พินนภา หมวกยอด และ ศนิ ไทรหอมนวล. (2563). การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณในจังหวัดเชียงใหม่ : กระบวนการและแนวทางในการปรับ. *วารสารจิตวิทยาคลินิก*, 51(2), 40-54.
- มัณฐรี โชติรสฐิติ. (2556). การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารประยุกต์ คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เมตตา วิวัฒนานุกุล. (2559). การปรับตัวทางด้านวัฒนธรรมของคนไทยที่อาศัยอยู่ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ กรณีศึกษาช่อง YouTube “PEACHII” Cultural Adjustment of Thai Residents in London, United Kingdom: A Case Study from “PEACHII” in the YouTube Channel. ใน *เอกสารการประชุมหาดใหญ่วิชาการ ระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่*. (น. 341-355). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- อณณิกา สายน้ำเย็น. (2563). ปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและการปรับตัวของนักศึกษาแลกเปลี่ยนประเทศญี่ปุ่น นักศึกษานักศึกษาไทยและราชภัฏเชียงราย. *วารสารสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น : บริหารธุรกิจและภาษา*, 8(2), 32-47.
- Deardorff, D. K. (2021). *培养跨文化能力手册: 故事圈/(美) 达拉·K. 迪尔多夫著; 中国文化译研网译*. 北京: 中译出版社.
- Ren Zhiyuan. (2555). การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาจีนในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 20(34), 185-201.

Yamane, T. (1970). *Statistic: An introductory analysis*. (2nd ed). New York: Harper & Row.

陈国明[文]余彤[译]. (2012). 跨文化适应理论构建. 学术研究. *中国计量大学浙江杭州*. 1(1),130-138.

陈歆敏. (2013). *东南亚来华留学生的跨文化适应研究[D]*. 上海: 上海交通大学.

胡文仲. (1999). *跨文化交际学概论[M]*. 北京: 外语教学与研究出版社.

孙冰 王诗苇. (2016). 来华留学生跨文化适应问题研究综述. 229-238.

魏崇新. (2001). 来华留学生文化适应性研究. 北京外国语大学.

การใช้ประโยชน์จากยางรักในการอนุรักษ์ศิลปกรรมในล้านนา

วาทีณี คุ่มแสง¹ และกันยารัตน์ รินศรี²

^{1,2}หลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Received 22/02/24 Revised 10/09/24 Accepted 30/09/24

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากยางรักในงานศิลปกรรมล้านนา และเพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์งานศิลปกรรมล้านนา ผลการศึกษาพบว่า แหล่งผลิตน้ำยางรักที่นำมาใช้ในการอนุรักษ์ส่วนมากมาจากภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่บางครั้งกรณียางรักในท้องถิ่นไม่เพียงพอการใช้งานช่างจะซื้อน้ำยางรักดิบมาจากประเทศพม่าอีกด้วย ยางรักนำมาใช้ประโยชน์ในงานด้านศิลปกรรมในฐานะตัวยึดติดแผ่นทองคำเปลว (กาว) ในการปิดประดับทองคำเปลว เงินเปลว ผงทอง ผงโลหะมีค่าต่าง ๆ เป็นวัสดุสมัยใหม่ที่นำมาปรับประยุกต์ใช้ในกระบวนการอนุรักษ์ เรียกว่า “งานลงรักปิดทอง” ในล้านนางานลงรักปิดทองแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ งานปิดทองทึบ (ลงรักปิดทองผิวเกลี้ยง) งานปิดทองล่องชาด (การทำลวดลายต่าง ๆ ที่เป็นทองคำเปลวบนพื้นสีแดงชาด ด้วยเทคนิคแม่พิมพ์ลายฉลุที่วางแม่พิมพ์ลงบนพื้นชาดแล้วปิดทอง หรือ การลงรักปิดทองบนลวดลายที่เกิดจากการปั้น แกะสลัก เพื่อให้เกิดเป็นลายนูนและพื้นหลังลึกลงรักปิดทองเฉพาะส่วนที่นูน และทาสีแดงลงในร่องลึก) และ งานปิดทองลายฉลุ (ใช้วิธีการต่อกลาย เจาะกระดาษเป็นต้นแบบลวดลายต่าง ๆ แล้วนำแบบที่ต่อกลุไปทาบนพื้นสีต่าง ๆ ที่มีความเหนียวพอเหมาะต่อการปิดทองคำเปลว) ในกระบวนการอนุรักษ์ครั้งนี้ พบว่า ช่างใช้วิธีการอนุรักษ์ด้วยวิธี “งานปิดทองทึบ” และ “งานปิดทองล่องชาด” เพื่อให้ศาสนสถานและศาสนวัตถุมีความคงทน สามารถใช้ประโยชน์ได้ยาวนานขึ้น นอกจากนี้พบว่ามีการนำยางรักมาใช้กับงานศิลปกรรมด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ งานลงรักบนขอบใบลาน อีกทั้งมีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาว่าการปิดทองทำให้เกิดความสวยงามและเพิ่มความศรัทธา จัดเป็นพุทธบูชา โดยเชื่อว่าการปิดทองพระพุทธรูปทำให้ได้บุญกุศลในสุคติภพ มีผิวพรรณดี และเป็นวิธีการทำบุญกุศลที่อาศัยการร่วมมือร่วมใจกันจากพุทธศาสนิกชนทุกคน

คำสำคัญ: ยางรัก, การอนุรักษ์, ศิลปกรรมล้านนา

Using Lacquer in the Conservation of Lanna Arts

Watinee Khumsaeng¹ and Kanyarat Rinsri²

^{1,2}Cultural Studies Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Chiang Mai Rajabhat University

Received 22/02/24 Revised 10/09/24 Accepted 30/09/24

Abstract

This academic article aimed to study the use of lacquer in Lanna arts and to study the conservation process of Lanna arts. The results of the study found that most of the production sources of Yangrak used for conservation comes from the northern region of Thailand, especially in the area of Omkoi District, Chiang Mai Province and Mae Hong Son Province. However, when local Yangrak is not enough for use, it is found that technicians will buy raw Yangrak from Burma as well. Yangrak is put to use in artistic work as gold leaf adhesive (glue) in decorating gold leaf, silver leaf, gold powder, and various kinds of precious metal powder, which in the conservation process is called “gilding work” that is divided into 3 types: solid gold gilding work, Long Chad gilding work, and gold-stencil work. In this Study, it is found that the technicians use conversation techniques Called of “solid gold gilding work” to make religious sites and religious objects durable and can be used for a longer time. In addition, Yangrak has been found to be used in Buddhist art works, namely gilding work on the edges of palm leaves. There is also a belief in Buddhism that gilding is done to create beauty and increase faith. Buddhists believe that gilded Buddha images bring merit into the heavenly world and make ones have fair skin. It is a method of making merit that relies on the cooperation of all Buddhists.

Keywords: Lacquer, Conservation, Lanna Arts

1. บทนำ

ยางรัก หมายถึง น้ำยางต้นรัก ที่เกิดจากการกรีดหรือเจาะน้ำยางจากลำต้น หรือเรียกว่า “น้ำรัก” หรือ “ยางรัก” น้ำยางจากต้นรักเป็นสิ่งที่มีความประโชชน์มากเพราะนิยมนำมาใช้ทาไม้ หรือทาบนวาสุดอื่น ๆ เพื่อให้สวยงาม มีความแวววาว และเพื่อให้น้ำยางแทรกซึมเข้าไปในเนื้อวัสดุ ช่วยอุดปิดรอยพรุนและรูรั่วของวัสดุนั้น ๆ อีกทั้งช่วยรักษาสภาพเดิมของวัสดุให้คงอยู่ต่อไปนานนับร้อยปีโดยไม่เสื่อมสลาย น้ำยางรักที่นำมาใช้กับงานศิลปกรรมมาจากต้นรักใหญ่ พบมากที่อำเภอจอมทอง ผาง เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน (ประพิศ ประคุณหังสิต, 2537)

ยางรักมีคุณลักษณะพิเศษทำหน้าที่เป็นน้ำมันทาเคลือบพื้นผิววัสดุเช่นเดียวกับแลคเกอร์ (Lacquer) และเซลแลค (Shellac) ทำให้สิ่งของต่าง ๆ เป็นสีดำมันเงา รักษาคุณภาพของวัสดุให้คงทนถาวรต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ความร้อน และสารเคมีนานนับร้อยปี กลุ่มชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและเชียงใหม่ได้นำยางรักมาทาเคลือบบนพื้นผิวของเครื่องจักสานเพื่อป้องกันแมลง เช่น มด ปลวก มอด และเพื่อความแข็งแรงทนทานต่อการใช้งาน อีกทั้งเป็นการเคลือบผิวเครื่องมือ เครื่องใช้ให้มีความเงางามมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในงานศิลปกรรมมีการใช้ประโยชน์จากยางรักเป็นตัวยึดติดในการปิดประดับทองคำเปลว เงินเปลว ผงทอง ผงโลหะมีค่าต่าง ๆ ซึ่งเป็นวัสดุสมัยใหม่ที่นำมาปรับประยุกต์ใช้ทำให้เกิดลวดลายสวยงามที่เรียกว่า “ลงรักปิดทอง” มักปรากฏในงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ได้แก่ วิหาร อุโบสถ พระพุทธรูป เป็นต้น นอกจากนี้ยังปรากฏในเครื่องใช้ทางพุทธศาสนาซึ่งเชื่อมโยงกับความเชื่อทางศาสนา ได้แก่ คติความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธรูป ความเชื่อเรื่องโลกนี้และโลกหน้า และคติความเชื่อเรื่องการมีส่วนร่วมในการทำบุญจากการปิดทองพระพุทธรูป ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาการใช้ประโยชน์จากยางรักในงานศิลปกรรมล้านนา และศึกษากระบวนการอนุรักษ์งานศิลปกรรมล้านนาด้วยเทคนิคของช่างในยุคปัจจุบันที่ปรับประยุกต์มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิม

2. ข้อมูลทั่วไปของต้นรักใหญ่

2.1 ลักษณะทั่วไปของต้นรักใหญ่ (แกมมณี เจริญวงศ์, 2553)

2.1.1 ไม้รักใหญ่ ชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า *Melanorrhoea usitata* เป็นไม้อยู่ในสกุล *Anacardiaceae* บางตำราจะใช้ชื่อพฤกษศาสตร์ของไม้รักใหญ่ว่า *Gluta usitata* เป็นต้นไม้ขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ขึ้นตามป่าแดง ป่าเบญจพรรณทั่วไปที่แห้ง ป่าสนเขา ผสมก่อ หรือป่าดิบเขา และที่โล่งแจ้ง ตามแนวสันเขาที่มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลไม่เกิน 1,200 เมตร

2.1.2 ลำต้น เป็นไม้ต้นผลัดใบขนาดใหญ่ หากขึ้นในที่อุดมสมบูรณ์จะเจริญเติบโตเป็นไม้ขนาดใหญ่ สูง 15-20 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มค่อนข้างกลม ลำต้นเปลาตรง (สูงชะลูด ไม่มีกิ่งที่ลำต้น ใ้กับต้นไม้) เปลือกต้นสีเทาเข้ม แตกเป็นร่องและสะเก็ดแผ่นสีเหลี่ยมหลุดลอกออก เปลือกหนาประมาณ 1.8 เซนติเมตร เปลือกชั้นในสีชมพูอ่อน นํ้ายางเหนียวใส เมื่อแห้งจะเปลี่ยนเป็นสีดำ มีมากทางภาคเหนือในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย ลำปาง แม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 1 ต้นรักใหญ่ ในพื้นที่โครงการอนุรักษ์ต้นรักและภูมิปัญญาจากการเจาะเก็บยางรัก (ที่มา: วาทีนี คุ่มแสง, 2566)

สายพันธุ์รักในภาคเหนือที่น่าสนใจนอกจากไม้รักใหญ่ ได้แก่ ชุกก่อแม (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) อักปอย (เชียงใหม่) *Gluta reinghas* L. Ding Hou ชู ชู (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน) และอักหลวง (ภาคเหนือ) (กระทรวงวัฒนธรรม, 2551)

ประเทศไทยนำส่วนของรักใหญ่มาใช้ประโยชน์มากที่สุด คือ ยางรัก ได้จากการเจาะต้น นำมาใช้ทาไม้ ทาเครื่องเงิน ทาวัตถุต่าง ๆ เป็นพื้นเพื่อลวดลายหรือปิดทอง ทากระดาษและผ้ากันน้ำซึม ทั้งนี้รักในประเทศเวียดนาม ไทย พม่า และอินเดีย ไม่ใช่สายพันธุ์เดียวกันกับประเทศจีนและญี่ปุ่น ซึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rhus Vernicifera* DC. ในประเทศไทยสามารถจำแนกสายพันธุ์ของรักได้ 3 ประเภท คือ 1) พันธุ์จีนและพันธุ์ญี่ปุ่น (*Rhus Vernicifera* DC.) 2) พันธุ์เวียดนามและพันธุ์ไต้หวัน (*Rhus succedanea*) 3) พันธุ์ไทย พม่า ลาวและกัมพูชา (*Melanorrhoea laccifera* และ *Melanorrhoea usitata* Wall.) รักไทยมีคุณสมบัติทนแดดและฝนอยู่กลางแจ้งได้ แต่ไม่สามารถทนทานต่อกรด โซดาไฟ หรือน้ำร้อนเหมือนรักญี่ปุ่น ทั้งนี้รักไทยทนน้ำร้อนได้แต่จะมีกลิ่น (วิชาญ เอียดทอง, 2557)

2.2 การเก็บน้ำยางรัก

ก่อนกรีดยางรัก ต้องเลือกขนาดของลำต้นเพื่อให้ได้น้ำยางปริมาณมากและมีคุณภาพดี ขนาดลำต้นที่เหมาะสมกับการกรีดยางรัก ควรมีลำต้นโตประมาณ 1 เมตร ในการกรีดยางมักกรีดเป็นรูปตัววี (V) สูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร เป็นเทคนิคที่นิยม เพราะจะได้น้ำยางรักปริมาณมาก การกรีดยางต้นรักตลอดปี แบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง ดังนี้

2.2.1 ช่วงแรก ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม ต้นรักจะให้ยางรักในฤดูฝนมากกว่าฤดูอื่น ๆ แต่มีข้อเสียคือ ยางรักมักมีการปนเปื้อนกับน้ำฝนที่ไหลลงมาตามลำต้น มีเศษผงจากฝุ่น และเศษเปลือกไม้ที่มักตกลงไปในกระบอกที่รองรับยางรัก ยางรักจึงใสกว่าปกติ ซึ่งเรียกกางรักนี้ว่า “ฮักแซว” จัดเป็นรักคุณภาพชั้นสอง

2.2.2 ช่วงที่สอง ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงมกราคม ยางรักที่เก็บได้ในช่วงนี้ มักมีลักษณะข้นและเหนียว สะอาดกว่ายางรักที่เก็บได้ในฤดูฝน จัดเป็นยางรักที่มีคุณภาพดี มาก เพราะมีน้ำปะปนน้อยและไม่ค่อยมีเศษผงปะปนกับยางรักมาก เรียกว่า “ฮักนาย” หรือ “รักเหมย” จัดเป็นยางรักชั้นหนึ่ง นิยมนำมาใช้เป็นพื้นผิวของงาน และหากนำไปกรองและหมักผสมกับน้ำมันพืช เช่น น้ำมันยาง น้ำมันมะเดื่อ หรือน้ำมันสน จะได้ยางรักใส สีน้ำตาลแดง ที่เรียกว่า “ฮักกันกว้าง” ซึ่งเมื่อนำไปผสมกับขาดแล้วจะได้สีแดงสดชัดเจน

2.2.3 ช่วงที่สาม เป็นช่วงเวลาปลายฤดูหนาวถึงต้นฤดูร้อน การกรีดยางรักมักได้น้ำยางน้อยและน้ำยางรักไหลเข้ามา ยางรักจะแห้งติดรอยเจาะจึงต้องขูดออกและการขูด

ทำให้ผิวเปลือกไม้หลุดออกมาปะปนในยางรักทำให้ยางรักสกปรกมาก จึงเรียกว่า “ฮักฮื้อ” จัดเป็นยางรักคุณภาพชั้นสาม (แกมมณี เจริญวงศ์, 2553)

ภาพที่ 2 การเก็บยางรักด้วยการกรีดแบบ รูปตัววี (V) เทคนิคของภาคเหนือ
(ที่มา: วาทีนี คุ่มแสง, 2566)

2.3 การใช้ยางรักในประวัติศาสตร์

การนำยางรักออกจากต้นรัก เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบันพบว่าในภาคเหนือเหลือผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ไม่มากนัก เช่น พื้นที่อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ อำเภอสันกำแพง อำเภอพร้าว อำเภอเชียงดาว อำเภอไชยปราการ อำเภอฝาง และอำเภออมก๋อย ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ อำเภอขุนยวม และอำเภอแม่สะเรียง หลักฐานจากเอกสารชั้นต้นที่สำคัญ ได้แก่ จดหมายเหตุนครเชียงใหม่คำให้การชาวกรุงเก่า (คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม) และเอกสารของชาวฮอลันดาสมัยอยุธยา กล่าวว่า “...ในล้านนามีการเกณฑ์แรงงานไพร่ไปหาของป่ามาเป็นส่วย ส่วยของป่าจึงเป็นสินค้าผูกขาดโดยเจ้าเมืองต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นข้าหลวงเก็บส่วยของป่าของตนมาส่งให้กับกษัตริย์หรือเป็นคนนำมาขายเอง และสันนิษฐานว่าหนึ่งในนั้นน่าจะเป็นน้ำยางรัก...” ในคำให้การชาวกรุงเก่า (คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม) กล่าวถึงตลาดที่มีการขายน้ำยางรักซึ่งพ่อค้าอาจอยู่ในสมัยอยุธยาไปลำเลียงไม่ใช้ชาวล้านนาเข้ามาจำหน่าย (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2557, น. 59-60) จากหลักฐานดังกล่าว สันนิษฐานได้ว่า การสืบทอดภูมิปัญญาการเจาะและเก็บยางรักอาจถูกส่งต่อมายังกะเหรี่ยงและไทใหญ่ตั้งแต่นั้น

เป็นต้นมา เพราะการเดินทางที่ลำบากต้องเข้าป่าเพื่อเลือกต้นรักที่ให้ยางรักและการรอเวลาเพื่อเข้าไปตามเก็บยางรักที่ค่อย ๆ ไหลออกมาจากลำต้นต้องใช้ความอดทน และความเชี่ยวชาญในการกรีด ตลอดจนความสามารถทนพิษของยางรัก ดังนั้นจึงต้องอาศัยผู้ที่ชำนาญป่า

จากลักษณะทั่วไปของต้นรักใหญ่ ต้นรักที่นิยมนำยางรักมาทำงานศิลปกรรมและงานหัตถกรรมเครื่องจักสาน คือ ต้นรักพันธุ์ไทย พม่า ลาว และกัมพูชา ที่มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Melanorrhoea laccifera* และ *Melanorrhoea usitata* Wall. ซึ่งเจริญเติบโตได้ดีในภาคเหนือของประเทศไทย ทนต่อสภาพอากาศและความเป็นกรดต่างได้ดีกว่าสายพันธุ์อื่น ๆ และช่วงเวลา 9 เดือน ตั้งแต่พฤษภาคม – มกราคม เป็นช่วงที่เหมาะสมกับการกรีดและเก็บน้ำยางจากต้นรัก เพื่อนำมาใช้ประโยชน์กับการทำงานศิลปกรรมด้านต่าง ๆ ของประเทศไทยเกือบตลอดปี

3. ประเภทของงานศิลปกรรม

3.1 สถาปัตยกรรม

“วัด” หมายถึง สถานที่ทางศาสนา สำหรับประกอบศาสนพิธีรวมทั้งเป็นที่พำนักของสงฆ์และนักบวช วัดแต่ละแห่งมักจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตไม่ปนกัน ได้แก่ เขตพุทธาวาส คือ พื้นที่ส่วนหนึ่ง กำหนดให้เป็นที่ตั้งเฉพาะปูชนียสถาน และศาสนสถาน เขตสังฆาวาส คือ พื้นที่ส่วนหนึ่ง ซึ่งกำหนดให้เป็นที่พักสำหรับภิกษุ และสามเณร ทั้งหมดจะถูกสร้างขึ้นตามผังคติจักรวาล

คติความเชื่อเรื่องจักรวาลทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ปริณทลแห่งภพภูมิ ทั้ง 3 หรือไตรภูมิ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ เป็นการแสดงสถานะชีวิตของสรรพสัตว์ รวมทั้งรูปพรรณสัณฐานและองค์ประกอบของโลกจักรวาลทางกายภาพในบริบทของสังคมวัฒนธรรมล้านนา (ฉลองเดช คุณานุมาต, 2557) แนวคิดนี้นำมาสร้างงานศิลปกรรมอยู่ในรูปของแผนผังวัด ประกอบด้วย

3.1.1 เจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างสำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ หรือ หมายถึง สถานที่สำคัญอันศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา เจดีย์ไม่เพียงแต่จะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุแล้ว ยังเป็นเครื่องเตือนใจของพุทธศาสนิกชนที่ระลึกถึง

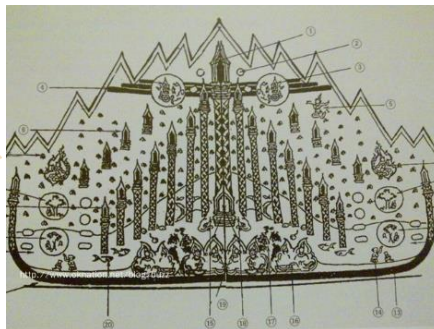
พระพุทธรองค์ และพระธรรมคำสอนของพระพุทธรองค์ (มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 2548)

3.1.2 วิหาร หมายถึง อาคารที่ประดิษฐานพระพุทธรูป วิหารที่อยู่ในวัดมักสร้างคู่กับโบสถ์ มีเฉพาะวัดสำคัญและเป็นวัดที่มีบริเวณกว้างขวาง มีหลายแบบ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2555)

3.1.3 อุโบสถ เป็นอาคารสำคัญของวัดทางพระพุทธศาสนา ใช้เป็นที่ประชุมพระสงฆ์เพื่อทำสังฆกรรม ในสมัยโบราณใช้สีมาหรือสระน้ำเป็นเครื่องกำหนดขอบเขต (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2552)

3.2 ประติมากรรม ประติมากรรมเป็นงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการปั้น แกะสลักหล่อ และการจัดองค์ประกอบความงามอื่นลงบนสื่อต่าง ๆ เช่น ไม้ หิน โลหะ สัมฤทธิ์ ฯลฯ เพื่อให้เกิดรูปทรง 3 มิติ มีความลึกหรือขุนหนา สามารถสื่อถึงสิ่งต่าง ๆ สภาพสังคม วัฒนธรรม รวมถึงจิตใจของมนุษย์โดยชิ้นงาน (ทรูปลูกปัญญา, 2567) ประติมากรรมที่นิยมสร้าง ได้แก่ พระพุทธรูปปางสมาธิ ปางมารวิชัย ปางไสยาสน์ ปางลีลา รอยพระพุทธรบาท เป็นต้น

3.3 จิตรกรรม ในภาคเหนือจิตรกรรมนิยมทำด้วยเทคนิคฉลุลายปิดทองคำเปลว เรียกว่า “ลายคำ” ลวดลายที่ประดับตกแต่งสิ่งของเครื่องใช้ อาคารสถานที่ด้วยทองคำเปลว มีลวดลายสีทองบนพื้นสีแดงหรือดำ หากดูแต่ผิวเผินแล้วจะเห็นเป็นเพียงลวดลาย 2 มิติ (สนั่น รัตนะ, 2546)

ภาพที่ 3 การจัดแผนผังวัดในล้านนา และ ภาพไตรภูมิจักรวาล
ที่มา: (บุษรา, 2564)

4. ความสำคัญของยารักต่อพระพุทธศาสนา

คนไทยรู้จักการใช้ยารักทาเคลือบสิ่งของ ภาชนะ เครื่องใช้ พระพุทธรูป และลวดลายต่าง ๆ จากการพบหลักฐานการลงรักปิดทองพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย มีทั้งที่หล่อด้วยโลหะ ปั้นปูนสด หรือจักสานด้วยไม้ไผ่ แล้วลงรักปิดทองคำเปลว ในอยุธยาพบหลักฐานการใช้ยารักสืบทอดกันมาทั้งลงรักปิดทองพระพุทธรูป ลวดลายประดับตกแต่ง รวมถึงหลักฐานงานเขียนนํ้ายาหรดาล หรือลายรดน้ำ เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์มีการสร้างศิลปกรรมและการตกแต่งเมืองหลวงให้มีความงามวิจิตรดั่งกรุงศรีอยุธยา ก่อนจะมี ความเจริญรุ่งเรืองในระดับ “ยุคทอง” ของงานศิลปกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ในแผ่นดินรัชกาลที่ 3 ก่อนศิลปกรรมแบบตะวันตกจะเข้ามาผสมผสานในสมัยรัชกาลที่ 4-5 (ธนกฤต ก้องเวหา, 2567)

วัฒนธรรมการใช้ยารักในพระพุทธศาสนานั้นมีมาช้านานแล้ว ทั้งศาสนสถานหรือศาสนวัตถุล้วนมีการใช้ยารักในการประดับตกแต่งทั้งสิ้น เช่น เจดีย์ วิหาร อุโบสถ หอไตร กุฏิ พระพุทธรูป บาตร ธรรมาสน์ หีบธรรม ไม้ประกับ ไม้บัญชี คัมภีร์ใบลานและพับสา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ศาสนสถานและศาสนวัตถุมีความคงทนถาวร เหตุที่คนทั่วไปไม่ทราบว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนมี “รัก” หรือ “ยารัก” เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะส่วนมากใช้ชิ้นตอนการรองพื้นหรือผสมกับวัสดุอื่นก่อนเสมอ ทำให้มองไม่เห็นสีดำและไม่ทราบว่ามี การใช้ยารัก หรือมีการลงรักแล้วปิดทองเพื่อความสวยงาม ศาสนสถานหรืออาคารต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องไม้ เมื่อสร้างเสร็จจึงขัดพื้นผิวไม้ให้เรียบแล้วทาด้วยยารัก ส่วนมากจะฉลุกระดาดให้เป็นลายทาบลงไปแล้วเอาแผ่นทองคำเปลวปิดทับ เมื่อยกแผ่นกระดาดฉลุลายออกจะเกิดเป็นลวดลายทองคำบนพื้นผิวสีดำของรัก หรือพื้นผิวสีแดงที่มีการทาสีขาว ดั่งเช่น พระพุทธรูปปูนปั้น หรือพระพุทธรูปไม้ นิยมประดับตกแต่งองค์พระด้วยการลงรักปิดทองทั้งองค์หรือบางส่วน เช่น พระโมฬีจะทาด้วยรักให้เป็นสีดำ บาตรที่ทำจากการกลึงไม้หรือสานไม้จะมีการทาหรือเคลือบด้วยยารัก ทั้งนี้ยังเป็นการเคลือบผิวให้มันวาวและป้องกันการผุกร่อนจากการสัมผัสกับน้ำหรืออาหาร ส่วนคัมภีร์ใบลานทาร์กที่สันของใบลานทั้ง 4 ด้าน โดยใบลานแต่ละมัดซึ่งมีหลายผูกจะเรียงลำดับผูกจากนั้นจึงลงรักและชาดแล้วปิดทองสันใบลานให้เป็นลายเดียวกัน หากใบลานกระจัดกระจายกันสามารถใช้ลวดลายบนสันใบลานช่วยจัดให้เข้าชุดกันได้ เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับการลงรักปิดทองพระพุทธรูป มีดังนี้ 1) คติความเชื่อเรื่องการบูชา การปิดทองพระพุทธรูปถือเป็นการบูชาพระพุทธรูป ซึ่งเป็นเรื่องการบูชาสิ่งที่ควรบูชาในพระพุทธศาสนา 2) คติความเชื่อเรื่องโลกนี้และโลกหน้า หากได้สร้างกุศลหรือการทำบุญไว้ในปัจจุบันชาติจะส่งผลให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีในโลกหน้า สอดคล้องกับความเชื่อที่ว่าในหากอดีตชาติได้ทำบุญปิดทอง ส่งผลให้ชาตินี้มีผิวพรรณสดใสดูทองคำ และ 3) คติความเชื่อเรื่องการมีส่วนร่วม เนื่องจากการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมานั้นจะต้องอาศัยกำลังทรัพย์ และกำลังฝีมือของช่างเป็นสำคัญ (ดิเรก อินจันทร์, 2559) ดังนั้นการสร้างพระพุทธรูปจึงถือเป็นบุญใหญ่ที่ทุกคนต้องการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะขั้นตอนการปิดทองพระพุทธรูปที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้โดยง่าย แม้จะเป็นการปิดทองพระพุทธรูปเพียงแผ่นเดียวก็ถือเป็นการได้ร่วมสร้างพระพุทธรูปไว้ในพระพุทธศาสนา (พระนิเทศก์ โรจนญาโน (คำมูล) และคณะ, 2564)

5. เทคนิคและกระบวนการอนุรักษ์

การนำยางรักมาใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์งานด้านศิลปกรรมด้วยวิธีการใช้ยางรักทำหน้าที่เป็นกาวเชื่อมประสานวัสดุต่าง ๆ ให้ยึดติดกัน ทำให้เกิดความมันเงาและลวดลายสวยงามที่เรียกว่า “ลงรักปิดทอง” มีรายละเอียด ดังนี้ (ธนภฤต ก้องเวหา, 2567)

งานลงรักปิดทอง คือ วิธีการตกแต่งผิวภายนอกของศิลปวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้และส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมไทย ด้วยการลงรักหรือทาสียางรัก แล้วปิดทองคำเปลวทับเพื่อให้ผิววัตถุหรือส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมเป็นสีทองคำเหลืองอร่ามและเป็นมันวาวเสมือนทำด้วยทองคำ ซึ่งได้ปฏิบัติสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ในสมัยสุโขทัยยังพบหลักฐานการปิดทองในศาสนสถานหลายแห่ง ส่วนในกรุงศรีอยุธยา งานลงรักปิดทองก็มีความสำคัญปรากฏในงานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนา สมัยรัตนโกสินทร์สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันก็ยังคงมีความสำคัญและมีการเปิดเป็นโรงเรียนสอนอยู่ในพระบรมมหาราชวัง “โรงเรียนช่างฝีมือในวัง (ชาย)” งานลงรักปิดทองที่สำคัญ ได้แก่ งานลงรักปิดทองในพระบรมมหาราชวัง การปิดทองลวดลายหน้าบัน ชุ่มประตู่ ชุ่มหน้าต่าง องค์พระพุทธรูป สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ตู้ โต๊ะ เติง ธรรมาสน์ ตู้พระธรรม เป็นต้น

5.1 ประเภทของงานลงรักปิดทอง

5.1.1 งานปิดทองทึบ หมายถึง งานลงรักและปิดทองลงบนวัตถุเต็มทั้งพื้นผิวเรียบ เพื่อให้ผิวภายนอกของวัตถุนั้น ๆ เป็นทองคำ ได้แก่ พระพุทธรูปปิดทอง และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนตามส่วนต่าง ๆ ของสถาปัตยกรรมที่มีการปิดทอง เป็นต้น

ภาพที่ 4 งานปิดทองทึบ วัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: (ธานินทร์ ทิพย์วงศ์ (บก.), 2555, น. 114-118)

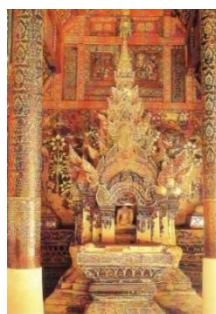
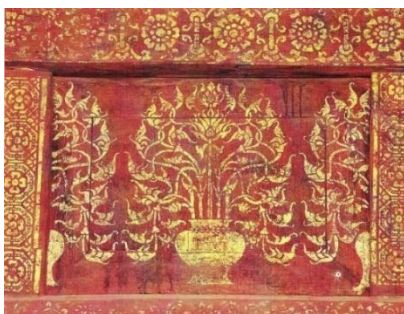
5.1.2 งานปิดทองล่องชาด หมายถึง การทำลวดลายต่าง ๆ ที่เป็นทองคำเปลวบนพื้นสีแดงชาด ด้วยเทคนิคแม่พิมพ์ลายฉลุที่วางแม่พิมพ์ลงบนพื้นชาดแล้วปิดทอง หรือการลงรักปิดทองบนลวดลายที่เกิดจากการปั้น แกะสลัก เพื่อให้เกิดเป็นลายนูนและพื้นหลังลึกลงรักปิดทองเฉพาะส่วนที่นูน และทาสีแดงลงในร่องลึก เพื่อให้เป็นพื้นหลังของลวดลายสีแดงที่ใช้ทานั้น สมัยโบราณช่างจะใช้ชาด หรือหางผสมกับยางรักใส (ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน), ม.ป.ป.) ส่วนในช่องไฟหรือในร่องระหว่างลวดลายนั้นจะเป็นพื้นสีแดงหรือสีขาว จึงเรียกว่า “ปิดทองล่องชาด” งานชนิดนี้ทำขึ้นเพื่อให้ลวดลายสีทองที่อยู่บนพื้นสีแดงดูโดดเด่นเห็นชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งช่องไฟมักมีระยะห่างเท่า ๆ กัน ตามประเพณีนิยมเชื่อว่าสีแดงเป็นสีที่มีความหมาย หมายถึง ความสว่าง ความสุขใส และความเจริญรุ่งเรือง และแทนสีของท้องฟ้าที่ปรากฏในไตรภูมิตามคตินิยมที่ทำกันมาตั้งแต่โบราณโดยเฉพาะเทคนิคการปิดทองบนพื้นสีแดงของภาคเหนือนั้นสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเทคนิคการสร้างงานศิลปกรรมสมัยเมืองพุกาม

ภาพที่ 5 ปิดทองล่องชาด วิหารวัดแสนผาง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: (Gantt, 2024)

5.1.3 งานปิดทองลายฉลุ หมายถึง การปิดทองที่ใช้วิธีการตอกลาย เจาะกระดาษหรือแม่พิมพ์ลายฉลุที่เป็นต้นแบบลวดลายต่าง ๆ (Stencil) แล้วนำแบบที่ตอกฉลุไปทาบนพื้นสีต่าง ๆ ที่มีความเหนียวพอเหมาะต่อการปิดทองคำเปลวแล้วปิดทองคำเปลวไปตามช่องว่างของตัวลายที่ออกแบบไว้ ซึ่งมีความแตกต่างจากงานปิดทองล่องชาด เป็นเทคนิคที่ง่ายและทำได้รวดเร็ว นิยมใช้ทำลวดลายที่ซ้ำ ๆ กันเป็นชุด ๆ มักใช้ในงานประดับภายในอาคารทางศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร และหอไตร

ภาพที่ 6 ปิดทองลายฉลุ วัดปงยางคก อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

ที่มา: (ธานินทร์ ทิพยงค์ (บก.), 2555, น. 114-118)

5.2 เทคนิคการปิดทองลายรดน้ำ เทคนิคการปิดทองแบบนี้มีอยู่ 2 ขั้นตอน คือ การเตรียมพื้นและการปิดทอง มีอุปกรณ์ ดังนี้

- 1) พู่กันพิเศษ (มีเบอร์ต่าง ๆ เลือกใช้ให้เหมาะกับงาน)

2) ทองคำเปลวแท้ 100 เปอร์เซ็นต์ (มีแบบคัตและไม่คัต แบบคัตจะแพงกว่า แต่ก็ไม่มากนัก ราคาราว ๆ 3.50 บาท ต่อหนึ่งแผ่น)

3) สำลี

4) สะพานรองมือ

5) ยางรัก (รักแท้ 100 เปอร์เซ็นต์ กระจ่าง)

6) กาวยางกระถิน

7) น้ำส้มป่อย

8) ลูกประคบ

9) หรดาลหิน

10) โกร่งบดยา หากไม่สามารถใช้กะลามะที่ล้างสะอาดทดแทน (โบราณมักใช้กะลามะพร้าวเนื่องจากเบาและหาได้ง่าย) (เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล, 2550)

ภาพที่ 7 หรดาลหิน ส้มป่อย โกร่งบดยา พูกัน และแผ่นทองคำเปลวแท้
ที่มา: (เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล, 2550, น. 44-54)

5.2.1 การเตรียมพื้น วิธีการเตรียมพื้นมีความแตกต่างกันตามวัสดุที่จะปิดทอง เช่น วัสดุที่เป็นไม้จะต้องใช้กระดาษทรายขัดให้หมดเส้นแล้วจึงทารองพื้น ทิ้งไว้ให้แห้งแล้วทาทับอีกหลาย ๆ ครั้ง จนวัสดุมีความอึดตัวจึงทารีกอีกครั้งเพื่อปิดทอง วัสดุที่เป็นปูนต้องทำพื้นให้หยาบเค็ม เนื่องจากปูนมีความเค็มถ้าไม่ทำพื้นให้หยาบเค็ม เมื่อปิดทองแล้วจะไม่ทนนาน ปูนจะกัดพื้นรึกรทำให้รึกรและทองที่ปิดไว้หลุดล่อน การทำให้พื้นหยาบเค็มสามารถทำได้ด้วยการนำใบขี้เหล็กมาตำหรือตำสด ๆ นำน้ำมาทาพื้นวัสดุนั้น ๆ ส่วนวิธีทดลองว่า พื้นนั้นหยาบเค็มหรือไม่ ให้ใช้ขี้มันชันขีด หากพื้นยังเค็มรอยขีดจะเป็นสีแดง

หากพื้นจืด รอยขีดจะเป็นสีเหลืองขมื่น เมื่อพื้นจืดดีแล้วจึงจะลงพื้นด้วยรัก สำหรับวัสดุที่เป็นโลหะต้องทำพื้นให้สะอาดด้วยการล้างน้ำ หรือเช็ดด้วยทินเนอร์ หรือแอลกอฮอล์แล้วจึงทาพื้นด้วยรัก (ธานินทร์ ทิพยงค์ (บก.), 2555)

5.2.2 การปิดทอง เมื่อเตรียมพื้นวัสดุเรียบร้อยแล้วจึงทารักน้ำเกลี้ยงเพื่อปิดทอง รักที่นำมาใช้ต้องมีคุณภาพดีกว่ารักที่ทารองพื้น ปัจจุบันใช้รักกระป๋อง (รักแท้) ที่หาซื้อได้จากร้านสังฆภัณฑ์ในกรุงเทพฯ เพื่อประหยัดเวลา สะดวกในการทำงานของช่างและใช้ทาได้ทันที เพราะรักแท้ในภาคเหนือหายากมากขึ้นและต้องรอเป็นเวลานาน อาจไม่ทันกับ การส่งมอบงานให้กับผู้ว่าจ้าง ซึ่งส่วนใหญ่ คือ สำนักศิลปากรประจำจังหวัดต่าง ๆ หรือตามระยะเวลาที่ทางวัดกำหนดไว้ เมื่อทาแล้วรอให้รักเกือบแห้ง (ยังมีความหนึบอยู่) ทิ้งไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ จึงจะปิดทองได้ การปิดทองนั้นจะใช้ทองคำเปลวร้อยเปอร์เซ็นต์ปิดเรียงกันไปให้ทั่วและให้แผ่นทองเกยกันประมาณ 2 มิลลิเมตร เพื่อเวลากวตทองจะได้ไม่เห็นรอยต่อระหว่างแผ่น “การกวตทอง” หมายถึง การใช้ไม้กวตทองเบา ๆ ให้ติดบนพื้นวัสดุนั้น หากเป็นการปิดทองบนผิวเรียบใช้แปรงขนกระต่ายปัดเบา ๆ เพื่อให้ผงทองที่ติดอยู่หลุดออก แต่ถ้าหากเป็นการปิดทองลงบนพื้นผิวที่ไม่เรียบ เช่น ปิดทองบนลวดลายสลักไม้หรือลวดลายหล่อโลหะที่ลวดลายซับซ้อน จะไม่สามารถปิดทองลงไปตามซอกของลวดลายต่าง ๆ ได้ทั่วถึง จึงต้องใช้แปรงจิ้งจอกหรือพู่กันแบบจิ้มทองกดแทรกไปตามร่องลวดลายนั้น ๆ เรียกว่า “การซ่อมทอง” แล้วจึงใช้แปรงปัดผงทองออกให้หมด

ภาพที่ 8 ยางรักอย่างดี 100 เปอร์เซ็นต์ และยางรักที่พร้อมใช้งาน

ที่มา: (วาทีณี คุ่มแสง, 2557)

5.3 งานรักกับการสร้างงานศิลปะในล้านนา การสร้างงานศิลปะในล้านนาโดยใช้ ยางรักนั้นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามหลักการเดียวกันกับการสร้างงานศิลปะในประเทศไทย ได้แก่ งานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม และงานจิตรกรรม

5.3.1 เทคนิคและกระบวนการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม การบูรณะหน้า บ้านวิหารวัดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เริ่มจากการสำรวจร่องรอยความเสียหายของ หน้าบัน หากพบว่ามียาร่องรอยชำรุดเสียหายจะถ่ายภาพบันทึกข้อมูลก่อนและหลังทำการ บูรณะ จากนั้นเริ่มต้นทำการซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดให้เรียบร้อย แล้วจึงทำการขัดผิวหน้าบัน ด้วยกระดาษทรายเพื่อทำให้ผิวเรียบเนียน เป็นขั้นตอนการเตรียมพื้นด้วยวิธี “การเช็ดรัก” จากนั้นก็ทำตามขั้นตอนของการลงรักปิดทองต่อไปเหมือนกับการอนุรักษ์ประติมากรรม และจิตรกรรม

ภาพที่ 9 วิหารวัดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

ที่มา: (วาทีณี คุ่มแสง, 2557)

5.3.2 เทคนิคและกระบวนการอนุรักษ์งานประติมากรรม ยางรักเป็นปัจจัย สำคัญสำหรับการสร้างงานประติมากรรม แต่ละประเภท ได้แก่

1) ทารักสมุก ลงพื้นพระพุทธรูปปั้นด้วยปูน พระพุทธรูปไม้ และ พระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะ เพื่อปิดทองคำเปลว เป็นการนำยางรักน้ำเกลี้ยงมาผสมกับขี้เถ้า หรือ ดินสอพอง ขี้เถ้าที่ใช้ผสมได้มาจากการเผาใบตองแห้ง ฟาง หญ้าคา หรือเปลือกหอย เเผา โดยวัสดุแต่ละตัวจะมีคุณสมบัติต่างกัน ดินสอพองจะหาง่าย มีความคงทนพอสมควร แต่มีปัญหาคือจะมีทรายผสมอยู่ทำให้ได้สมุกที่ไม่ละเอียด ใบตองแห้ง ฟาง หรือหญ้าคา เมื่อนำมาผสมจะได้สมุกที่ละเอียดมีความคงทนสูง แต่ต้องใช้วัตถุดิบในปริมาณมากมาเผา

จึงทำให้มีต้นทุนสูง เปลือกหอยเผาให้ความคงทนสูง เมื่อผสมกับรักน้ำเกลี้ยง เวลาแห้งจะแข็งมากจะขัดให้เรียบยากกว่าวัสดุอื่น ๆ

2) ทารักน้ำเกลี้ยง รองพื้นงานปูนปั้น แกะสลักไม้เป็นลวดลาย รูปภาพ สำหรับประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมไทย เช่น ลวดลายหน้าบัน คันทวย บัวปลายเสา ชุ่มคูหา ประตูและหน้าต่าง ฐานพระพุทธรูป เป็นการนำयरักบริสุทธิ์ที่ได้จากต้นรักป่า ไม่ผ่านการผสมหรือนำไปผ่านความร้อน ใช้สำหรับทาพื้นหลังจากลงรักสมุกโดยทาประมาณ 5-6 ชั้น แต่ละชั้นต้องรอให้แห้งสนิทแล้วขัดถึงจะทาชั้นต่อไปได้

3) ทาหรือเช็ดรัก ด้วย “รักเช็ด” (หมายถึงรักเงา) เพื่อปิดทองคำเปลว ตกแต่งผิวงานประติมากรรมต่าง ๆ ใช้เทคนิคเดียวกันกับการปิดทองลายรดน้ำ ซึ่งการเช็ดรักจะทำเมื่อพื้นรักที่เขียนนํ้ายาหรดาลเสร็จและแห้งสนิทดีแล้ว จะนำมาเช็ดรักเพื่อปิดทองคำเปลว รักซึ่งใช้สำหรับเพื่อปิดทองโดยทั่วไปจะใช้รักเคี้ยว การเช็ดจะใช้สาลีแตะรักเคี้ยวแต่พอสมควรเช็ดถูบนพื้นซึ่งเขียนระบายนํ้ายาหรดาลให้ทั่ว แล้วใช้สาลีสะอาดเช็ดเพื่อถอยนํ้ารักออกบ้าง ให้เหลืออยู่แต่น้อยทดสอบโดยใช้หลังนิ้วมือแตะดู ให้พอมียางหนึบ ๆ แต่ไม่ติดมือ จึงจะปิดทองคำเปลวทับลงไป (เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล, 2550)

จากการศึกษาการบูรณะพระประธานวัดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่าช่างท้องถิ่นเริ่มต้นสำรวจร่องรอยความเสียหายที่องค์พระ หากพบว่ามึร่องรอยชำรุดเสียหายจุดใดจึงถ่ายภาพแล้วนำมาเปรียบเทียบการทำงานก่อนและหลังทำการบูรณะ จากนั้นกะทะาะรอยปูนเก่าที่เสียหายจากการถูกความชื้นทำลายองค์พระ หรือทำการซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดหลุดร่อนให้เรียบร้อย แล้วจึงทำการขัดผิวองค์พระด้วยกระดาษทราย เพื่อให้ผิวขององค์พระเรียบเนียน แล้วจึงใช้ยารักทาทับบริเวณองค์พระประธานทั้งหมด โดยไล่จากด้านบนลงมาด้านล่าง การทารักจะทาทับบ้างประมาณ 3 ครั้ง หากทารักมากจะทำให้ขึ้นเงามากเกินไป ทาทิ้งไว้ประมาณ 15 วัน วิธีสังเกตว่ายารักแห้งดีหรือไม่ คือใช้หลังมือทาลงไปให้มีความหนึบที่มือแสดงว่าสามารถปิดทองได้ โดยใช้ทองคำเปลว 100 เปอร์เซ็นต์ ปิดเรียงกันไปให้ทั่วโดยจะให้แผ่นทองเกยกันประมาณ 2 มิลลิเมตร เพื่อเวลากวาดทองจะได้ไม่เห็นรอยต่อระหว่างแผ่น การใช้นี้กวาดทองเบา ๆ จะทำให้แผ่นทองติดบนพื้นวัสดุนั้นได้ดี ขณะทำการปิดทองต้องหาผ้ามากันโดยรอบพื้นที่ทำงาน เพื่อป้องกันไม่ให้ลมพัดแผ่นทองปลิวระหว่างปิดทอง เมื่อปิดทองเสร็จต้องให้ทองกับเนื้อยารักเสมาน

เป็นเนื้อเดียวกับแผ่นทอง ช่วงนี้จะใช้เวลาประมาณ 4-5 เดือน จะเห็นสีทองสุกเปล่งปลั่งทั่วทั้งองค์พระประธาน

ภาพที่ 10 การเตรียมพื้น และการซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดก่อนลงรักปิดทอง พระประธาน วัดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ และ วัดนาหลวง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
ที่มา: (วาทีณี คุ่มแสง, 2557)

5.3.3 เทคนิคและกระบวนการอนุรักษ์งานจิตรกรรม จากการศึกษางานจิตรกรรม วัดเกาะวารุการาม จังหวัดลำปาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2557 จนถึงปัจจุบัน พบว่าเป็นการลงรักปิดทองบานประตู่ หน้าต่างวิหาร ฝาตู้ และหีบพระธรรม โดยใช้เทคนิคทาร์กสมุกที่พื้นผิวประตู่และหน้าต่าง จากนั้นทาร์กน้ำเกลี้ยง ใช้สำหรับทาพื้นหลังจากลงรักสมุกโดยทาประมาณ 5-6 ชั้น แต่ละชั้นต้องรอให้แห้งสนิทแล้วขัดถึงจะทาชั้นต่อไปได้ ทาผิวพื้นให้เรียบเป็นมันด้วยยางรักเพื่อปิดทองคำเปลวต่อไป

ภาพที่ 11 ยางรักผสมสมุกทารองพื้นก่อนปิดทองคำเปลว ประตูวิหารวัดเกาะวารุการาม จังหวัดลำปาง
ที่มา: (วาทีณี คุ่มแสง, 2557)

จากการศึกษางานอนุรักษ์ศิลปกรรมในล้านนาพบว่า เป็นเทคนิคและกระบวนการอนุรักษ์งานศิลปกรรมของ “ช่าง” ในสังคมล้านนาโบราณที่มีมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่ง “ช่างรัก – ช่างหาง” (Lacquering) เป็นหนึ่งใน 12 งานช่างพุทธศิลป์ล้านนา “ช่างรัก” หมายถึง ช่างผู้ชำนาญการตกแต่งอาคารศาสนสถานต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ลายคำ” เป็นการลงรักและชาดพร้อมกับปิดทองคำเปลว (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ล้านนาศึกษา, 2567) ตามที่มีหลักฐานปรากฏมาตั้งแต่สมัยพระพญามังรายเกี่ยวกับการสร้างงานช่างพุทธศิลป์ล้านนา ผูกที่ 2 หน้าที่ 30 บรรทัดที่ 1 มีข้อความกล่าวว่า

“...ผิว่าเจ้าพระญาพุกามอั้งวะจักมักหื้อวัตถุสิ่งใดแก่เรานั้น เทว่าข้าวของเงินคำ แก้วแหวนในเมืองเรามากนัก เราบ่ประโยชน์ชะแล เทาประโยชน์ด้วยช่างทั้งหลายเป็นต้น ว่าช่างคล่อง ช่างเหล็กสิ่งเดียวแล ว่าอัน อามาจผู้ใช้ไต่ย่นคำเจ้าพระญามังรายแล้วค้เมื่อไหว้พระญามังราย พระญามังรายรู้ข่าวคำอันนั้น มีคำยินดี จึงเจียรจากบ่ด้วยอามาจทั้งหลายว่า คูใส่ใจว่าเจ้าท้าวล้านนาผู้นี้มีเดชะ จักมากำจัดบ้านเมืองเราเสียรื้อว่าอัน เทว่าใครได้ช่างคล่องฉนี้ เราควรแต่งแปลงช่างคล่องผู้ฉลาดเถิงดินกันนั้นสองนายกับทั้งช่างคำ ช่างเงิน ช่างทอง ช่างเหล็กพร้อมชื้ออันหื้อแก่เจ้าท้าวล้านนา เพื่หื้อเป็นมิตรไมตรีติดต่อไพพายหน้าดีชะแล ว่าอัน แล้วค้หื้อเสนาอามาจจัดแจงเอาช่างคล่องสองนาย ช่างเครื่อง ช่างเงิน ช่างคำ ช่างทอง ช่างเหล็ก ทั้งหลายประหมาดว่าได้ ๕๐๐ ครั้วมาถวายแก่เจ้าพระญามังราย เจ้ามังรายค้เอาช่างดีคำมาไว้เชียงตุง เอาช่างคล่องกับพวกห่านบ้านมาไว้เชียงแสน เอาช่างเครื่อง ช่างเหล็ก ช่างทองมาไว้กุมกาม ช่างทั้งหลายจึงมากับบ้านเมืองเมืองล้านนาต่อเท้าบัดนี้แล” (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ล้านนาศึกษา, 2557)

สันนิษฐานได้ว่า ช่างรักและการนำยางรักมาใช้ในการทำงานศิลปกรรมและงานช่างต่าง ๆ น่าจะเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายและเป็นหลักฐานสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันด้วย ซึ่งชาวไทเขินที่ถูกกวาดต้อนจากเชียงตุงมาเป็นกำลังคนในเชียงใหม่สมัยราชวงศ์ เจ้าเจ็ดตน ในสมัยพระเจ้ากาวิละครองเมืองเชียงใหม่กำหนดประเภทของไพร่ที่ถูกกวาดต้อนมา หากเป็นช่างฝีมือหรือไพร่ชั้นดี กำหนดให้อยู่ในเวียง เช่น เขิน บ้านนันทารามอยู่ระหว่างกำแพงเมืองชั้นในและกำแพงเมืองชั้นนอกด้านใต้เป็นผู้ผลิตเครื่องใช้ที่ทำจากเครื่องสานแล้วทาด้วยน้ำรัก เรียกว่า “เครื่องเขินหรือครั้วรักครั้วหาง” ส่วนหาง หมายถึง สีชาดใช้แต่งแต้มบนเครื่องใช้ประเภทนี้ (สมโชติ อ๋องสกุล, 2558)

ในงานช่างรักล้านนาสามารถทำได้ทั้งงานลงรักปิดทองประเภทประติมากรรม จิตรกรรมกระบวนการอนุรักษ์จะไม่แตกต่างกันในส่วนของการลงรักปิดทองแต่ต้องใช้ความระมัดระวังในการสำรวจเบื้องต้นก่อนทำการอนุรักษ์ว่าเป็นงานช่างประเภทใดวัสดุเดิมทำจากอะไรพื้นผิวของงานศิลปกรรมนั้นก่อนทำการอนุรักษ์มีร่องรอยการชำรุดตรงส่วนใดตำแหน่งที่ชำรุด รวมทั้งร่องรอยการชำรุดมีมากหรือน้อยเพียงใด

6 บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า งานอนุรักษ์ศิลปกรรมล้านนาที่ใช้ยางรักเป็นตัวประสานในกระบวนการทำงานของช่างนั้น น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากงานช่างสิบหมู่จากสำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว โดยมีอยู่ในทำเนียบศักดินาพลเรือนและทหารในกฎหมายเก่า (กฎหมายตราสามดวง) ในสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991-2031) สันนิษฐานว่าตระกูลช่างในสมัยอยุธยาน่าจะมีมากกว่า 10 หมู่ มีการจัดตั้งเป็นสำนักช่างอย่างเป็นทางการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ช่างเหล่านี้สร้างสรรค์ปราสาทและพุทธสถานในกรุงเทพฯ ให้วิจิตรงดงามเหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยา สำนักช่างสิบหมู่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมช่างสิบหมู่ขึ้นในรัชกาลที่ 5 โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมช่างสิบหมู่ขึ้นในรัชกาลที่ 5 โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมช่างสิบหมู่ขึ้นในรัชกาลที่ 5 โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมช่างสิบหมู่ขึ้นในรัชกาลที่ 5

“ช่างสิบหมู่เป็นแต่ชื่อกรมที่รวบรวมช่างไว้ มีสิบหมู่ด้วยกัน ไม่ใช่ช่างในบ้านเมืองมีแต่สิบอย่างเท่านั้น”

นอกจากนี้พระราชวงศ์เธอพระเจ้าประดิษฐวรการ ผู้ซึ่งได้ควบคุมช่างสิบหมู่เมื่อรัชกาลที่ 5 ได้แต่งโคลงบอกชื่อช่างที่ท่านได้ควบคุมไว้ มีข้อความกล่าวว่า

“เขียนกระดาษแคะหุ่นปั้น ปูนรัก บุษบา กลึงหล่อไม้สูงสลัก ช่างไม้”

จำนวนหมู่ช่างในโคลงนี้ นับได้ 13 หมู่ เกินกว่าชื่อไปสามหมู่ คิดว่าจะเพิ่มขึ้นที่หลัง” จากโคลงดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า “ช่างสิบหมู่” ในสมัยรัชกาลที่ 5 แท้จริงมีถึง 13 หมู่ ซึ่งยังไม่รวมหมู่ช่างที่เป็นช่างมหาดเล็กและช่างทหารในฯ จากโคลงจะพบหมู่ช่าง ได้แก่ 1) ช่างเขียน 2) ช่างกระดาษ 3) ช่างแคะ 4) ช่างหุ่น 5) ช่างปั้น 6) ช่างปูน 7) ช่างรัก 8) ช่างบุ 9) ช่างกลึง 10) ช่างหล่อ 11) ช่างไม้สูง 12) ช่างสลัก และ 13) ช่างไม้

สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อศิลปวัฒนธรรมยุโรป หลั่งไหลเข้ามาในสยามและมีอิทธิพลต่อรูปแบบงานก่อสร้างและสถาปัตยกรรมราชสำนัก อย่างสูง งานศิลปกรรมแบบไทยในวัดวออารามจึงประสบภาวะซบเซา จนทำให้ความสำคัญ ของช่างสิบหมู่ค่อย ๆ ถูกกลดทอนลงจนถูกโยกไปรวมกับ “กรมช่างมหรศพ” (เด็กชาย ผักอีเลิด, 2567)

ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 - 6 เป็นช่วงเวลาที่ยานาจักรล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของสยาม การสร้างงานศิลปกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ศาสนสถาน พระพุทธรูป และจิตรกรรม ล้วนได้รับ อิทธิพลการสร้างสรรคงานบางส่วนมาจากกรุงเทพมหานคร จึงสันนิษฐานได้ว่าช่างท้องถิ่น น่าจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการสร้างงานศิลปกรรมและงานอนุรักษ์มาจากช่าง ในราชสำนักกรุงเทพมหานครด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะกระบวนการอนุรักษ์งานศิลปกรรม ในล้านนาที่ใช้อย่างรักใช้เทคนิคและกระบวนการที่มีความคล้ายคลึงกันจากภาคกลางของ ประเทศไทย คือ กระบวนการลงรักปิดทอง ซึ่งกระบวนการปิดทองในล้านนามีหลาย รูปแบบ ได้แก่ งานปิดทองบนพื้นเรียบ (ปิดทองทึบ) งานปิดทองลายฉลุ งานปิดทองบน ลวดลายและงานปิดทองล่องชาด (กรมศิลปากร, 2567; เด็กชายผักอีเลิด, 2567)

จุดเด่นของกระบวนการอนุรักษ์งานศิลปกรรมในล้านนา คือ การใช้ยางรักใน ท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ ซึ่งน้ำยางรักส่วนมากได้จากพื้นที่ป่าในเขตจังหวัด เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน เนื่องจากมีความเหมาะสมด้านสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่ อำนวยต่อการเจริญเติบโตของต้นรักใหญ่สายพันธุ์ *Melanorrhoea laccifera* และ *Melanorrhoea usitata* Wall. รวมทั้งการมีผู้ชำนาญงานช่างล้านนาที่มีความรู้ความเข้าใจ ในประวัติศาสตร์ เรื่องราวทางพระพุทธศาสนา และประเภทของลวดลายประดับงาน ศิลปกรรมในล้านนาเป็นอย่างดีจึงทำให้การอนุรักษ์งานศิลปกรรมในล้านนามีความถูกต้อง และครบถ้วนสมบูรณ์

อย่างไรก็ตามยังคงพบปัญหาหลายประเด็นที่ส่งผลต่อการนำยางรักมาใช้ประโยชน์ เพื่องานศิลปกรรมและงานด้านอื่น ๆ คือ ยางรักดิบในประเทศไทยมีเฉพาะในเขตอำเภอ อมก๋อย เป็นแหล่งเก็บยางรักที่ดี และการนำเข้ามาจากพม่าที่มีการเจือปนสูงทำให้คุณภาพ ด้อยลง ราคาค่อนข้างสูง การขนส่งลำบากมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่ยางรักดิบที่นำเข้า จากพม่ามาจากรัฐฉานตอนใต้และหากมาจากเชียงตุงจะได้รับความนิยมเพราะยางรักมี

คุณภาพดี โดยจำหน่ายในราคาปีละ 13,000 บาท ในขณะเดียวกันยางรักดิบในประเทศ
ไทยที่มีคุณภาพดีหายากมากขึ้น (เกียรติศักดิ์ ไชยเมืองชื่น, 2567) ทำให้ช่างบางกลุ่มมีการ
นำยางรักสังเคราะห์มาใช้ในการงานช่างประณีตศิลป์เครื่องรัก (วิชาญ เอียดทอง, 2557)
นอกจากนี้สภาพอากาศที่แปรปรวนในหนึ่งวันทำให้ยางรักที่ทาไว้แห้งเร็วหรือช้าไม่เท่ากัน
เนื้อรักที่ไม่แห้งจะทำให้ชิ้นงานไม่แข็งแรง ผิวของงานเครื่องรักจะไม่มันวาว ถ้ายางรักมี
ส่วนผสมอื่นปะปนจะทำให้รักแห้งช้า และเมื่อปิดทองสีทองค่าเปลวจะไม่สวยงาม

งานเครื่องรักในท้องถิ่นล้านนา ในอดีตมักทำของใช้ในชีวิตประจำวัน ที่เรียกว่า
เครื่องเงิน ซึ่งปัจจุบันนำไปประยุกต์เป็นของที่ระลึก ของชำร่วย ของตกแต่งบ้าน ได้แก่
ขันดอก ปุง อุบ (ภาชนะใส่สิ่งของหรืออาหารถวายพระ) ขันโตก เอิบ (หีบขนาดใหญ่)
แอ็บ (ตลับขนาดเล็ก) ซองมูลี (กล่องบุหรี) ชุดเขียนหมาก รวมทั้งของประดับ ได้แก่
กรอบรูป ที่เสียบจดหมาย ที่รองแก้วน้ำ แจกัน ปิ่นปักผม กำไลแขน หน้ากากมือถือ
 เป็นต้น

ภาพที่ 12 ชุดเขียนหมาก

ที่มา: (เกียรติศักดิ์ ไชยเมืองชื่น, 2567)

ภาพที่ 13 ขันโตก

ที่มา: (เกียรติศักดิ์ ไชยเมืองชื่น, 2567)

งานเครื่องรักในอนาคตควรมีการปรับนำไปใช้ทาบวัสดุอื่น เช่น เฟอร์นิเจอร์ หรือ
ของใช้ในชีวิตประจำวันที่หลากหลายแบบและตอบโจทย์ผู้บริโภค มีความแปลกตา ดึงดูด
ความสนใจ โดยใช้รักแท้ทดแทนยางรักกระป๋องเพื่อความคงทนของงาน นอกจากนี้ควรมี
การส่งเสริมด้านการตลาดเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น และให้ความรู้แก่
คนรุ่นใหม่ให้เห็นความสำคัญของงานศิลปะที่ใช้ยางรักหรือสนับสนุนให้เกิดครุภูมิปัญญา
ด้านงานเครื่องรักให้มีจำนวนมากขึ้น (จักริน สานูวิตร, 2567)

ภาพที่ 14 ลั่นชัก

ภาพที่ 15, 16 กระเป๋าและหน้ากากโทรศัพท์มือถือ

ที่มา: (วิชัยกุลเครื่องเงิน, 2567)

ที่มา: (วิชัยกุลเครื่องเงิน, 2567)

7 เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2567) งานช่างปิดทองบนพื้นเรียบ (ปิดทองทึบ). สืบค้นจาก https://www.finearts.go.th/storage/contents/detail_file/VRNWLMkvkbHlu46YmNWWVF9XnU8uEt9pDyzQt57S.pdf

กระทรวงวัฒนธรรม. (2551). *สัมมนาวิชาการ ศึกษาयरักเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินตติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

เกียรติศักดิ์ ไชยเมืองชื่น. (9 กุมภาพันธ์ 2567). สัมภาษณ์.

แกมมณี เจริญวงศ์. (2553). *การศึกษายารักจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน* (รายงานการวิจัย ฉบับที่ 271). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ.

จักริน สานูวิตร. (9 กุมภาพันธ์ 2567). สัมภาษณ์.

ฉลองเดช คุณานูมาต. (2557). การศึกษาแนวคิดคติจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนาจากงานจิตรกรรมล้านนา-เพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*. 34(3), 17-42.

ดิเรก อินจันทร์. (2559). “รัก” กับพระพุทธศาสนา. ใน *สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการและถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง “ยารัก กับภูมิปัญญาพื้นบ้านและศิลปะร่วมสมัย”*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

- เด็กชายผักอีเล็ด. (2567). “ช่างสิบหมู่” มีอะไรบ้าง เป็นมาอย่างไรและมีส่วนในงานศิลปกรรมไทยอย่างไร. สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/art/article_96093
- ทองพันธ์ จั๊มา. (1 มิถุนายน 2557). สัมภาษณ์.
- ทรูปลูกปัญญา. (2567). *ประติมากรรม*. สืบค้นจาก <https://www.truelookpanya.com/learning/detail/18051>
- ชนกฤต ก้องเวหา. (2567). “ลงรักปิดทอง” สุดยอดศิลปกรรมอันวิจิตรของไทย ทำอย่างไร?. สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_103662#google_vignette
- ธานินทร์ ทิพย์วงศ์. (บก.). (2555). *งานช่างศิลป์ไทย: ปูนปั้น เครื่องถมและลงยา เครื่องรักประดับมุก ประดับกระจก*. กรุงเทพฯ: แสงแดดเพื่อนเด็ก.
- บรรสรณ์ สุนันทะ. (6 กรกฎาคม 2557). สัมภาษณ์.
- บุญพ พันธ์ฟอง. (27 กรกฎาคม 2557). สัมภาษณ์.
- บุษรา. (2564). *การจัดผังบริเวณวัดในล้านนา*. สืบค้นจาก <https://www.li-zenn.com/contents/การจัดผังบริเวณวัดในล้านนา/>
- ประพิศ ประคุณหังสิต. (2537). “รัก” ต้นไม้มหัศจรรย์. สืบค้นจาก http://lib3.dss.go.th/fulltext/dss_j/2537_42_135_p12-14.pdf
- พระนิเทศก์ โรจนญาโณ (คำมูล), รวีโรจน์ ศรีคำภา และพระมหาสิทธิชัย ขยสิทธิ. (2564). คติความเชื่อในการปิดทองพระพุทธรูปของประชาชนในตำบลป่าเมต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. *วารสารธรรมวิษณุ*. 3(1), 127-138.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2557). ส่งส่วยด้วยรัก. ใน *พิพิธภัณฑธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติวัฒนธรรม “รัก” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภัทรพงศ์ เพาะปลูก. (6 กรกฎาคม 2557). สัมภาษณ์.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ล้านนาคดีศึกษา. (2557). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ 700 ปี*. สืบค้นจาก <https://lannakadee.cmu.ac.th/area2/page3.php?pid=5>

- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ล้านนาคดีศึกษา. (2557). *ประเภทของงานช่างล้านนา*. สืบค้นจาก <https://lannakadee.cmu.ac.th/area2/page3.php?pid=3>
- มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. (2548). เรื่องที่ 1 วัดไทย. ใน *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน* (ล.28). สืบค้นจาก <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=28&chap=1&page=t28-1-infodetail01.html>
- วิชัยกุลเครื่องเงิน. (2567). *กระบี่และหน้ากากโทรศัพท์มือถือ*. สืบค้นจาก <https://salahmade.com/artisan/2567>
- วิชัยกุลเครื่องเงิน. (2567). *ลิ้นชัก เครื่องเงินพัชร*. สืบค้นจาก <https://archive.sacit.or.th/handicraft/501>
- วิชาญ เอียดทอง. (2557). *ที่มาของยางรักดิบต่อการนำไปสืบสานงานหัตถกรรม*. ใน *พิพิธภัณฑธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ, วัฒนธรรม “รัก” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วุฒินันท์ สนิทรมย์. (10 กันยายน 2557). สัมภาษณ์.
- เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. (2550). *ศิลปะการปิดทอง*. กรุงเทพฯ: เศรษฐศิลป์.
- ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.). *ลงรักปิดทอง*. สืบค้นจาก https://www.sacit.or.th/uploads/items/attachments/cdeb62ca10f63c94f575fa8f7f7a2b1f/_2b017d2593959b9b50b5d33f353487f2.pdf
- สนั่น รัตนะ. (2546). *ลายคำล้านนา*. สืบค้นจาก <https://cfa.bpi.ac.th/sub5-2.html>
- สมโชติ อ่องสกุล. (2558). *ชุมชนช่างในเวียงเชียงใหม่: ประวัติศาสตร์ชุมชน*. เชียงใหม่: ศูนย์ล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2552). *อุโบสถ*. สืบค้นจาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=อุโบสถ-17-กันยายน-2552>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2555). *วิหาร*. สืบค้นจาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=วิหาร-10-ธันวาคม-2555>.
- Gantt, G. (2024). *Wat Saen Fang*. Retrieved from https://www.gerryganttphotography.com/Wat_SaenFang.htm.

**ความสำคัญของงานประวัติศาสตร์และโบราณคดีต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าพะเยา***

วิญญา มาแก้ว

หลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Received 13/02/24 Revised 21/10/24 Accepted 6/11/24

บทคัดย่อ

บทความนี้ ต้องการนำเสนอประเด็นบทบาทของงานศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์-โบราณคดี ที่มีสำคัญต่อการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่า โดยใช้กรณีตัวอย่างจากประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนา บริเวณเมืองเก่าพะเยา จากการศึกษาพบว่าเมืองเก่าพะเยาขาดแคลนแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเชิงกายภาพ ทั้งอาคารสถาปัตยกรรมและโบราณสถานที่ส่วนใหญ่ผ่านการบูรณะปฏิสังขรณ์จนห่างไกลจากรูปแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม เมืองเก่าพะเยา กลับอุดมด้วยข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์-โบราณคดี อาทิ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ ประติมากรรม ศิลาจารึก และโดยเฉพาะร่องรอย “เวียง” หรือชุมชนโบราณที่มีคูคันดินล้อมรอบ อันเป็นผลจากการศึกษารวบรวมและเก็บรักษา ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้ของปราชญ์ท้องถิ่นและนักวิชาการ ซึ่งส่งผลต่อเนื่องให้คนในท้องถิ่นมีสำนึกร่วมต่ออดีตของเมืองเก่าค่อนข้างสูง เมืองเก่าพะเยาจึงโดดเด่นด้วยการนำองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี มาต่อยอดในการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บท ซึ่งจะมีส่วนช่วยสร้างอัตลักษณ์ของเมืองและนำไปสู่การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต โดยมีวัฒนธรรมและองค์ความรู้ทางวิชาการเป็นฐานสำคัญ

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์, โบราณคดี, แผนแม่บทเมืองเก่า, เมืองเก่าพะเยา, การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

* ปรับปรุงจากบทความนำเสนอ ในการประชุมวิชาการพิพิธภัณฑสถานและมรดกวัฒนธรรม ครั้งที่ 1 Museum & Heritage 2020 เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2563 ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

The Importance of History and Archaeology Works in Cultural Heritage Management: A Case Study of Master Plan of Phayao Old Town

Wichaya Makaew

Cultural Studies Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Chiang Mai Rajabhat University

Received 13/02/24 Revised 21/10/24 Accepted 6/11/24

Abstract

This article presents the role and importance of historical and archaeological studies in the development of a master plan. This study uses a case example from the author's experience in participating in developing a master plan for the conservation and development of the old town of Phayao. According to the study's findings, the actual town of Phayao has very few cultural heritage sites. The majority of the exceptional architecture and historic sites that are still in use today have been significantly altered from their original condition. However, the old town of Phayao offers a large amount of historical and archaeological data, specifically antique sculptures and stone inscriptions, as well as vestiges of "Wiang" or an ancient settlement encircled by an earthen moat. Local researchers and academics have been continuously studying how to acquire, preserve, and spread knowledge. As a result, many residents have a strong feeling for the old town's history. Therefore, the development of the master plan of Phayao Old Town is outstanding in terms of bringing together knowledge of history and archaeology that appears to be expanding. This will contribute to the town's identity and future creative development, both socially and economically, based on cultural and academic knowledge.

Keywords: History, Archaeology, Master Plan of Old Town, Old Town of Phayao, Cultural Heritage Management

1. บทนำ

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 ได้กำหนดให้ “เมืองเก่า” หมายถึง “เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน หรือมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์ เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีรูปแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมท้องถิ่นหรือมีลักษณะเป็นรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาในยุคต่าง ๆ เมืองหรือบริเวณของเมืองที่เคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่งและยังคงมีลักษณะเด่นประกอบด้วยโบราณสถาน และเมืองหรือบริเวณของเมืองซึ่งโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งสถาปัตยกรรม มีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์” (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546, น. 9-10) ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ฉบับเดียวกันนี้ ยังแสดงให้เห็นว่า รัฐได้มีนโยบายให้มีการดำเนินงานเป็นพิเศษเฉพาะพื้นที่เมืองเก่า โดยให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ทำหน้าที่วางนโยบายกำหนดพื้นที่ จัดทำแผนแม่บท แนวทาง แผนปฏิบัติการ และมาตรการต่าง ๆ โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เพื่อให้บริเวณเมืองเก่าได้รับการคุ้มครองดูแลให้การพัฒนาพื้นที่ที่ตอบสนองประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน สอดคล้องควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554)

ทั้งนี้ การจัดทำแผนแม่บท นับเป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่ความเป็นไปได้ในการวางแนวทางในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่เมืองเก่าที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การศึกษาจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าจึง เป็นส่วนสำคัญในการจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การบริหารจัดการแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้เกิดคุณค่าทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และสร้างแนวทาง การพัฒนาพื้นที่เมืองอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า การจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บท การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเฉพาะแต่งงานด้านสถาปัตยกรรมและผังเมืองหรือศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมในเมือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบของเมืองในเชิงกายภาพเท่านั้น หากแต่เกี่ยวข้องกับอย่างมากกับข้อมูลองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี อันเป็นร่องรอยของผู้คน

ตั้งแต่อดีตยังเป็นสิ่งเชื่อมโยงให้เห็นเรื่องราวพัฒนาการของการก่อร่างสร้างเมืองพร้อม ๆ ไปกับบทบาทและวิถีชีวิตของผู้คน สังคม วัฒนธรรม ที่อยู่อาศัยหรือมีปฏิสัมพันธ์กับเมืองนั้น ที่สำคัญ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ยังช่วยสะท้อนตัวตนอันโดดเด่นของเมือง เป็นที่มาของอัตลักษณ์ความเป็นเมืองและแนวทางที่ชัดเจนในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ของเมืองเก่าในแต่ละแห่งด้วย บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษามิติประวัติศาสตร์และโบราณคดีจากประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าพะเยา โดยเป็นการสะท้อนประเด็นบทบาทความสำคัญของงานวิชาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับนักวิชาการท้องถิ่นด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่แนวทางการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาโดยเน้นท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการศึกษาและออกแบบแผนแม่บทฯ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในแง่ของการอนุรักษ์และการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นตัวตน และการยอมรับจากคนในชุมชน

2. เมืองเก่าพะเยา ศักยภาพและข้อจำกัดในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันมี “เมืองเก่า” ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้ว จำนวน 31 เมืองทั่วประเทศ โดยมีเมืองเป้าหมายที่อยู่ระหว่างดำเนินการประกาศเป็นเมืองเก่า 5 เมือง และมีเมืองเก่า 24 เมืองที่อยู่ระหว่างจัดทำแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า สำหรับ “เมืองเก่าพะเยา” อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ได้รับการประกาศขอบเขตเมืองเก่าเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2559 และได้มีการดำเนินการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าพะเยา นำโดยศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ได้แก่ มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตลอดจนมีการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการท้องถิ่นและประชาคมในพื้นที่ การจัดทำแผนแม่บทฯ เมืองเก่าพะเยา เริ่มดำเนินงานนับแต่ปี พ.ศ. 2561 จนดำเนินการแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2562 (แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าพะเยา, 2562)

คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ได้จำแนกเมืองเก่าเป็น 4 ประเภท โดยพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพเป็นเครื่องบ่งชี้

ความแตกต่างของเมืองเก่า คือ 1) เมืองเก่าที่ไม่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพที่บ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมืองในอดีต 2) เมืองเก่าที่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพอันบ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมืองหรือโบราณวัตถุสถานในอดีตและปัจจุบันไม่มีผู้คนพักอาศัยหรือพักอาศัยอยู่น้อย มีลักษณะเป็นเมืองร้าง และได้รับการอนุรักษ์ไว้ในลักษณะอนุสรณ์สถานหรืออุทยานประวัติศาสตร์ โดยกลายประโยชน์ใช้สอยเป็นแหล่งศึกษาหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 3) เมืองเก่าที่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพอันบ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมืองหรือโบราณวัตถุสถานในอดีต และมีการใช้สอยในลักษณะของเมืองที่ยังมีชีวิตอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบันในลักษณะของชุมชนเมืองขนาดเล็กหรือเมืองที่มีได้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการของจังหวัด และ 4) เมืองเก่าที่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพอันบ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมืองหรือโบราณวัตถุสถานในอดีต และมีการใช้สอยในลักษณะของเมืองที่ยังมีชีวิตอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบันในลักษณะของชุมชนเมืองขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการของจังหวัดที่มีประชากรพักอาศัยเป็นจำนวนมาก (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2562)

นอกจากนี้ หากพิจารณา เฉพาะ “เมืองเก่าที่มีพลวัต” คือเมืองเก่าที่ยังมีผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย และยังคงมีความเคลื่อนไหวทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ได้มีการจำแนกกลุ่มเมืองเก่าที่มีพลวัตเพื่อนำไปสู่ “การประกาศเมืองเก่า” ตามนโยบายของรัฐบาล โดยจำแนกจากความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีซึ่งสัมพันธ์กับขนาดของเมืองเก่า ยังสามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ เมืองเก่ากลุ่มที่ 1 เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีลักษณะเป็นเมืองขนาดใหญ่ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของรัฐโบราณหรือเมืองในเครือข่ายของรัฐโบราณ ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีและศิลปกรรมของยุคสมัยเป็นที่ประจักษ์ และยังเป็นเมืองที่มีพลวัตอยู่ในปัจจุบัน โดยมีความจำเป็นเร่งด่วนในการประกาศเป็นเมืองเก่าเพื่อเป็นกลไกในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองอย่างเหมาะสม เมืองเก่ากลุ่มที่ 2 เป็นเมืองที่มีความสำคัญรองลงมาจากกลุ่มที่ 1 ทั้งในประเด็นเรื่องขนาดเมืองและมิติความสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีกระบวนการกลายเป็นเมืองที่ยังไม่สูงมาก ตลอดจนปัญหาภัยคุกคามด้านต่าง ๆ ยังไม่มาก และเร่งด่วนเท่ากับเมืองเก่ากลุ่มที่ 1 และ เมืองเก่ากลุ่มที่ 3 เป็นเมืองโบราณขนาดเล็ก

มีหลักฐานทางโบราณคดีและศิลปกรรมไม่มาก มีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่มาก มีความหนาแน่นของการอยู่อาศัยเป็นชุมชนในระดับตำบลหรืออำเภอ บางแห่งไม่มีการอยู่อาศัย มีลักษณะเป็นเมืองร้าง จึงยังไม่จำเป็นเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการประกาศเป็นเมืองเก่า (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2562)

“เมืองเก่าพะเยา” ได้รับความเห็นชอบกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า จากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2559 มีเนื้อที่รวมทั้งหมด 20.59 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมเวียงโบราณสำคัญ 3 แห่ง ได้แก่ เวียงพะเยา เวียงท่าวังทอง และเวียงพระธาตุจอมทอง และนับได้ว่าพะเยาเป็น “เมืองเก่าที่มีพลวัต” ตามกลุ่มที่ 4 จากการแบ่งประเภทเมืองเก่าตามลักษณะทางกายภาพเป็นเครื่องบ่งชี้ความแตกต่างของเมืองเก่าเป็นสี่กลุ่มข้างต้น เนื่องจาก ปรากฏหลักฐานทางกายภาพได้แก่คูน้ำคันดินโบราณที่หลงเหลืออยู่ค่อนข้างชัดเจน ขณะเดียวกันบริเวณเมืองเก่าพะเยายังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวเมืองพะเยาอันเป็นพื้นที่ศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของจังหวัด นอกจากนี้ ในกระบวนการกำหนดขอบเขตเมืองเก่าพะเยา เมืองพะเยา ยังได้รับการจัดกลุ่มให้อยู่ในเมืองเก่าที่มีพลวัต กลุ่มที่ 2 จากการแบ่งกลุ่มเมืองเก่าที่มีพลวัตออกเป็นสามกลุ่ม โดยพิจารณาจากการเป็นเมืองประวัติศาสตร์ขนาดรองที่มีการซ้อนทับกันระหว่างเนื้อเมืองเก่าและเนื้อเมืองใหม่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาพื้นที่และสังคมอีกด้วย

จากการศึกษาสำรวจแหล่งมรดกวัฒนธรรมบริเวณเมืองเก่าพะเยา เมื่อพิจารณาในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า นอกจากร่องรอยคูน้ำคันดินโบราณทั้ง 3 แห่ง ที่ได้รับการกำหนดขอบเขตพื้นที่เป็นเมืองเก่าแล้ว พบว่าข้อจำกัดของเมืองเก่าพะเยา คือ ภูมิทัศน์ความเป็นเมืองเก่าในทางกายภาพ หรือคุณค่าทางภูมิทัศน์สถาปัตยกรรม ค่อนข้างขาดแคลน แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น ทั้งที่เป็นอาคารสถาปัตยกรรมตัวแทนแต่ละยุคสมัย และโบราณสถานที่ยังคงมีการใช้งานต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่แล้วได้รับการปฏิสังขรณ์จนห่างไกลจากรูปแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ในประเด็นศักยภาพของเมืองเก่า เมื่อพิจารณาตามแนวคิด “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” หรือ “ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์” ที่ให้ความสำคัญไม่จำเพาะต่อมรดกวัฒนธรรมที่เป็นกายภาพ หรือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้เท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญต่อ มรดกวัฒนธรรมที่เป็น “นามธรรม” หรือ “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ด้วย ซึ่งจะทำให้คุณค่าและความหมายของเมืองเก่าที่มีความ

ครบถ้วนสมบูรณ์ และสร้างบรรยากาศของเมืองเก่านั้น ๆ ให้มีตัวตนชัดเจน มีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างไปจากเมืองเก่าอื่น (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2562) ภายใต้มุมมองนี้ จะเห็นได้ว่า เมืองเก่าพะเยา กลับเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี เช่น ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ค่อนข้างเด่นชัด อันเป็นผลจากการศึกษารวบรวมและเก็บรักษาตลอดจนการเผยแพร่องค์ความรู้ภายในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายทศวรรษโดยปราชญ์ในท้องถิ่น นำโดยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ ผู้ก่อตั้งหอวัฒนธรรมนิทัศน์ และพระวิมลญาณมุนี เจ้าอาวาสวัดลี ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานพิมาย ส่งผลต่อเนื่องให้คนในท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยมีสำนึกร่วมต่ออดีตของเมืองเก่าพะเยา ค่อนข้างสูง สะท้อนผ่านการผลิตงานวิชาการโดยปราชญ์ท้องถิ่นที่มีจำนวนมาก และการตอบรับต่อการจัดกิจกรรมทางวิชาการอย่างกระตือรือร้น เช่น กิจกรรมการนำเสนอโครงการและการเปิดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าพะเยา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าคุณค่าเมืองเก่าของเมืองพะเยาในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีซึ่งเป็นคุณค่าในเชิงนามธรรมและจับต้องไม่ได้ มีความโดดเด่นยิ่ง

ข้อที่เป็นปัญหาอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญ คือการดำเนินการเกี่ยวกับเมืองเก่าพะเยา ระยะแรกเริ่ม โดยเฉพาะในกรณีการศึกษากำหนดขอบเขตเมืองเก่า นับแต่ปี พ.ศ. 2559 ให้ความสำคัญต่องานด้านประวัติศาสตร์-โบราณคดีในท้องถิ่นในสัดส่วนที่น้อยกว่าข้อมูลทางกายภาพ เห็นได้จากในการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าพะเยานั้น คณะทำงานไม่มีผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี หากแต่เน้นความสำคัญในด้านผังเมือง สถาปัตยกรรม สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่าทางกายภาพ หรือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นหลัก ส่งผลให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์โบราณคดีในการกำหนดขอบเขตเมืองเก่าบางส่วนเกิดความคลาดเคลื่อน อย่างน้อยในสองประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก ข้อมูลในรายงานที่ระบุว่า “...พะเยาเคยอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรสุโขทัย ก่อนจะพัฒนาเป็นรัฐอิสระ โดยมีพระญางำเมืองเป็นกษัตริย์เมืองพะเยาพระองค์แรก...” โดยอ้างอิงหลักฐานจากจารึกหลักที่ 2 (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2559, น. 12) เห็นชัดว่าเป็นข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง

อันเกิดจากการขาดการวิพากษ์หลักฐาน ทั้งนี้ แม้ว่าข้อความจารึกหลักที่ 2 มีข้อความกล่าวว่า อาณาเขตสุโขทัยภายใต้พ่อขุนศรีนาวนำถม แผ่ขยายไปถึง ลำพูน เชียงแสน พะเยานั้น พึงเข้าใจได้ว่าเป็นการกล่าวอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมของกษัตริย์ในยุคจาริต แต่หากพิจารณาจากอายุของหลักฐาน จะเห็นได้ชัดว่าข้อความดังกล่าว เป็นข้อความที่กล่าวย้อนกลับไปในอดีต กล่าวคือ พระมหาเถรศรีศรธาผู้สร้างจารึกหลักที่ 2 นั้น มีชีวิตในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 ในรัชสมัยพระญาติไทย แต่เรื่องราวของพ่อขุนศรีนาวนำถมนั้นเกิดขึ้นก่อนหน้าถึง 3 ศตวรรษ รวบรวมช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 ทำให้ข้อความในจารึกหลักที่ 2 มีความผิดพลาด เช่น การระบุถึงเมืองเชียงแสนในขณะที่เมืองเชียงแสนนั้นสถาปนาโดยพระญาแสนพูในพุทธศตวรรษที่ 19 (สร้อยดี อ่องสกุล, 2566) รวมไปถึงกรณีที่ข้อมูลรายงานระบุว่า พระญางำเมืองเป็นกษัตริย์เมืองพะเยาพระองค์แรก ขัดแย้งกับตำนานพื้นเมืองพะเยา ที่ระบุชัดเจนว่า ขุนจอมธรรม คือผู้แรกสถาปนาและปฐมกษัตริย์ของเมืองพะเยา (เฉลิมวุฒิ ต๊ะคำมี, 2557)

นอกจากนี้ บริบททางประวัติศาสตร์ยังชี้ให้เห็นว่า ในรัชสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถม บ้านเมืองในแถบตอนเหนือรวมทั้งเมืองพะเยา มีพัฒนาการในระดับรัฐสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแคว้นหิรัญนครเงินยาง (โยนก) ในราชวงศ์ลวจังกราช โดยไม่มีความเกี่ยวข้องกับสุโขทัย ยกเว้นนครรัฐแพร่-น่าน ซึ่งสัมพันธ์กับสุโขทัยในลักษณะเครือญาติ โดยเฉพาะในสมัยพระญาติไทยซึ่งปรากฏหลักฐานว่าสุโขทัยได้แผ่ปริมณฑลอำนาจมาถึงเมืองแพร่ และเป็นพันธมิตรใกล้ชิดกับแคว้นน่าน แต่ไม่ได้ปรากฏความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหนือเมืองพะเยา เนื่องจากเมืองพะเยาถูกผนวกรวมเข้ากับล้านนาระหว่างรัชสมัยพระญาคำฟูเป็นต้นมา (สร้อยดี, 2566)

ประเด็นที่สอง การกำหนดอายุสมัยพัฒนาการของเมืองพะเยา ที่ยึดเอายุคสมัยของประวัติศาสตร์ในมุมมองของเรื่องเล่ารัฐชาติ ที่ไม่สอดคล้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น คือ การกำหนดยุคสมัยอย่างน้อยสองยุคที่ไม่สอดคล้องกับพัฒนาการของท้องถิ่น ได้แก่ การกำหนด “เมืองพะเยาในสมัยสุโขทัย” และ “เมืองพะเยาสมัยอยุธยา” (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2559) การกำหนดยุคสมัยดังกล่าว นอกจากจะขัดกับหลักฐานประวัติศาสตร์แล้ว ยังทำให้พลวัตทางประวัติศาสตร์ของเมืองพะเยาด้อยค่าลง ซึ่งแท้จริงแล้วในช่วงเวลานับแต่พุทธศตวรรษ

ที่ 17-18 เป็นต้นมา หลักฐานประวัติศาสตร์ล้วนชี้ให้เห็นว่าเมืองพะเยามีพัฒนาการของตนเองอย่างชัดเจน ขณะที่มีความสอดคล้องและความสัมพันธ์ทางการเมืองใกล้เคียงกับชุมชนใกล้เคียงในแถบภาคเหนือตอนบนในปัจจุบันมากกว่ารัฐในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แถบภาคกลางของประเทศไทยดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ ในการกำหนดขอบเขตเมืองเก่าพะเยาตามรายงานเมื่อปี 2559 ได้ละเลย “เวียง” อีกสองแห่งซึ่งเป็นองค์ประกอบของเมืองพะเยาโบราณ ได้แก่ “เวียงหนองหวี” และ “เวียงปุลาม” ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอาจเกิดจากการขาดความเข้าใจต่อลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนเมืองโบราณในเขตล้านนา โดยเฉพาะเมืองขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญมักไม่ได้มีลักษณะเป็นเมืองที่มีคูน้ำคันดินเดียว แต่ความเป็น “เมือง” มักประกอบไปด้วย “เวียง” คือชุมชนที่มีคูน้ำคันดินหลายแห่งสร้างประกอบกัน ในลักษณะเมืองที่มีความซับซ้อน (Complex) (วราวุธ ศรีโสภาค, 2533; 2538) ซึ่งเวียงทั้งสองแห่งที่ไม่ถูกจัดเป็นเขตเมืองเก่าพะเยานั้น แท้จริงแล้วมีร่องรอยที่เป็นแนวต่อเนื่องเป็นแนวเดียวกันอย่างเห็นได้ชัด ดังภาพที่ 2-3 การกำหนดขอบเขตเมืองเก่าดังกล่าวจึงถือได้ว่าละเลยข้อมูลทางโบราณคดี และอาจส่งผลให้เกิดปัญหาในอนาคตเมื่อมีการขยายตัวของเมืองเสี่ยงต่อการที่องค์ประกอบที่สมบูรณ์ของเมืองจะถูกทำลาย

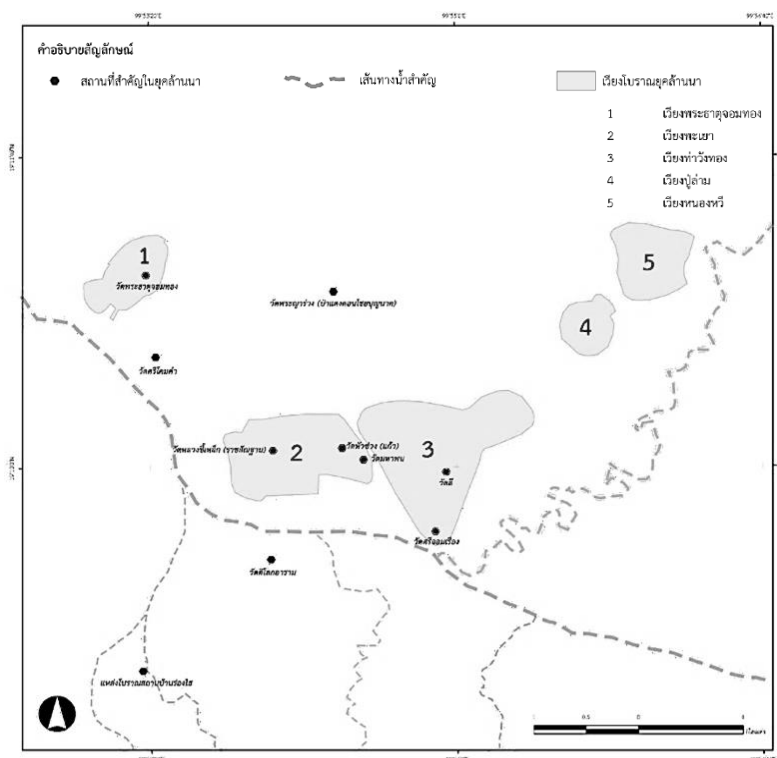
จากข้อจำกัดและศักยภาพของเมืองเก่าพะเยา ความข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นคือ แม้ท้องถิ่นจะมีศักยภาพสูงในการคงไว้ซึ่งมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่การทำความเข้าใจท้องถิ่นโดยไม่ได้ยึดท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางการศึกษา ส่งผลให้การจัดการมรดกวัฒนธรรมไม่สามารถสะท้อนความเป็นตัวตนของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยเฉพาะกรณีที่ท้องถิ่นขาดลักษณะกายภาพที่โดดเด่น หรือมีความโดดเด่นในเชิงกายภาพแต่ขาดเรื่องราวที่มาที่ไปทำให้ไม่สามารถอธิบายความเป็นตัวตนของท้องถิ่นได้เท่าที่ควร ในการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทจึงต้องมีการทบทวนองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความชัดเจนและสามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาบนฐานความเป็นท้องถิ่นเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตเมืองเก่าพะเยาและเขตพื้นที่ต่อเนื่องเมืองเก่าพะเยา
ที่มา: (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562, น. 3)

ภาพที่ 2 ภาพถ่ายทางอากาศเวียงพะเยา พ.ศ. 2513 สามารถเห็นร่องรอยเวียงทั้ง 5 แห่ง
ที่มา: (กรมแผนที่ทหาร, 2513)

ภาพที่ 3 แผนที่บริเวณเมืองเก่าพะเยา แสดงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์ของเมืองพะเยาถึงยุคล้านนา

ที่มา: (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562, น. 12)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2567

3. ข้อเสนอลำดับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์-โบราณคดี เพื่อการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทเมืองเก่าพะเยา

ในส่วนนี้เป็นข้อเสนอต่อประเด็นการจัดลำดับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เพื่อการจัดการแผนแม่บทและผังแม่บทเมืองเก่าพะเยา ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าพะเยา เกิดจากการประมวลข้อมูลและองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีทั้งหมด ทั้งที่เป็นงานศึกษาวิจัย หลักฐานลายลักษณ์อักษรขั้นต้น หลักฐานชั้นรอง โดยเฉพาะข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดีซึ่งสำนักศิลปากรที่ 7 เชียงใหม่ และนักโบราณคดีที่ทำงานในพื้นที่ ได้อนุเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานทางโบราณคดี ประกอบกับข้อมูลหลักฐานที่มีการศึกษาวิจัยมาแล้วทั้งโดยนักวิชาการภายนอก ในรูปงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และที่มีการศึกษารวบรวมโดยนักวิชาการภายในท้องถิ่น เมื่อสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดจึงทำให้สามารถลำดับพัฒนาการของเมืองเก่าพะเยาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้โดยอาศัยพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นเองเป็นแกนหลักกำหนด ซึ่งจัดทำเป็นแผนที่มรดกวัฒนธรรมถือว่าเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้สำหรับการค้นหาอัตลักษณ์ของเมืองและนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เมืองเก่าในที่สุด

3.1 เมืองพะเยาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (ก่อนพุทธศตวรรษที่ 17)

การกำหนดยุคสมัยของเมืองเก่าพะเยา แบ่งออกเป็นยุคต่าง ๆ ตามหลักฐานที่พบในพื้นที่ เริ่มจาก ร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งพบว่าพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำอิงอันเป็นที่ตั้งของเมืองเก่าพะเยา มีพัฒนาการที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางโบราณคดีอย่างน้อยสามแหล่ง ได้แก่ วัฒนธรรมหินดั่งลุ่มแม่น้ำอิง ซึ่งพบร่องรอยการใช้หินขนาดใหญ่ (Megalithic) ประกอบกันเป็นเสาตั้งบนยอดเขานับแต่บริเวณ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ไปจนถึง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2538) วัฒนธรรมสมัยโลหะ ที่เวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา สะท้อนพัฒนาการสังคมที่พัฒนาสู่การใช้โลหะในการทำเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับ จากการดำเนินงานของนักโบราณคดีสามารถกำหนดอายุหลุมขุดค้นแหล่งฝังศพที่พบ ได้ระหว่างต้นพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 (กรมศิลปากร, 2547) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร่องรอยชุมชนสมัยก่อน

ประวัติศาสตร์บริเวณดอยด้วนหรือดอยชมพูใกล้เขตเมืองเก่าพะเยาบริเวณ แหล่งโบราณคดีบ่อสิบสอง ที่มีการพบเครื่องมือหินและภาพเขียนสี สอดคล้องกับตำนานการอยู่อาศัยแรกเริ่มของกลุ่มคนแถบเมืองพะเยาก่อนจะพัฒนาเป็นบ้านเมืองในระยะต่อมา

3.2 เมืองพะเยาสมัยตำนาน (พุทธศตวรรษที่ 17-19)

ราวพุทธศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา เมืองพะเยามีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ค่อนข้างชัดเจน เนื่องจากมีเรื่องราวปรากฏใน “ตำนานพื้นเมืองพะเยา” (เฉลิมวุฒิ ต๊ะคำมี, 2557) ทำให้สามารถแบ่งพัฒนาการยุคตำนานได้ถึง 4 ช่วง ได้แก่ 1) นครรัฐพะเยายุคสถาปนา พะเยาพัฒนาการเป็นบ้านเมืองขึ้นโดยเกิดจากการขยายตัวของราชวงศ์ลาวจก ราชแห่งแคว้นหิรัญนครเงินยาง (บริเวณเชียงใหม่ในปัจจุบัน) มายังบริเวณลุ่มแม่น้ำอิง โดยขุนจอมธรรมโอรสภักดิ์หิรัญนครเงินยางได้สร้างเมือง “ภูกามยาว” ขึ้นโดยความร่วมมือจากชนพื้นเมืองดั้งเดิมซึ่งตำนานบอกเล่าในรูปของฤๅษีแห่งดอยด้วน ตามตำนานมีความเป็นไปได้ที่เวียงแห่งใดแห่งหนึ่งในพะเยาอาจเป็นเวียงที่มีอยู่แล้วก่อนที่ขุนจอมธรรมจะเข้ามาก่อนจะได้สถาปนาเวียงขึ้นมาอีกแห่งหนึ่ง 2) นครรัฐพะเยายุคเข้มแข็ง ขุนเจืองภักดิ์เมืองพะเยาในช่วงเวลาต่อมามีความเข้มแข็งอาศัยเมืองพะเยาเป็นฐานขยายอำนาจถึงดินแดน “ผืนแมนตาตอกขอกฟ้าต่ายน” สันนิษฐานว่าเป็นเมืองเดียนเบียนฟูทางตอนเหนือของเวียดนามในปัจจุบัน วรรณกรรม “ท้าวฮุ่งขุนเจือง” สะท้อนภาพขุนเจืองที่กลายเป็นวีรบุรุษที่มีชื่อเสียงตลอดลุ่มน้ำโขง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2538, น. 344) 3) นครรัฐพะเยายุครุ่งเรือง ในรัชสมัยพระญาจำเมือง เป็นยุคที่เมืองพะเยาโดดเด่นในฐานะรัฐอิสระที่มีบทบาทต่อรัฐใกล้เคียงระดับเดียวกันกับสุโขทัยในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง และล้านนาในรัชสมัยพระญามังรายที่สุด 4) นครรัฐพะเยายุคเสื่อมสลาย เป็นช่วงเวลาที่พะเยาถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา (สร้อยดี อ่องสกุล, 2566, น. 42-44)

เห็นได้ว่า เมืองพะเยายุคตำนานนับเป็นช่วงสมัยที่แม้ว่าจะพบหลักฐานทางโบราณคดีสนับสนุนน้อย แต่กลับเป็นช่วงเวลาที่ปรากฏอยู่ในความทรงจำและความรับรู้ของคนทั่วไป อาจกล่าวได้ว่า เมืองพะเยาในสมัยตำนาน เป็นช่วงเวลาที่มียุคภาพที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองพะเยาได้อย่างชัดเจนที่สุด ทั้งนี้หลักฐานโบราณคดีสำคัญที่สะท้อนการมีอยู่ของยุคนี้ นอกจากแนวคูน้ำคันดินเวียงต่าง ๆ

ซึ่งสันนิษฐานว่าบางแห่งอาจสร้างขึ้นในช่วงสมัยนี้แล้ว ยังพบว่า แหล่งโบราณคดีเตาเผาเครื่องถ้วยโบราณเวียงบัว ห่างออกไปจากตัวเมืองพะเยาด้านทิศใต้ มีการศึกษาทางโบราณคดีโดยกำหนดอายุด้วยค่าทางวิทยาศาสตร์ที่เก่าไปถึงยุคสมัยที่พะเยามีความรุ่งเรืองและมีบทบาทในระดับภูมิภาคในช่วงรัชสมัยพระญางำเมือง (สายันต์ ไพรชาญจิตร์, 2555) ซึ่งทำให้เมืองพะเยายุคนี้เข้าใจกับยุคสมัยประวัติศาสตร์อีกด้วย

3.3 เมืองพะเยาสมัยประวัติศาสตร์ (พุทธศตวรรษที่ 19-25)

สมัยประวัติศาสตร์ของเมืองพะเยา กำหนดจากการพบหลักฐานลายลักษณ์อักษรร่วมสมัยที่กำหนดอายุได้ชัดเจน โดยเฉพาะศิลาจารึก ประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดี มีการขุดตรวจคูคันดินเวียงพะเยาด้านทิศเหนือ และบริเวณกลางเมือง สามารถกำหนดอายุได้ไม่น้อยกว่าช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 (กรมศิลปากร, 2560) แสดงว่าเวียงพะเยา ปรากฏอยู่แล้วอย่างน้อยในช่วงเวลานี้ แม้พะเยาจะสิ้นสุดความเป็นนครรัฐอิสระโดยตกเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา แต่เมื่อพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์พบว่าเมืองพะเยายังคงมีบทบาทโดดเด่นในฐานะหัวเมืองเอก และมีบทบาทอย่างสำคัญในประวัติศาสตร์ เช่น การที่เจ้าเมืองพะเยามียศเป็น “เจ้าสีหมัน” มากกว่าเจ้าเมืองอื่น และมักเป็นบุคคลใกล้ชิดกษัตริย์ที่เมืองเชียงใหม่ (สรสวดี อ่องสกุล, 2566) โดยเฉพาะกรณี “พระญาอุธิษฐิระ” เชื้อพระวงศ์จากแคว้นสุโขทัยซึ่งได้เป็นเจ้าเมืองพะเยา ในช่วงที่ล้านนา-อยุธยาทำสงครามกัน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 (สรสวดี อ่องสกุล, 2566) ทำให้พะเยาปรากฏร่องรอยโบราณสถาน โบราณวัตถุ และจารึกจำนวนมาก รวมไปถึงร่องรอยการขยายตัวของชุมชนไปจนถึงบริเวณที่เป็นกว๊านพะเยาในปัจจุบัน และบริเวณโบราณสถานบ้านร่องไฮ ซึ่งพบซากอาคารศาสนสถานจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับศิลปะสุโขทัย เมืองพะเยายังคงเจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระเมืองแก้ว ซึ่งมีการเริ่มสร้าง “พระเจ้าตนหลวงวัดศรีโคมคำ” พระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่กลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพะเยาจนถึงปัจจุบัน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2538)

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-24 นั้น มีความเข้าใจว่า ประวัติศาสตร์การเมืองของเมืองพะเยา หยุดชะงักลงไม่มีความต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เข้าใจเช่นนี้ คือ การตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพม่า แต่ในทางกลับกันหมายถึงการที่เรายังขาดแคลนหลักฐานของ

ช่วงเวลานี้ นั่นเอง หลักฐานบางส่วนเท่าที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่าเมืองพะเยาไม่ได้ร้างไปเสียทีเดียว นักวิชาการท้องถิ่นบางท่านได้ให้ทัศนะที่น่าสนใจว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวเมืองพะเยาเพียงแต่ “ร้างอำนาจรัฐ” แต่ชุมชนชาวพื้นเมืองบางส่วน เช่น ชุมชนข้าววัดพระธาตุจอมทองและวัดศรีโคมคำ ยังคงสถานะชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน

3.4 ประวัติศาสตร์เมืองพะเยาร่วมสมัย (พุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา)

พุทธศตวรรษที่ 24 เมืองพะเยาได้รับการฟื้นฟูและกลายเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยาม ในสมัยรัตนโกสินทร์ และมีพัฒนาการร่วมกันของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ผ่านช่วงเวลาของการปฏิรูปการปกครองสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 การได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ “เงี้ยวก่อการจลาจลในมณฑลพายัพ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งทำให้บทบาทชาวไทใหญ่และตองสูที่เคยเข้ามามีบทบาทแถบย่านแม่ต้าในช่วงการสัมปทานป่าไม้ของอังกฤษถูกแทนที่ด้วยบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งเติบโตจากย่านเศรษฐกิจบริเวณหนองระบุ รวมไปถึงจนถึงย่านตลาดกลางเมืองที่เปลี่ยนผ่านจากที่ดินของเจ้านายท้องถิ่นมาสู่ย่านประกอบการของชาวจีน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2538) เมืองพะเยาเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติไทยร่วมสมัย โดยพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีถึงสองพระองค์ เสด็จประพาสเมืองพะเยา ได้แก่ รัชกาลที่ 7 เสด็จเมื่อ พ.ศ. 2469 และ รัชกาลที่ 9 ได้เสด็จเมื่อ พ.ศ. 2501 ต่อมาเหตุการณ์เพลิงไหม้ครั้งใหญ่ย่านตลาดสดเมืองพะเยา พ.ศ. 2505 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพครั้งใหญ่ ส่งผลให้ลักษณะกายภาพเมืองพะเยาเป็นเช่นปัจจุบัน ปัจจุบันเมืองพะเยายังคงเป็นแหล่งของสังคมพหุวัฒนธรรม มีทั้งชาวจีนหลากหลายกลุ่ม รวมไปถึงชาวมุสลิม คนเชื้อสายไทใหญ่ และคนพื้นเมืองที่อยู่อาศัยร่วมกัน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2538)

การลำดับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองพะเยาทำควบคู่ไปกับการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี และสถาปัตยกรรม ตลอดจนบทบาทของกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์ที่ปะทะสังสรรค์ร่วมกันในประวัติศาสตร์ ได้ใช้เป็นเครื่องยืนยันความมีตัวตนของยุคสมัยในแต่ละช่วงเวลาของเมืองเก่าพะเยา ทำให้มองเห็นภาพพัฒนาการแต่ละช่วงเวลาของเมืองพะเยาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นผ่านร่องรอยรูปแบบ

สถาปัตยกรรม โบราณสถาน และอาคารบ้านเรือน ที่ยังคงปรากฏ นำไปสู่การจัดทำแผนที่วัฒนธรรม ที่รวมเอาสถานที่สำคัญอันเป็นตัวแทนของยุคสมัยต่าง ๆ ที่มีคุณค่าความสำคัญในระดับต่าง ๆ จะเป็นส่วนสำคัญที่นำไปใช้กำหนดยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าพะเยาด้วย (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 4 โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์เวียงพยาว วัดลี (ซ้าย) โบราณวัตถุ – ศิลาจารึก
ในหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ (กลาง-ขวา)
ที่มา: (วิชญา มาแก้ว, 2562)

4. บทสรุปและแนวทางในอนาคต

การจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เมืองเก่า นับเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ในหลายด้าน ได้แก่ สถาปัตยกรรมและผังเมืองการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส่วนด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ไม่เพียงแต่เป็นสิ่งเสริมสร้างสุนทรียภาพก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกความภาคภูมิใจหรือให้คุณค่าในเชิงนามธรรม หากแต่ ยังมีข้อมูลองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่มีส่วนสำคัญอย่างมากในแง่ข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ สัมพันธ์กับข้อมูลทางกายภาพ อย่างสถาปัตยกรรมและผังเมือง โดยเป็นการศึกษา ร่องรอยของสังคมวัฒนธรรมในอดีต ที่ประกอบสร้างความเป็นเมืองขึ้นจากเงื่อนไขปัจจัย ในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ส่งผลให้สามารถจินตนาการถึงความเป็นเมืองที่โดดเด่นและมีความเฉพาะตัวของแต่ละแห่ง แต่ไม่ตัดขาดจากบริบทระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับสากล อย่างไรก็ตาม อาจพบได้ว่าปัจจุบันปัญหาเรื่องโครงสร้างประวัติศาสตร์ชาติยังคงมีข้อจำกัดโดยมีที่ทางให้แก่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นค่อนข้างน้อย ส่งผลให้การศึกษาเรื่องราวท้องถิ่นเป็นไปอย่างจำกัด เพราะในโครงสร้างของประวัติศาสตร์ความเป็นชาติอาจเป็นการรวมศูนย์อำนาจยกย่องวัฒนธรรมส่วนกลางและส่งผลให้เกิดการกดทับความเป็นท้องถิ่น ซึ่งโดยมากนำไปสู่วิกฤตอัตลักษณ์แก่ท้องถิ่น เช่น การที่ท้องถิ่นไม่สามารถนิยามตัวตนของตนเองได้แม้ชุมชนบางแห่งจะมีลักษณะทางกายภาพเชิงสถาปัตยกรรมหรือผังเมืองที่โดดเด่น แต่ขาดที่มาหรือเรื่องราวที่ไม่สามารถขับเคลื่อนคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของตนได้ออกมาอย่างเต็มที่ ขณะที่กรณีเมืองเก่าพะเยา แม้ขาดความโดดเด่นในด้านกายภาพเมื่อเทียบกับเมืองอื่น แต่องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีที่ปรากฏ อาจไม่สมบูรณ์ที่สุด แต่ช่วยขับเคลื่อนอัตลักษณ์ของความเป็นเมืองเก่าได้อย่างน่าสนใจ

ไม่เพียงเท่านั้น การจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทเมืองเก่า ทางคณะที่ปรึกษาได้กำหนดยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าพะเยา จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และความเข้าใจ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ และสภาพภูมิทัศน์เมือง ยุทธศาสตร์ที่ 4 การส่งเสริมเศรษฐกิจและ

การท่องเที่ยว และยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาองค์กรและกลไกการบริหารจัดการบริเวณเมืองเก่า โดยองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีส่วนสำคัญปรากฏในทุกยุทธศาสตร์ รวมไปถึงการเปิดช่องขยายพื้นที่เมืองเก่าให้ครอบคลุมแนวเวียงโบราณของเมืองพะเยาที่เหลือในอนาคต การจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทเมืองเก่าพะเยา จึงมีความโดดเด่น ด้วยการนำองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี มาต่อยอดเพื่อจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บท ซึ่งมีส่วนช่วยสร้างอัตลักษณ์ของเมืองและนำไปสู่การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ทั้งในเชิงสังคมและเชิงเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต โดยมีฐานทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้ทางวิชาการเป็นสำคัญ ทั้งนี้ โดยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดระหว่างคณะที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการแต่ละด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนจากคนท้องถิ่น ทั้งระดับการศึกษารวบรวมข้อมูล อนุกรรมการ และการเปิดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นหลายครั้ง ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาแผนที่มีความสมบูรณ์และได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่น โดยมีความหวังว่า แผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าพะเยาฉบับดังกล่าวจะได้รับการต่อยอดนำไปใช้ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติจริง และเมื่อมีผลจากการศึกษาเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจช่วยเสริมหรือส่งผลต่อความเข้าใจเดิมก็อาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต แต่ยังคงหลักการสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับการอนุรักษ์ และวิถีชีวิตจิตวิญญาณ ของคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ภาพที่ 6 บรรยากาศความสนใจและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นอย่างกระตือรือร้นต่อ
กระบวนการการจัดทำแผนแม่บทเมืองเก่าพะเยา
ที่มา: (วิษญา มาแก้ว, 2562)

5. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร หัวหน้าโครงการ แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าพะเยา อนุญาตให้ใช้ข้อมูลในการ เขียนบทความ รวมทั้งทีมงานจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยพะเยา ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนแนวคิดในการทำงาน ทำให้ได้รับประสบการณ์อันมีค่ายิ่ง ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์สมโชติ อ๋องสกุล หัวหน้าทีมที่ปรึกษาด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี และ ศาสตราจารย์เกียรติคุณสรสวดี อ๋องสกุล ที่ปรึกษาโครงการ ที่ได้ให้โอกาสร่วมงานจัดทำ แผนแม่บทและผังแม่บทเมืองเก่าในครั้งนี้ ขอขอบคุณ คุณพลพยุหะ ไชยรส นักโบราณคดี ประจำสำนักศิลปากรที่ 7 เชียงใหม่ คุณวิวรรณ แสงจันทร์ นักโบราณคดีอิสระ อาจารย์ วัฒน ปิงเมืองเหล็ก และอาจารย์เกื้อพงษ์ (เกรียงศักดิ์) ไชยตรุณ ปราษณ์ท้องถิ่นเมืองพะเยา ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ยิ่ง

6. เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2547). รายงานการขุดค้น เมือง กำแพงเมือง เวียงลอ (หลุมขุดค้นที่ 1-8).

น่าน: สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน. (เอกสารอัดสำเนา).

กรมศิลปากร. (2560). รายงานการขุดค้นทางโบราณคดี กำแพงเมืองคูเมืองเวียงพะเยา

อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โครงการสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

กำแพงเมืองเวียงพะเยา. เชียงใหม่: สำนักศิลปากรที่ 7 เชียงใหม่ กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2560). รายงานการขุดค้นทางโบราณคดีเวียงพะเยาเพื่อใช้เป็นข้อมูล

ประกอบการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์กำแพงเมืองคูเมืองเวียงพะเยา อำเภอเมือง

จังหวัดพะเยา. เชียงใหม่: สำนักศิลปากรที่ 7 เชียงใหม่ กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2561). รายงานการปรับปรุงและขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดี โบราณสถาน

บ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา. เชียงใหม่: สำนัก

ศิลปากรที่ 7 เชียงใหม่ กรมศิลปากร.

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2562). เมืองเก่าในประเทศไทยและแนวคิดภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์กับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า. ใน เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิชาการ คณะอนุกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ครั้งที่ 2 เมืองเก่า กับบริบทสังคมร่วมสมัย. วันที่ 26 เมษายน 2562 ณ ห้องพินิจ 4 - 6 อิมแพ็ค เมืองทองธานี นนทบุรี.

เกรียงศักดิ์ ชัยดรุณ. (2552). จารึกที่ค้นพบใหม่ในเมืองพะเยา. พะเยา: หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ.

เกรียงศักดิ์ ชัยดรุณ. (2554). วัดโบราณในเมืองพะเยา. พะเยา: หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ.

เกรียงศักดิ์ ชัยดรุณ. (2556). จดหมายเหตุเมืองพะเยา. พะเยา: หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ.

เกรียงศักดิ์ ชัยดรุณ. (2558). ย่านเก่าเมืองเก่าในเมืองพะเยา. พะเยา: หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ.

เฉลิมวุฒิ ต๊ะคำมี. (2557). ตำนานพื้นเมืองพะเยา. เชียงใหม่: นครพิงค์การพิมพ์.

บุษกร หนูนิล. (2530). การศึกษาเมืองโบราณบ้านประตูลี้ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546. (2546, 26 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 120 ตอน พิเศษ 37 ง. 8-13.

วรารุช ศรีโสภาค. (2533). การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกลุ่มชนโบราณที่มีคู-คันดินล้อมรอบในบริเวณเมืองพะเยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วรารุช ศรีโสภาค. (2538). ชุมชนโบราณที่มีคู-คันดินล้อมรอบในลุ่มน้ำแม่อิง: การศึกษาเชิงภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและความสัมพันธ์ในระบบ โครงสร้างสังคมเมือง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

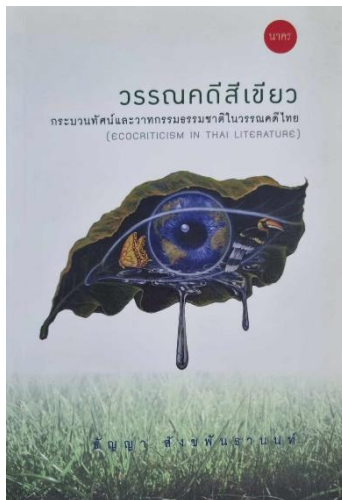
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2532). *พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2562). *แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมบริเวณเมืองเก่าพะเยา*. พะเยา: สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพะเยา.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2562). *แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าพะเยา*. พะเยา: สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพะเยา.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2561). *ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2566). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สายันต์ ไพรชาญจิตร์. (2555). *อารยะพะเยาที่แหล่งเตาเวียงบัว*. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). *ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่า เล่มที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองเก่าในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2559). *โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าพะเยา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (บก.). (2538). *ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมเมืองพะเยา*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (บก.). (2538). *ประชุมจารึกเมืองพะเยา*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.

สวมนวนลีเซียวอ่านวรรณคดีลีเซียว

วาทีนี คิริชัย

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ชื่อหนังสือ	วรรณคดีลีเซียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย (ECOCRITICISM IN THAI LITERATURE)
ผู้เขียน	ธัญญา สังขพันธานนท์
ISBN	978-616-7184-21-0
จำนวน	354 หน้า
ปีที่พิมพ์	2556
สำนักพิมพ์	นาคร
ราคา	320 บาท

หนังสือวรรณคดีลีเซียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย (Ecocriticism in Thai Literature) ของรองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งผู้อ่านโดยมากรู้จักในนามปากกา ไพฑูรย์ ธัญญา ผู้สร้างสรรค์เรื่องสั้นชุด ก่อกองทราย เรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2530 และได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2559

อาจารย์ธัญญา สังขพันธานนท์ได้สร้างสรรค์งานเขียนทั้งทางวิชาการและงานวรรณกรรมซึ่งสะท้อนตัวตน ประสบการณ์ ความคิด องค์ความรู้ที่ได้สั่งสมมาตลอดระยะเวลาในแวดวงวิชาการและวงการน้ำหมึก ดังเช่นหนังสือที่จะได้กล่าวถึงในครั้งนี้ คือผลงานทางวิชาการอันเกิดจากการตกผลึกองค์ความรู้ทางวรรณคดีวิจารณ์แนวใหม่จากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย ด้านวรรณคดีวิจารณ์ในปี พ.ศ. 2553 ได้แก่หนังสือเรื่อง วรรณคดีลีเซียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2567

(Ecocriticism in Thai Literature) ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ชลธิรา สัตยาวัฒนา กล่าวถึง ผู้เขียนและหนังสือเล่มนี้ในบทนำเสนอ “วรรณคดีสีเขียวกับการแต่งแต้มสีเขียวด้วยเชิงช่าง ชั้นครู: วรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศและสตรีนิยมเชิงนิเวศในวรรณคดีไทย” โดยอธิบายที่มาที่ไปของหนังสือเล่มนี้ว่า โดยต้นฉบับแยกเป็นสองเล่ม เล่มแรกชื่อวรรณคดีสีเขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย (Ecocriticism in Thai Literature) และเล่มที่สองชื่อ ผู้หญิงยิ่งเรือ: ผู้หญิง ธรรมชาติ อำนาจ และวัฒนธรรมกำหนด สตรีนิยมเชิงนิเวศในวรรณคดีไทย (Ecocriticism in Thai Literature) ทั้งยังกล่าวเกี่ยวกับผู้เขียนดังนี้

ผลงานด้านวรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศและสตรีนิยมเชิงนิเวศของอาจารย์ ัญญา สังขพันธานนท์ ทั้งชุดนี้ หาใช่เพียงแค่ว่า ก่อกองทราย...ไม่ ัญญาได้ประมวลเอา เพชรนิลจินดาที่บรรพชนไทยได้สั่งสมไว้ มาเรียงร้อยเป็นมหากาพย์ทางวรรณคดีวิจารณ์ แผนใหม่-แผนสีเขียว ด้วยลีลาการนำเสนอที่สง่างาม หนักแน่น จริงจัง และเคร่งครัด จัดเป็นนวัตกรรมทางวรรณคดีศึกษา โดยเฉพาะด้านวรรณคดีวิจารณ์ ด้วยการ “ร้อย-สร้าง” วาทกรรมและถอดกระบวนทัศน์ที่มีมาแต่ดั้งเดิม (ชลธิรา สัตยาวัฒนา อ้างถึง ใน ัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 4-7)

ด้วยกระบวนทัศน์การวิจารณ์วรรณคดีแผนใหม่จากตะวันตกผู้เขียนได้ปรับ ถอน รื้อ สร้างตัวตน ก่อนการรื้อสร้างการศึกษาวรรณคดีโบราณให้เป็นสีเขียว จึงเกิดวรรณคดี สีเขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย (Ecocriticism in Thai Literature) เล่มนี้ขึ้น ซึ่งผู้เขียน “ได้หยิบยกประเด็นเกี่ยวกับ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน วรรณคดีไทยมาอ่านและพิจารณาใหม่ โดยใช้แว่นส่องของแนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์ เชิงนิเวศ (Ecocriticism) ที่มุ่งแสดงนัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในวรรณคดี เป็นการเปิดมุมมองใหม่ในการศึกษาวรรณคดีไทยแบบฉบับ ในประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในวรรณคดี” (ัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 21) หนังสือเล่มนี้ได้จำแนกองค์ความรู้เป็น 4 ตอน โดยแต่ละ ตอนมีประเด็นการศึกษาเป็นบทย่อยรวมทั้งหมดจำนวน 8 บท ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในวรรณคดี ดังนี้

ตอนที่ 1 บทนำว่าด้วยภูมิหลัง ฐานคิดและทฤษฎีในการศึกษา ในบทนี้ผู้เขียนได้ ตั้งข้อสังเกตที่แสดงให้เห็นว่านักวิชาการด้านวรรณคดีเริ่มให้ความสนใจประเด็นเกี่ยวกับ

ธรรมชาติในวรรณคดีไทยแม้ว่าจะน้อยหากเปรียบเทียบกับการศึกษาในเรื่องอื่น ๆ ทั้งยังเห็นว่าประเด็นการศึกษาธรรมชาติยังจำกั้อยู่เฉพาะการนำเสนอธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตัวบทที่ก่อให้เกิดสุนทรียภาพหรือความงามเท่านั้น ซึ่งผู้เขียนเรียกว่า “มองภายใต้วาทกรรมสุนทรียภาพ” ด้วยเหตุนี้จึงมีการนำเสนอแนวคิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากจินตนิยมสู่แนวความคิดเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ นิเวศวิทยา และสิ่งแวดล้อมนิยม

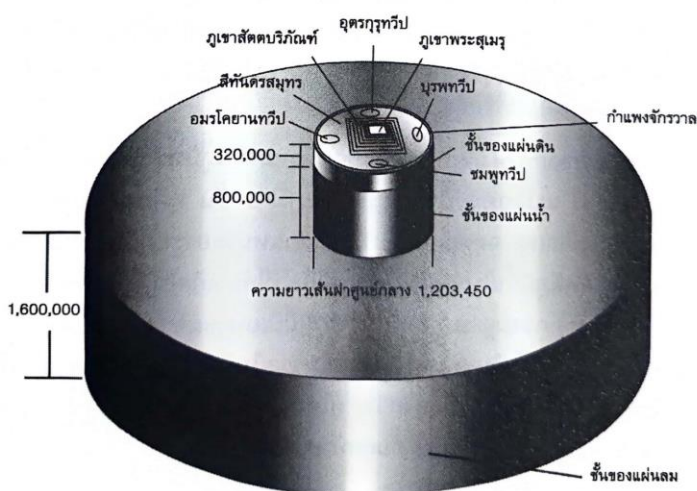
ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาไว้ว่า เพื่อศึกษากระบวนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทย ตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยใช้ตัวบทวรรณคดีที่เป็นลายลักษณ์อักษรและมีเนื้อหาสอดคล้องกับการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแนวการศึกษาของทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ โดยมีแนวคิดสำคัญคือการมองว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีชีวิตอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ และมีสถานะเดียวกับธรรมชาติ ในบทนี้ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นที่น่าสนใจได้แก่ การให้นิยามความหมายและความเป็นมาของการวิจารณ์วรรณกรรมเชิงนิเวศ เพื่อให้เห็นถึงหลักคิดทฤษฎีสำคัญที่ใช้ในการศึกษาและพบว่า ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศเป็นสหวิทยาการสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับแนวคิดทฤษฎีอื่นที่สอดคล้องกันได้อย่างหลากหลาย

นอกจากนี้ในบทนำยังแสดงพื้นฐานความรู้เชิงนิเวศที่สำคัญคือ ทฤษฎีความรู้เชิงนิเวศแบบดั้งเดิม (TEK: Traditional Ecological Knowledge) ผู้เขียนกล่าวว่า เป็นการศึกษาถึงรากฐานองค์ความรู้ระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ลึกซึ้งและแสดงกระบวนทัศน์ในการมองโลกธรรมชาติที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ปัจจัยสำคัญขององค์ความรู้เชิงนิเวศแบบดั้งเดิม ได้แก่ การยอมรับแก่นแท้ของสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล และการยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ

องค์ความรู้ที่ปรากฏในบทนำ ผู้เขียนแสดงให้เห็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาวรรณคดีไทยด้วยทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตก เมื่อนำมาศึกษาตัวบทวรรณคดีไทยจึงเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ของวงการศึกษาวรรณคดีจากรูปแบบเดิมซึ่งในบทต่อจากนี้ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดและยกตัวอย่างการศึกษาวรรณคดีไทยโดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศอย่างน่าติดตาม

ตอนที่ 2 ความเชื่อ ศาสนาและธรรมชาติ ผู้เขียนแบ่งประเด็นการศึกษาเป็น 3 บท โดยบทแรกกล่าวถึงจิตสำนึกเชิงนิเวศแนวดั้งเดิม: ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระบบสังคม ชุมชนบุพกาล เป็นการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับมนุษย์ว่ามาจากธรรมชาติหรือมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ผู้เขียนได้ยกความเชื่อจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนามาสืบสนับสนุนแนวคิดนี้ เช่น ปฐมมูลกล่าวถึงการกำเนิดโลกและสิ่งเกี่ยวข้อง กับโลกครั้งบรรพกาลแสดงถึงจิตสำนึกเชิงนิเวศดั้งเดิม นอกจากนี้ผู้เขียนได้นำเสนอผ่านตำนานจามเทวีวงศ์ซึ่งสะท้อนจิตสำนึกเชิงนิเวศดั้งเดิมเช่นเดียวกัน โดยมองว่ามนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและมีรากร่วมกัน กล่าวถึงกำเนิดของมนุษย์ว่ามาจากพืชและสัตว์ที่เรียกว่า พืชชาติ หรือในความหมายที่ว่า ที่มีชาติกำเนิดมาจากพืช นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้นำเสนอแนวคิดเรื่องชีวิตสัมพันธ์และความสมดุลของระบบนิเวศ โดยเน้นการยกย่องและให้ความสำคัญกับเพศหญิงในฐานะมารดาผู้ให้กำเนิดและโอบอุ้มรักษา ยังคงเป็นรากฐานสำคัญที่ยังคงปรากฏให้เห็น

องค์ความรู้ในบทต่อมา กล่าวถึงจิตสำนึกเชิงนิเวศแนวพุทธ: ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระบบสังคมธรรมราชา ผู้เขียนกล่าวว่า “จิตสำนึกเชิงนิเวศแนวพุทธปรัชญา” เป็นระบบคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการนำเสนอในวรรณคดีไทยมากที่สุด โดยเฉพาะวรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 121) ซึ่งผู้เขียนแสดงให้เห็นตั้งแต่รากฐานของกระบวนการดังกล่าว คือจักรวาลวิทยาแบบพุทธ ความหมาย สันฐานและองค์ประกอบของจักรวาล และการจัดลำดับพื้นที่ในจักรวาล

ภาพที่ 1 แสดงเขาพระสุเมรุและทวีปทั้งสี่ในมุมมองสายตานก
ที่มา: (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 127)

การนำเสนอรากฐานความรู้เกี่ยวกับจักรวาลวิทยาแบบพุทธจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจพื้นฐานความคิดของจักรวาลวิทยาที่ปรากฏในวรรณคดีไทยโดยเฉพาะไตรภูมิพระร่วง ซึ่งสัมพันธ์กับการวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาในบทต่อไป

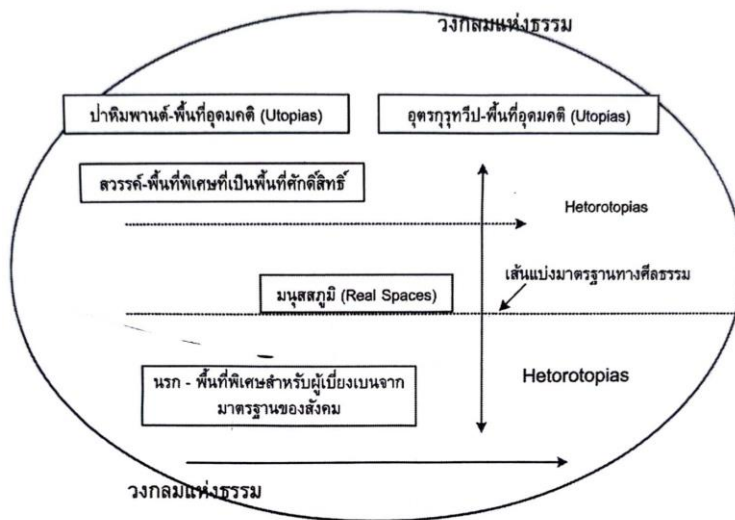
นอกจากนี้ผู้เขียนยังแสดงองค์ความรู้ในเรื่องการเกิดขึ้นและการสิ้นสุดของจักรวาล ผ่านการศึกษาจากคัมภีร์โลกศาสตร์และวรรณคดีเกี่ยวกับไตรภูมิซึ่งปรากฏการเกิดใหม่ และการพิณาศอย่างป็นวัฏจักร ทั้งนี้ยังมีคัมภีร์เรื่องสำคัญที่ผู้เขียนได้นำเสนอน่าสนใจ ว่าเป็น “เรื่องเล่าแม่แบบ” เพราะมีลักษณะของวรรณคดีประเภทเรื่องเล่า (Narrative) คือ อักคัณฐสูตร มีเนื้อเรื่องว่าด้วยการเกิดโลกและมนุษย์เป็นที่มาของเรื่องเล่าอื่น ๆ ส่วนบทสุดท้ายในตอนที่สองนี้ กล่าวเรื่องจิตสำนึกเชิงนิเวศแนวพุทธกับวาทกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยแสดงมุมมองผ่าน “วาทกรรมธรรมราชา: ธรรมของผู้จรรโลงอำนาจ กับการเป็นไปของสภาวะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ซึ่งแนวคิดธรรมราชาเป็นหลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธถูกนำไปใช้เป็นหลักในการปกครองที่แพร่หลายในดินแดนสุวรรณภูมิ ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นดังกล่าวผ่านแนวคิดเรื่องพระญาจักพรรดิราชเชื่อมโยงกับแนวคิดพระมหาบุรุษซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับมหาบุรุษผู้ยิ่งใหญ่หรือมหาบุรุษลักษณะ นอกจากนี้

ผู้เขียนได้กล่าวถึงที่มาของพระญาจักรพรรดิราชซึ่งในไตรภูมิภูมิกถาเน้นย้ำถึงสัญลักษณ์ที่สร้างความหมายและอัตลักษณ์ให้กับพระญาจักรพรรดิราชอันได้แก่สมบัติประจำตัวที่สำคัญ 7 ประการ คือ จักรแก้ว ข้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้วและปริณายกแก้ว ทั้งนี้ผู้เขียนแสดงมโนทัศน์สำคัญเกี่ยวกับ “ธรรมราชา” และ “พระญาจักรพรรดิราช” ความเป็น

วาทกรรมธรรมราชาเป็นวาทกรรมที่มีผลต่อการกำหนดความเชื่อ ความคิด และคุณค่าในทางการเมืองการปกครองที่สำคัญยิ่ง นับแต่สมัยสุโขทัยมาจนถึงปัจจุบัน วาทกรรมธรรมราชาไม่เพียงแต่มีความสำคัญในฐานะอุดมการณ์ทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังส่งผลอย่างมากต่อความคิดเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับพุทธศาสนา

(ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 163)

โดยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้วาทกรรมธรรมราชานี้ผู้เขียนศึกษาจากไตรภูมิภูมิกถา ตำนานจามเทวีวงศ์ ตำนานมูลศาสนา และชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นวรรณคดีที่ทำให้เห็นว่าแนวคิดธรรมราชาเป็นวาทกรรมของผู้จรรโลงธรรม ที่กลายเป็นแม่แบบสำคัญของการเมืองการปกครองของสังคมพุทธศาสนา การศึกษาในบทนี้นอกจากผู้เขียนได้นำเสนอวาทกรรมของผู้จรรโลงธรรมซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับคนแล้วยังนำเสนอวาทกรรมเกี่ยวกับสถานที่ เช่น แนวคิดเรื่องพื้นที่ในวรรณกรรมไตรภูมิ การจัดแบ่งพื้นที่ทั้งสามโดยใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อในการอธิบายเพื่อสร้างจินตภาพอย่างชัดเจน ได้แก่ พื้นที่ที่มนุษย์อาศัยอยู่หรือพื้นที่จริง (Real space) พื้นที่ในอุดมคติ (Utopia) และพื้นที่พิเศษ (Heterotopias)

ภาพที่ 2 แสดงแผนภูมิตำแหน่งพื้นที่ในไตรภูมิพระร่วง ตามแนวคิดเรื่องพื้นที่ของ
นักคิดหลังสมัยใหม่

ที่มา: (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 173)

ความน่าสนใจของแนวคิดการแบ่งพื้นที่ในไตรภูมิพระร่วง คือการใช้เส้นแบ่งมาตรฐานทางศีลธรรมเป็นตัวกำหนดพื้นที่จริง พื้นที่ในอุดมคติ และพื้นที่พิเศษ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศีลธรรมเป็นสิ่งจำแนกมนุษย์ เทวดา สัตว์นรก และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ให้อาศัยในพื้นที่ต่างกันตามระดับของศีลธรรม ทั้งนี้ประเด็นซึ่งสอดคล้องกับเรื่องพื้นที่ผู้เขียนได้ขยายความให้เข้าใจรายละเอียดได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในหัวข้อ “นรก-สวรรค์: ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่พิเศษ” นำเสนอความคิดในลักษณะของคู่ตรงข้ามโดยการประกอบสร้างความเชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่วและชีวิตหลังความตายซึ่งสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อมาในหัวข้อ “ปาหิมพานต์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุทยานมหัศจรรย์” ผู้เขียนกล่าวถึงรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในไตรภูมิภูมิกถา เช่น ภูเขา สระ แม่น้ำ พรหมไม้ และสัตว์ชนิดต่าง ๆ นอกจากนี้ยังปรากฏหัวข้อ “อูตรกฐทวีป: สังคมอุดมคติเชิงนิเวศแบบพุทธ” โดยศึกษาเกี่ยวกับ อีโคโทเปีย (Ecotopia) หรือ สังคมอุดมคติเชิงนิเวศมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “อูตรกฐทวีป” พื้นที่ในอุดมคติซึ่งปรากฏในวรรณคดีไตรภูมิและคัมภีร์ทางศาสนา แม้อูตรกฐทวีปจะถูกนำเสนอในลักษณะดินแดนแห่ง

ความสมบูรณ์แบบทางศีลธรรม แต่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ผ่านองค์ความรู้เชิงนิเวศจึงเห็นว่า อุดรกรูทวิปแสดงถึง “ความคิดสีเขียว” (Green thinking) อย่างน่าสนใจ ความว่า

...อุดรกรูทวิปไม่ได้ถูกสร้างขึ้นจากหลักคิดของพื้นที่ทางศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในจิตสำนึกเชิงนิเวศหรือที่เรียกว่า “ความคิดสีเขียว” (Green thinking) ได้อย่างน่าสนใจ และมีความล้ำหน้าเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าหากนำเอาหลักคิดเชิงนิเวศร่วมสมัยเข้ามาเทียบเคียงแล้วอุดรกรูทวิปอาจมีความคิดบางประการที่ดูถกเถียงขัดแย้งกันอยู่ในตัว เช่น การมุ่งแต่สิ่งที่ดีที่สุดในของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนกีดกันธรรมชาติที่ไม่สอดคล้องออกไป อันผิดข้อเท็จจริงของหลักการนิเวศวิทยาสมัยใหม่ ที่เห็นว่าในระบบนิเวศหนึ่ง ๆ นั้นมีสรรพสิ่งหลากหลายเกี่ยวข้องและเกื้อกูลกันอย่างเป็นลูกโซ่ก็ตาม แต่ก็ถือว่าอุดรกรูทวิปเป็นต้นแบบของสังคมอุดมคติเชิงนิเวศแนวพุทธที่อาจเป็นแรงบันดาลใจให้กับความคิดของคนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

(ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 210)

ตอนที่ 3 การเมือง ธรรมชาติ อำนาจและชนชั้น ผู้เขียนจำแนกประเด็นการศึกษาเป็น 3 บท ส่วนแรกศึกษาประเด็นธรรมชาติกับการจรรโลงอำนาจของผู้ปกครอง ผู้เขียนวิเคราะห์โดยอิงกระบวนทัศน์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาการเปลี่ยนแปลงคลี่คลายอย่างสอดคล้องกับพัฒนาการปกครองจากสมัยสุโขทัยมาถึงสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นผ่านแนวคิด “การผลิตซ้ำทางวาทกรรมธรรมชาติกับการจรรโลงอำนาจของผู้ปกครอง” วิเคราะห์จาก การผลิตซ้ำวาทกรรมพระมหากษัตริย์ ได้แก่ พระญาจักรพรรดิราชและพระพุทธเจ้า ผู้เขียนนำเสนอพระมหากษัตริย์กับสัญญาแห่งความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ซึ่งนอกจากไตรภูมิภพแล้วผู้เขียนวิเคราะห์ผ่านมหาชาติคำหลวงจึงทำให้เห็นการเชื่อมโยงธรรมชาติกับลักษณะของมหาบุรุษผู้ทรงธรรมของพระเวสสันดรซึ่งปรากฏสัญญาของเครื่องหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์และความสวยงามรื่นรมย์ ทั้งนี้การวิเคราะห์วาทกรรมมหาบุรุษยังเชื่อมโยงปรากฏการณ์อัครจริยกับการปฏิบัติธรรมครั้งสำคัญของมหาบุรุษในลักษณะความผันแปรของธรรมชาติ เช่นใน

ปฐมสมโพธิกถา ความว่า “...ครั้งนั้นมหาปฐพีก็ป่วนปั่นประหนึ่งว่าจักรแห่งช่างหม้อบันลือ ศัพท์นั้นถนทหวาดไหวสะเทือนสะท้าน เบื้องบนอากาศก็ก่อกวนผืนอากาศ เสี่ยงมหาเมฆ ครืนครืนปี่มปานจะทำลายภูผาทั้งหลาย มีสัตว์ตถุสัตว์บรรพตเป็นต้นก็วิจลจลาการขานศัพท์ สำเนียงก็ก้องทั่วทั้งท้องจักรวาล...” (สมเด็จพระบรมศาสดาสันตปาติ, 2505, น. 182 อ้างถึงใน ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 235) ความผันแปรของธรรมชาตินี้แสดงการรับรู้ของธรรมชาติซึ่งสัมพันธ์กับมหาบุรุษ

บทต่อมาผู้เขียนศึกษาจิตสำนึกเชิงนิเวศแนวชนชั้น: ธรรมชาติ ชนชั้น และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้นผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีบทวิเคราะห์วรรณคดีไทยที่แสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว เช่นประเด็นการวิเคราะห์ “การทำธรรมชาติให้เป็นมนุษย์ในเสื้อโคศาคันธุ์” หรือ “วาทกรรมข้างเผือก: ธรรมชาติและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในคำฉันท์ดุขุฎิสังเวกกล่อมช้าง” และ “คำฉันท์ดุขุฎิสังเวกกล่อมช้าง: วรรณกรรมการเมืองเรื่องข้างเผือก” ผู้เขียนกล่าวทิ้งท้ายไว้ในบทนี้ความว่า

“...ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและทำให้ความสำคัญกับสัตว์ ว่าเป็นเสมือนมิตรที่ดีของมนุษย์ตามกระบวนทัศน์จิตสำนึกเชิงนิเวศ แต่เมื่อระบบคิดดังกล่าวมาจากมุมมองของชนชั้นผู้ปกครอง ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติก็เปลี่ยนไปเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ชนชั้นกษัตริย์นำธรรมชาติมารับใช้ประโยชน์ทางการเมือง ตามอุดมการณ์เทวราชา...”

(ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 275)

การแสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองที่ปรากฏในตัวบทวรรณคดีไทย โดยเฉพาะวรรณคดีพิธีกรรม เช่น คำฉันท์ดุขุฎิสังเวกกล่อมช้างจึงเป็นการซ่อนเร้นการใช้ประโยชน์ของอำนาจผ่านรูปแบบพิธีกรรมของราชสำนัก สำหรับบทสุดท้ายของตอนที่ 3 เป็นการศึกษา ธรรมชาติกับปัจเจกภาวะ: จินตภาพเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกวีมูลนาย ผู้เขียนนำเสนอความเป็นปัจเจกของกวีผ่านอารมณ์สะท้อนใจ

ของกวีอันเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดวรรณคดีโดยเน้นความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ในประเด็น “ธรรมชาติกับความสุกและความรื่นรมย์” ซึ่งกวีได้นำเสนอธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะฉากและบรรยากาศของเรื่อง ผู้เขียนกล่าวว่า “เมื่อตัวละครหรือกวีอยู่ในภาวะอารมณ์ที่เป็นสุข ก็จะพลอยรู้สึกว่ ธรรมชาติมีความสวยงาม รื่นรมย์ตามไปด้วย” (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 282) นอกจากนี้ยังได้นำเสนอประเด็น “ธรรมชาติกับความอ้างว้างโศกเศร้า” ในฐานะที่กวีเป็นปัจเจกบุคคลการนำเสนอภาวะอารมณ์โศกเศร้าสะท้อนในของกวีมักแสดงผ่านบทครวญ ดังที่ผู้เขียนกล่าวว่า “บทครวญ” เป็นการแสดงกระแสน้ำใจของตัวละครต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตน ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เช่น ความรู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยว หวนหาอาลัยต่อคนรักโดยเชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวประหนึ่งว่าธรรมชาติพลอยรับรู้ และมีส่วนร่วมในภาวะอารมณ์ของตัวละครนั้น ๆ ไปด้วย (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 285) ด้วยเหตุนี้ภาวะอารมณ์ของปัจเจกบุคคลจึงมีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติทั้งภาวะแห่งความสุขและภาวะแห่งความทุกข์ ทำให้เห็นว่าธรรมชาติมีอิทธิพลต่ออารมณ์ความรู้สึกของกวี กวีจึงถ่ายทอดลักษณะความสัมพันธ์นี้ด้วยการพรรณนาอารมณ์ที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติอย่างมีจินตภาพ

ตอนที่ 4 ธรรมชาติ ความจริง และความรู้ ศึกษาการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ดังนี้ “การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงประจักษ์ในไตรภูมิโลกวินิจยกถา” เป็นการใช้กลวิธีในการอธิบายไตรภูมิโลกวินิจยกถาโดยพบ 2 วิธี คือ แบบแรกอธิบายในกรอบวาทกรรมภูมิศาสตร์ของไตรภูมิเน้นการให้เหตุผลตามตรรกะทางศีลธรรม แบบที่สองอธิบายโดยเน้นความจริงเชิงประจักษ์ ประเด็นต่อมาวิเคราะห์ “นิราศของสุนทรภู่: ธรรมชาติในประสบการณ์เชิงประจักษ์และนัยทางนิเวศวิทยา” การศึกษาวรรณคดีนิราศเป็นการเชื่อมโยงสถานที่และภูมิทัศน์ทางธรรมชาติกับความรู้สึกคร่ำครวญอาลัยถึงหญิงคนรัก ส่วนของการวิเคราะห์ผู้เขียนจำแนกประเด็นออกเป็นการแสดงภูมิทัศน์ภายในและภูมิทัศน์ภายนอกเชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อมาศึกษาในประเด็น “นิราศหนองคาย: การนำเสนอความจริงในด้านร้ายของป่าดงพงพี” ผู้เขียนกล่าวว่า

การนำเสนอธรรมชาติในนิราศหนองคาย เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์เชิงประจักษ์ ออกมาตามความเป็นจริง เป็นการให้ภาพของป่าในสภาพธรรมชาติดั้งเดิม... จึงเป็นสภาพของป่าในด้านร้ายที่เติมไปด้วยความทึบถาวร อันตรายและห่างไกลเป็นที่ที่ไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องถ้าไม่จำเป็น ป่าในนิราศเรื่องนี้จึงมีสภาพเหมือน “พื้นที่อื่น” หรือมีลักษณะของ “ความเป็นอื่น” ในความหมายเดียวกับ “นรก”

(ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 327)

ประเด็นสุดท้ายเป็นการศึกษา “พรรณพฤกษาและสัตววิทยา: การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติวิทยาในวรรณกรรมแบบเรียน” จากแบบเรียนเสริมความรู้ด้านธรรมชาติวิทยาของพืชและสัตว์ผลงานของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) นับเป็นการเริ่มต้นการศึกษาองค์ความรู้ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่ผู้เขียนกล่าวในตอนท้ายของบทวิเคราะห์ ความว่า

แม้ว่า พรรณพฤกษาและสัตววิทยา ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) อาจจะยังไม่มีครบถ้วนสมบูรณ์ ในเรื่องของการนำเสนอองค์ความรู้ด้านธรรมชาติวิทยาของพืชและสัตว์ ที่เน้นความจริงทางวิทยาศาสตร์แต่ก็นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่น่าสนใจ เพราะแสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เริ่มก่อตัวขึ้นในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่คนชั้นสูง และในแวดวงของการจัดการศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนการวางพื้นฐานให้เกิดการต่อยอดในเวลาต่อมา

(ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 336)

การเชื่อมโยงวรรณคดีไทยกับมโนทัศน์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยกระบวนทัศน์เชิงนิเวศนิยมในวรรณคดีไทยของรองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์ ผู้เขียนหนังสือวรรณคดีสีเขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย (ECOCRITICISM IN THAI LITERATURE) เล่มนี้ได้เน้นย้ำถึงจิตสำนึกเชิงนิเวศแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นรากฐานของความคิดอันเก่าแก่เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนความคิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสังคมและวัฒนธรรม

นับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาองค์ความรู้ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาสู่ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศซึ่งสามารถนำมาศึกษาตัวบทวรรณคดีและวรรณกรรมร่วมสมัยเปรียบได้กับการสวมแว่นสีเขียวของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้สีเขียวในวรรณคดีและวรรณกรรมไทย

ความสำเร็จของหนังสือวรรณคดีสีเขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย (Ecocriticism in Thai Literature) เป็นไปดังคำกล่าวของศาสตราจารย์พิเศษ ดร. ชลธิรา สัตยาวัฒนา ซึ่งกล่าวไว้ในบทนำเสนอน่าประทับใจเป็นบทสรุปของการสร้างหนังสือเล่มนี้ได้ดีที่สุด ดังความว่า

และแล้ว...เขาก็ทำได้สำเร็จอย่างงดงาม

นี้เป็นธรรมชาติและธรรมชาติของ “การเกิดใหม่”

ด้วยจิตวิญญาณที่ผ่านการชำระให้บริสุทธิ์กว่าเดิม

ในท่ามกลาง “สีเขียว” ที่อาจารย์ธัญญาคันพบและแต่งแต้มไว้

หากอ่านให้ดี ให้ลึก ให้กว้าง โยงใยจนสุดขอบฟ้าเหนือเส้นสีน้ำทะเล อันกว้างสุดสายตา คือ โค้งรุ้งที่ทอประกายใสสด...สีม่วง คราม น้ำเงิน เขียว เหลือง แสด แดง อยู่ตรงหน้า

ไม่เว้นแม้แต่สีขาวของฟองคลื่น และสีดำแห่งจิตใจมนุษย์...

(ชลธิรา สัตยาวัฒนา อ้างถึงใน ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556, น. 9)

เอกสารอ้างอิง

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556). *วรรณคดีสีเขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย* (Ecocriticism in Thai literature). ปทุมธานี: นาคร.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความทางวิชาการ และบทความหนังสือทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์โดยตีพิมพ์ทั้งแบบรูปเล่มและวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทางวิชาการและวิจัย แก่นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย ตลอดจนบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ที่มีความสนใจทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กำหนดออก (Publication Frequency)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

กระบวนการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review Process)

บทความทุกบทความต้องผ่านการพิจารณาโดยกองบรรณาธิการของวารสาร และได้รับการตรวจอ่านจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน/บทความ (Double blind) ทั้งนี้ผู้เขียนต้องปรับปรุง แก้ไขบทความตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะก่อนตีพิมพ์ หากบทความไม่ผ่านการพิจารณา กองบรรณาธิการจะแจ้งผลให้ทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียน

หมายเหตุ

* กองบรรณาธิการทรงไว้ซึ่งสิทธิในการพิจารณาและตัดสินใจตีพิมพ์ในวารสาร

** ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความต่าง ๆ ของวารสารเป็นของผู้เขียน มิใช่ความคิดเห็นของกองบรรณาธิการ และมิใช่ความรับผิดชอบของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ข้อกำหนดในการส่งต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์ (Author Guidelines)

เรื่องที่จะเสนอตีพิมพ์

บทความที่รับตีพิมพ์ต้องเป็นบทความวิจัย บทความทางวิชาการ หรือบทความทวิภาคี หนังสือทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องเป็นบทความที่ไม่เคยเผยแพร่ หรือตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์

การเตรียมต้นฉบับ

1. ความยาวของเนื้อหาต้นฉบับต้องมีความยาว 20-24 หน้ากระดาษขนาด B5 (รวมตาราง แผนภาพ และบรรณานุกรม) ต้นฉบับภาษาไทยใช้อักษร TH Sarabun ขนาด 16 พอยท์ ต้นฉบับภาษาอังกฤษใช้ Time New Roman ขนาด 12 พอยท์

2. การตั้งค่านำกระดาษ ตั้งค่าขอบกระดาษทุกด้านเว้นระยะ 1 นิ้ว และให้ระบุเลขกำกับทุกหน้าบริเวณมุมขวาบน

3. ส่วนประกอบของต้นฉบับบทความประกอบด้วย

3.1 ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียนทุกคน และสถานที่ทำงาน (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

3.2 บทคัดย่อความยาวไม่เกิน 250 คำ และคำสำคัญ 3-5 คำ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

3.3 เนื้อเรื่อง

3.3.1 บทความวิจัย ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ สมมติฐาน (ถ้ามี) กรอบแนวคิด (ถ้ามี) วิธีการวิจัย ผลการศึกษา สรุปและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

3.3.2 บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ หัวข้อเนื้อหาที่น่าสนใจ บทวิเคราะห์สังเคราะห์ทางวิชาการ บทสรุป ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

4. การอ้างอิงทุกบทความไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษใช้การอ้างอิงตามรูปแบบ APA 6th edition ทั้งการอ้างอิงในเนื้อหา และรายการอ้างอิงท้ายบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้แต่ง และปีที่พิมพ์ไว้ด้านหน้าหรือหลังของข้อความที่อ้างอิง คั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) หากเป็นการอ้างอิงแบบคัดลอกความต้องระบุเลขหน้าด้วย

ตัวอย่าง

ราชบัณฑิตยสถาน (2554, น. 26)..... หรือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 26)
Creswell & Smith (2018) หรือ (Creswell & Smith, 2018)

รูปแบบรายการอ้างอิงท้ายบทความ ให้รวบรวมรายการอ้างอิงทั้งหมดไว้ท้ายบทความ โดยเรียงลำดับตามตัวอักษรของชื่อผู้แต่ง โดยเรียงชื่อผู้แต่งชาวไทยไว้ก่อนชาวต่างชาติ

ตัวอย่าง

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

สุรชาติ พุทธิมา. (2558). *บรรณานุกรม วรรณคดีและสาระสังเขป*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

Creswell, J. W. (2008). *A concise introduction to mixed methods research*. California: SAGE.

บทความวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

ไชยวรุท โกศล. (2561). ดนตรีหนังตะลุงในจังหวัดสงขลา: ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 5(2), 39-49.

Pornumpaisakul, N. & Yenbutra, P. (2018). Synthesis of researches in teaching Thai as a foreign language. *KKU International Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(2), 109-151.

เอกสารการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.) (ถ้ามี), ชื่อการประชุม, (น.). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2549). การศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน. ใน กนกวรรณ สีนสุข (บ.ก.), รายงาน การสัมมนาเรื่องการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์, (น. 12-19). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Afolabi, A. F. & Abidoye, J. A. (2011). *The integration of information and communication technology in library operations towards effective library services*. In *proceeding of the the 1st International Technology, Education and Environment Conference*. (pp. 620-628), The International Conference on Teaching, Learning and Change 2011, Omoku, Nigeria. Retrieved from <http://www.hrmar.com/admin/pics/267.pdf>

บทความหรือบทในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.) (ถ้ามี), ชื่อหนังสือ, (น.). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

บุญทริกา เจริญชินวุฒิ. (2559). การศึกษาวิธีการผลิตและการบรรเลงขิม กรณีศึกษานาย
วินิจ พุกสวัสดิ์. ใน *หนังสือรวมบทความวิจัยของการประชุม วิชาการระดับชาติ
SMARTS ครั้งที่ 6: อุดลัษณ์แห่งเอเชีย 2016, คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 17 มิ.ย. 2559, (น. 1220 -1228). กรุงเทพฯ: คณะ
วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.*

Bates, A., Shifflet, R. & Lin, M. (2013). In Hattie, J. & Anderman, E. M. (eds.),
International Guide to Student Achievement. (pp. 7-9). New York, NY:
Routledge.

วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา
คณะ มหาวิทยาลัย.

สุจิรา อัมรักเลิศ. (2547). *การดำเนินงานห้องสมุดดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษา สังกัด
ทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.*

Choemprayong, S. (2010). *The transition of worldviews: Collective information
behavior during the 2006 Thai Coup D'état.* Doctor of Philosophy
(Information and Library Science) University of North Carolina at
Chapel Hill North Carolina, USA.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. สืบค้นจาก URL

สำนักโฆษก กลุ่มประชาสัมพันธ์และเผยแพร่. (2560, พฤษภาคม 5). *ข่าวทำเนียบรัฐบาล.*
สืบค้นจาก<http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/3545>

Holland, B. (2015, January 14). *21st century libraries: The leaning commons*.

Retrieved from <https://www.edutopia.org/blog/21st-century-libraries-learning-commons-beth-holland>

การส่งต้นฉบับ

กรุณาส่งบทความในรูปแบบไฟล์ word (.docx) ทางเว็บไซต์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index>